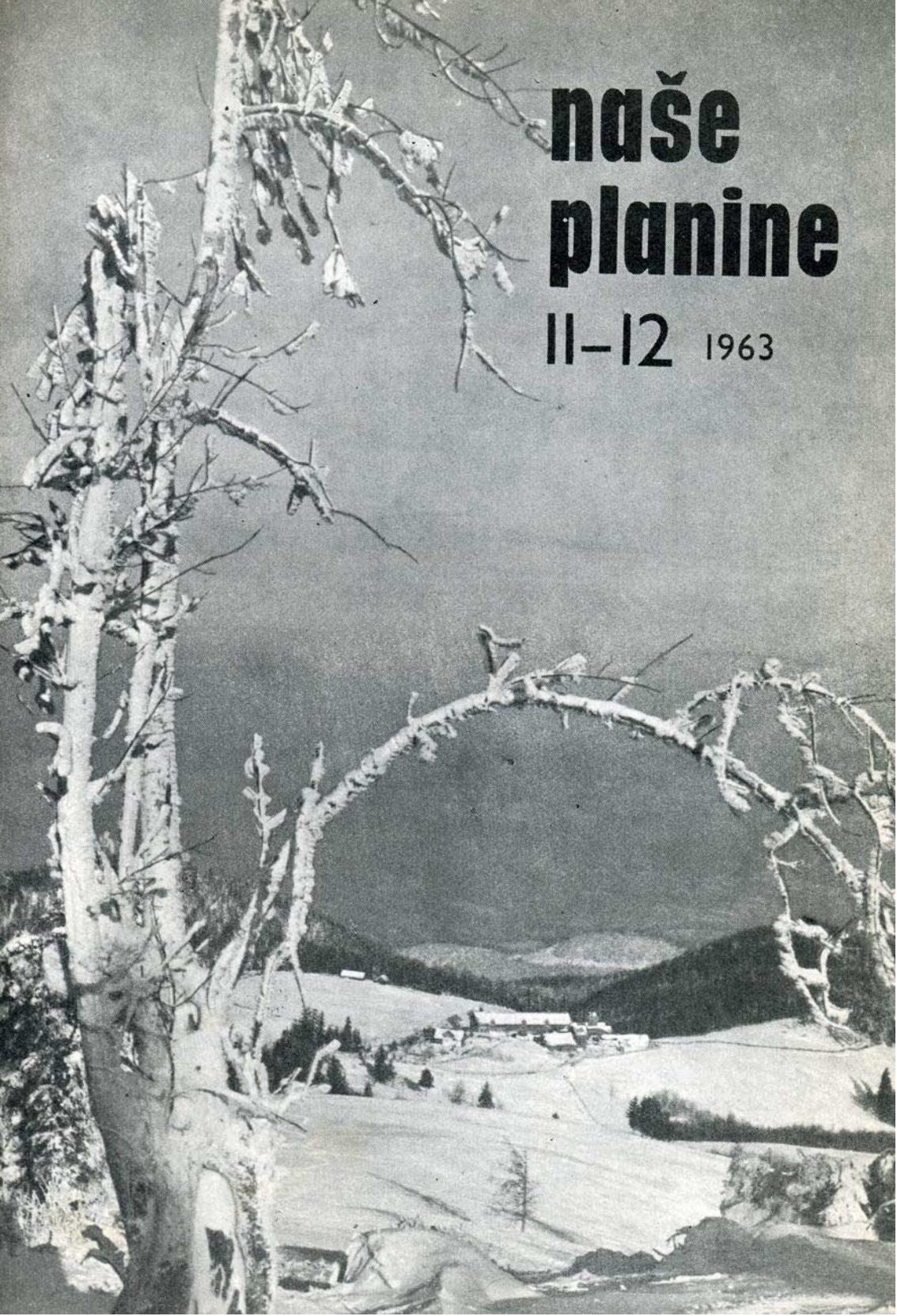

naše planine

II-12 1963

»The Mountains«
Review of the Alpine Association of Croatia
»Nos Montagnes«
Revue de la Fédération Alpine Croate
»Le nostre Montagne«
Rivista della Federazione Alpina Croata
»Unsere Berge«
Zeitschrift des Kroatischen Bergsteigerbundes

Izdavač: Planinarski savez Hrvatske

Urednik: Dr Željko Poljak

Redakcioni odbor: prof. dr Vladimir Blašković, Srećko Božičević i prof. dr Mihajlo Pražić

Adresa uredništva: »Naše planine«, Zagreb, Gajeva 2a, telefon 37-316

Stamparija »VJESNIK« — Odranska bb

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata za pojedince iznosi 600 dinara, a za kolektive i ustanove 1200 dinara. Cijena pojedinom dvobroju 150 dinara. Pretplate se šalju čekom na Planinarski savez Hrvatske Zagreb (za »Naše planine«) na tekući račun 400-21-608-231

GOD. XV STUDENI—PROSINAC 1963 BROJ 11—12

SADRŽAJ

Pozdrav planinara Republici	235
Dnevnik planinarske štafete Triglav—Jajce	240
Branimir Špoljarić: S pozdravnim pismom preko Velebita	242
Dr Branimir Gušić: Rudolfu Badjuri, učitelju i prijatelju na spomen	245
Otkrivena spomen-ploča Vladimiru Horvatu	249
Prof. dr Mihajlo Pražić: Sjećanja na Vladimira Horvata	250
Vladimir Horvat: Sopot — najviši slap Medvednice	252
Vlado Oštrić: Kako danas izgleda »Šumarev grob«	254
Uzeir Beširović: »Bjelašnička transverzala«	255
Petar Tabak: Naš neslavni uzmak	260
Ing. Živadin Simić: Izlet na Vučji Zub	265
Dolfi: Walter Bonatti	269
Zgode i nezgode iz Bihora (svršetak)	273
Miloš Velimirović: Put na Komove	283
Dr Željko Poljak: I savjetovanje liječnika GSS-a Jugoslavije	286
Dragutin Rodman: Sedamdesetgodšnjaci na Triglavu	287
Iz Literature	288
Vijesti	289

Pozdrav planinara Republici

Povodom 20-godišnjice II zasjedanja AVNOJ-a planinari Jugoslavije organizirali su planinarsku štafetu Triglav—Jajce i Titov vrh—Jajce. Stafetnu palicu i pozdravno pismo u sjevernom kraku štafete Triglav—Jajce prenijeli su planinari Slovenije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Tekst podzravnog pisma glasi:

SAVEZNOJ SKUPŠTINI SOCIJALISTIČKE FEDERATIVNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE

SAVEZNOM ODBORU SOCIJALISTIČKOG SAVEZA RADNOG NARODA JUGOSLAVIJE

Mi, planinari Planinske zveze Slovenije, Planinarskog saveza Hrvatske i Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine organizirali smo u čast dvadesetogodišnjice II zasjedanja AVNOJ-a spomen-štafetu Triglav—Jajce. Sa najvišeg vrha Jugoslavije Triglava, naše sjevernozapadne granice, gdje se mali slovenački narod uspješno odupro navali fašističkih hordi velikih susjeda, štafeta je povezala najznačajnije krajeve i događaje narodnooslobodilačke borbe. Kretala se najljepšim planinama i travovima vijećnika Slovenije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine, koji su prije 20 godina u Jajcu na II zasjedanju AVNOJ-a postavili temelje političkog i društvenog uređenja nove Jugoslavije.

Cilj naše štafete bio je: oživjeti slavnu historiju tih dana i pokloniti se žrtvama koje su pale za našu nacionalnu i socijalnu slobodu.

Neka ova planinarska štafeta od Triglava do Jajca bude izraz naše predanosti ciljevima socijalističkog društva i naše obećanje da ćemo sve naše snage posvetiti daljnjoj izgradnji socijalizma i bolje budućnosti.

Neka živi naša Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija!

Neka živi Predsjednik Republike Maršal Tito, oličenje nove Jugoslavije!

Planinari
Slovenije, Hrvatske
Bosne i Hercegovine

Dnevnik planinarske štafete

Triglav - Jajce

Subota 16. studenoga

Planinarska štafeta koja je krenula sa Triglava 11. studenoga 1963, stigla je u Vinicu, mjesto značajno iz borbe naših naroda, gdje su vijećnici II zasjedanja AVNOJ-a forsirali Kupu na svom putu za Jajce.

Kod primopredaje štafetne palice sudjelovali su predsjednik PZ Slovenije drug Fedor Košir i predsjednik PS Hrvatske drug Većeslav Holjevac, kao i ostali funkcioneri planinarskih saveza, te planinari Zagreba, Karlova i narod toga kraja.

Štafetu palicu preuzeli su od predsjednika PS Hrvatske članovi PD »Dubovac« iz Karlovca. Poslije održanog prigodnog programa, koji su izveli učenici iz Vinice, planinarska štafeta krenula je prema Ogulinu.

Na svečano ukrašenoj tribini u Ogulinu štafetu su dočekali članovi PD »Klek«. Na mitingu u čast dolaska štafete evocirane su uspomene na II zasjedanje AVNOJ-a. Zatim je štafeta, toplo pozdravljena od građana Ogulina, krenula na Klek. U planinarskom domu na Kleku Upravni odbor PD »Klek« održao je svečanu sjednicu u čast prolaska štafete.

Nedjelja 17. studenoga

Uz prisustvo dvojice potpredsjednika PS Hrvatske, druga Dinka Podgornika i Branišlava Čelapa, štafetu palicu su iz planinarskog doma na Kleku ponijeli alpinisti u stijenju Kleka. Dva muška i jedan ženski savez, svaki po tri člana — alpinista iz PDS »Velebit«, PD »Željezničar« i PD »Risnjak« — pronijeli su štafetu palicu kroz HPD-ov smjer na vrh Kleka.

O značaju Kleka kao planini gdje se rodila ideja o stvaranju Hrvatskog planinarskog društva, i Kleka kao nosioca slobodarskih težnji u NOB govorio je drug Božidar Škerl, član Izvršnog odbora PSH. Po održanom zboru planinara štafeta je nastavila put u pravcu Bjelskog.

Primopredaju u Bjelskom izvršili su članovi ekipe PSH. Preko Drežnice i Brinja planinarska štafeta je stigla oko 16 sati pred Otočac. Dočekao ju je izviđački odred i dopratio je na miting koji je održan u čast njegov dolaska. Na dočeku govorili su politički rukovodioci Otočca, a zatim je pročitano pismo planinara PD »Zavižan« i omladine Otočca. Štafeta je palica iza toga predana u ruke planinara iz Senja, koji su je prenijeli do planinarskog doma na Zavižanu, kamo je stigla oko 21 sat.

Ponedjeljak 18. studenoga

Ujutro štafeta je krenula po vjetrovitom i maglovitom vremenu Premužićevom stazom prema Alanu, gdje su članovi PD »Zavižan« predali štafetu palicu izviđačkom odredu »Uskok« iz Senja. Taj odred nosio je štafet-

nu palicu do planinarskog doma »Miroslav Hirc« u Jablancu. Ovdje je primopredaju izvršila ekipa PS Hrvatske za dio puta do Paklenice. U Jablancu štafeta je zanoćila.

Utorak 19. studenoga

Planinarska štafeta »Triglav — Jajce« stigla je preko Karlobaga i Starigrada do sela Marasovići, gdje se spojila s lokalnom štafetom planinara Dalmacije. Kod ulaza u Paklenicu palica je predana članovima planinarskih društava »Kozjak«, »Split«, »Mosor«, »Dinara« i »Paklenica«. Štafeta je sigla do doma u Paklenicu oko 11 sati. Poslije primopredaje ekipi PS Hrvatske planinarska štafeta krenula je preko Južnog Velebita i stigla do planinarskog doma na Stirovcu oko 17 sati. Ovdje je štafeta zanoćila.

Srijeda 20. studenoga

Štafeta je krenula preko Badnja prema Visočici u 8 sati i 50 minuta. Vremenske prilike vrlo loše, jak vjetar brzine 80 kilometara na sat, mjestimično do 120 kilometara na sat. Sitna kiša cijelim putem. Magla. Vidljivost najviše 10 metara. Trajanje puta devet sati. Dolazak u planinarski dom na Visočici u 16,45 sati.

Oproštaj štafete sa Slovenijom u Vinici

Cetvrtak 21. studenoga

Po snježnoj mećavi štafeta se spustila do Divosela. U Divoselu, gdje je osnovan jedan od prvih partizanskih odreda u Lici, izvršena je predaja članovima PD »Visočica« iz Gospića.

U 10 sati planinarska štafeta stigla je u Gospić oduševljeno dočekanima od planinara i građana Gospića. Na mitingu evocirane su uspomene na II zasjedanje AVNOJ-a, te isticali herojski primjeri naših vijećnika, koji su se probijali kroz okupiranu zemlju da stignu na historijsko zasjedanje u Jajce.

»U stvaranju nove Jugoslavije potrebni su bili svijesni i napredni ljudi — borci puni ideala i vjere u ljepšu budućnost« — istaknuto je na mitingu — »i uspjeli su, da pod vatrom i ropstvom stvore novu slobodnu Jugoslaviju«. Osim toga izražena je potreba razvoja planinarstva baš tu u Gospiću, gdje su mogućnosti velike zbog blizine planine kao što je Velebit.

Poslije toga pročitano je pozdravno pismo planinara i građana Gospića upućeno u Jajce svečanom sjednici povodom proslave II zasjedanja AVNOJ-a.

Štafetu su dalje nastavili planinari Gospića u pravcu Ličkog Osika, grada koji se rodio u novoj Jugoslaviji, simbola napretka nekad zaostale Like. Na ukrašenoj tribini ispred zgrade Narodnog sveučilišta pročitana su pozdravna pisma, te je štafeta krenula u pravcu Titove Korenice.

Ispred Titove Korenice dočekala je štafetu velika grupa omladine, koja je kao pratnja ušla zajedno sa štafetom u Titovu Korenicu. Mjesto koje s pravom nosi Titovo ime, dočekalo je štafetu ispred spomenika palim

borcima. Nakon kraćeg izlaganja o štafeti i pročitanih pozdravnih pisama, učenici Osmogodišnje škole izveli su program u čast dolaska planinarske štafete.

Štafeta palica predana je zatim članovima Saveza omladine Titova Korenica, koji su je prenijeli u Komitet Saveza omladine, gdje je bila pohranjena tokom noći.

Petak 22. studenoga

U 7,30 sati izvršila je omladina Titove Korenice svečanu primopredaju planinarima Dalmacije, koji su dan prije stigli u Titovu Korenicu, da nastave štafetu do vrha Gole Plješivice. Štafeta srdačno pozdravljena krenula je u pratnji ekipe PS Hrvatske i nekolicine članova Saveza omladine prema vrhu.

U 12,30 sati stigla je na vrh Gole Plješivice. U isto vrijeme s bosanske strane stigla je grupa planinara iz Bihaća. Uz predstavnike IO PS Hrvatske i IO Bosne i Hercegovine primopredaji su sudjelovali rukovodioci društveno — političkih organizacija iz Titove Korenice i Bihaća, kao i planinari iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Prilikom primopredaje uz kraću svečanost pročitana su pozdravna pisma planinara i građana onih mjesta kroz koja je štafeta prošla.

Oko 13 sati planinarska štafeta »Triglav — Jajce«, sada već u rukama planinara Bosne i Hercegovine, napušta vrh Gole Plješivice, a time i teritorij SR Hrvatske na putu prema Jajcu.

S pozdravnim pismom preko Velebita

— Oblačno je gore. Bit će vam teško. Imate li sve? — pita drug Dinko.

— Baterija nema ispravnu žarulju — veli Hrvoje.

Mijenjamo je. Lolo izvodi duhovite šale sa djevojkama iz Dalmacije. Upisujem primopredaju štafetne palice u dnevnik štafete Dalmacije i dajem obećanje da ćemo je prenijeti do Ličke Plješivice. Jedna mi djevojka pristupa i moli da joj potpišem razglednicu.

— Hvala — kaže.

— Nema na čemu — odgovaram. — Vjerujem da ti neću zbog toga potpisa biti žirant.

Smije mi se.

Drug Dinko brižljivo nas opominje. Još nekoliko trenutaka i naša trojka će ostaviti planinarski dom u Paklenici.

Posljednji stisci ruke na oproštaju. Penjemo se iznad pakleničke kuće. To je novi put koji više ne prolazi mimo doma Ante Parića i njegove Grle. Zao mi je da ih ovaj puta neću moći pozdraviti.

Sa proplanka iznad doma mahnemo našim domaćinima zahvaljujući na toplom prijemu. Zastava leprša u mojim rukama kao posljednji pozdrav ovoj strani Velebita. Cepin, u kojem se nalazi pozdravno pismo, nalazi se u naprtnjači. Viri s grančicama čempresa ubranim u Jablancu.

Lolo daje brzi tempo. Meni je nekako teško. Kao da nemam za sobom staze Sjevernog Velebita. Prolazi prvi sat hoda, pa još pola. »Veston« i naprtnjača nemorno me griju, a Buljma je još visoko nad nama u magli. Lolo je napokon ipak stao:

— Momci, odmor!

Sjedamo na lišće kod ogoljele bukve. Pogled nam luta daleko dolje prema zammnoj stijeni Anića-kuka, a oblaci igraju svoju igru hitro i lepršavo. Tračak sunca kao da trči dolinom ispod nas. Osvjetljava sad stijene, sad njive Parićeve ili kamenjar s travom gdje pasu ovce. Bude se uspomene sa mnogih prijelaza Buljme — pod srpanjskim suncem, u prvomajskoj kiši ili po siječanjskom snijegu.

Opet krećemo. Zavojitom stazom ulazimo u oblak. Magla je sve gušća, a tišina sve tajanstvenija. Još jedan odmor ispod prijevoja. Opet navlačimo »vestone«. Zastava je smotana, a čempresove grančice na štafetnoj palici orosile su se kišom. Počelo je duvati. Polako krećemo prema Babinom i Vaganskom vrhu. Vjetar je sve jači, a zbog magle je sve tamnije.

Na silazu s Vaganskog vrha bilo je još hladnije, a magla je postala kao mlijeko. Orijentiramo kartu i uzimamo azimut prema izvoru Marasovac. Krećemo se vrlo polako dok nam vjetar udara s bočne strane. Ponekad nam posve onemogućava kretanje. Jedan nalet vjetra upravo me pokosio.

— Gdje su ti utezi? — dovikuje mi Lolo.

— Zašto?

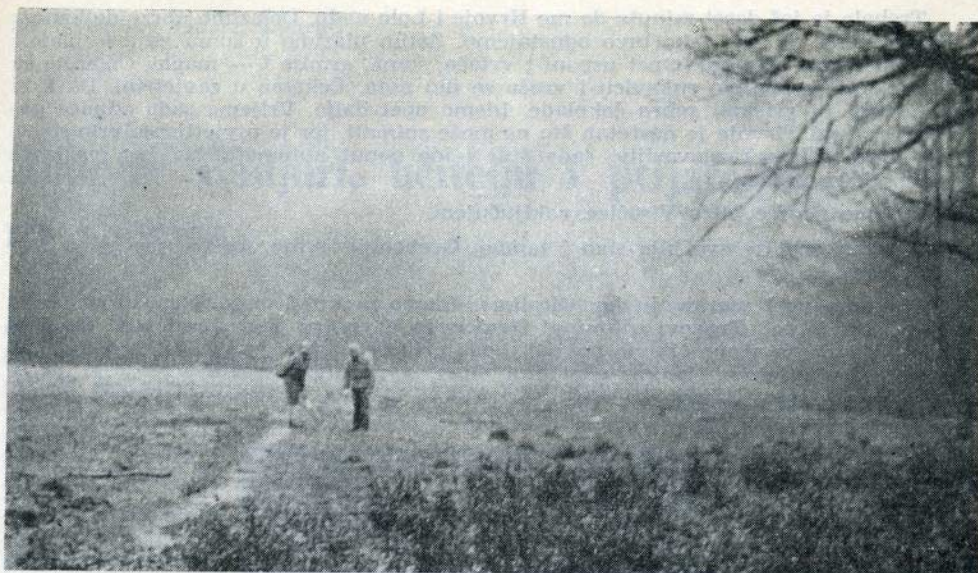
— Da te vjetar ne baca kao leptirića.

I ne izgovorivši do kraja, padne i Lolo, ali se brzo digne uz povik:

— Nesretni utezi, i ja sam ih zaboravio.

Spuštamo se kroz kamenjar, a kiša dosadno sipi i tuče u lice. Evo, tu smo! Marasovac! Ali, bila je samo gromada kamenja. Ovdje bi negdje morao biti. Međutim ukazao se tek nakon 20 minuta. Zapalili smo cigarete, a ja sam požurivao zbog mraka.

Dom na Štirovcu stisnut ispod Badnja, sa osvijetljenim prozorom kuhinje, očekuje nas gladne i umorne. Topla kuhinja i Mirko sa vrućim čajem pružaju nam gostoprinstvo. Sjedimo uz čaj i pišemo dnevnik štafete. Udaramo pečate i raspravljamo o volji, onoj jakoj čvrstoj ljudskoj volji.

Sa pozdravnim pismom preko Velebita

Večera sa nekoliko konzervi i pitanjem: Kako će biti sutra? Prognoza vremena nas ne razveseljava — kiša i jugo koji će na Srednjem Jadranu okrenuti u buru — javlja naš mali tranzistor. Postavljamo naše stvari kraj peći da se do sutra donekle osuše. Još malo razgovora o planinarskim doživljajima, djevojkama, studiju i — zavlacenje pod četiri-pet pokrivača. Konačno, tako željno očekivani počinak.

Jutro je. Kiša nošena naglim naletima vjetra udara u prozore.

— Momci, ustajanje!

Nisam previše oduševljen što moramo napustiti topli ležaj. Jedemo mnogo, svije-sni da sve do večeri neće biti prilike da stanemo. Stisak ruke sa obskrbnikom Mir-kom. Naš neumorni snimatelj Hrvoje želi još i snimati.

— Kud si navalio rodače s tom kamerom — reče Lolo. — Ajd'mo!

Cvrsto zakopčani u vestonima i vjetrovkama krećemo prema Visočici. Kiša mi lagano, ali uporno ulazi u veston i cijedi mi se niz tijelo. Tražimo markaciju u magli i napređujemo vrlo polagano. Stižemo na prijevoj. I opet ono nesretno posrtanje kao i jučer.

Išao sam već tim putem, ali sada je sve drugačije. Ne vidim daleko; tek nekoliko metara kamenjara ispred sebe i vid privikavam da prvo uočim markaciju. Jedna ura za drugom brzo prolaze. Vjetar nemilosrdno udara u lice, a pojedini udarci sijeku nam hod. Ovdje je najvažnije ne izgubiti onaj dragi bijelo-crveni krug. Ponekad se razdvajamo kao streljački stroj da pronademo markaciju. Kiša pada sad jače sad slabije. Nošena vjetrom ubada se u lice poput stotinu iglica. Sve je hladnije. Put je izrovan od divljih svinja. Probijamo se naporno. Razgovor, osjećam, zamire, a to je loše. Počinjem mumljati neku pjesmu.

— Tebi se i pjeva — kaže Hrvoje.

— Pomalo. Možda će se zbog toga razvedriti — odgovaram.

Dolazimo do dulibe Javornik. Opet se rastavljamo i prolazimo preko livade. Nazirem jezero u magli te ga zaobilazim i nakon desetak minuta sam na drugoj strani polja. Kamenjar bez markacije. Gdje bi mogla biti? Javljam se drugovima u intervalima.

— Jesi li našao?

— Nisam.

Kružim u polukrugu. Magla je toliko gusta da ne vidim dalje od pet metara. I najednom — tu je!

Trebalo je još deset minuta da me Hrvoje i Lolo nađu. Dolazimo ubrzo do katuna i želimo stati, ali isto tako brzo odustajemo. Zatim ulazimo u šumu gdje je blato i kličemo se niz strminu. Opet usponi i vrtače, šuma, grmlje i — magla. Cigarete su mokre. Lolo je izgubio rukavicu i vraća se dio puta. Čekamo u zavjetrini. Da li bi prije pušili ili grickali rebro čokolade. Idemo opet dalje. Vrijeme sada odmiče polakše kao i mi. Hrvoje je nesretan što ne može snimati, jer je osvjettljenje vrlo slabo. Lolo, inače toliko razgovorljiv, sada šuti i ide poput automata. Na čas magla se digla i vidim greben.

Mi smo negdje blizu Visočice, zaključujem.

Za tren opet je sve bilo sivo i tamno. Greben je ovdje opasan, jer nas vjetar stalno baca.

Pipkamo opet markaciju kao ticalima. Idemo mokri i umorni spuštajući se u vrtaču. Što je to? Tragovi vibriraju! Nemoguće da netko ide ispred nas. Na istoj stazi! Kako da to nismo čitavih pet sati hoda primijetili. Stao sam. Slutim ono gadno što se katkada dešava ljudima u planini. Opet na vlastitom tragu!

Stali smo da razmišljamo. Tačno je, išli smo u krug, ali krivnja je ipak u markaciji. Najprije smo išli starom markacijom, a onda novom, mjesto da starom produžimo prema Visočici. I sada se opet vraćamo. Napokon ipak izbijamo na onaj pravi put. Sretni smo, ali sada nepovjerljivi sami prema sebi. Samo da nam se opet ne desi nešto slično, jer uskoro će i mrak.

Spuštamo se niz neki kamenjar. I opet me podilaze žmarci sumnje. Da li se spuštamo niz Visočicu, a da uopće nismo dosegli njenog vrha? Ne, to je bila Mala Visočica. Odahnuo sam kad smo opet bili na usponu, onom najtežem i najgorem na cijelom putu štafete.

Nemoljivi vjetar opet je uskovitlao svoje snage. Krećemo se u razmaku od pet do deset metara. Naporno je. Boli me lice od kiše i sa zebnjom promatram maglu iz koje bi morao proviriti vrh.

— Evo ga! — viče Lolo.

Ne, nije to. Bio je samo mali obronak na grebenu. Vjetar je sve jači i možemo se sporazumijevati samo rukama. Kiša sa vjetrom navalila je više nego na čitavom dosadašnjem putu. Padam pod naletom vjetra. Hrvoje izlazi na greben, a Lolo ga slijedi posrćući.

Zaslijenjen od kiše krećem za njima sve teže i teže. Vrh je blizu, ali ga ne vidimo. I onda, napokon! Posljednjih pedesetak metara do vrha Visočice penjemo se puzeci.

Hrvoje želi slikati i vadi aparate.

— Nemoj se mučiti još time, idemo odmah dalje — savjetujem ga vičući.

— Zelim ovo što je bilo najteže ovjekovječiti — odgovara.

— Velikih li riječi — upada Lolo. — »Ovjekovječiti!«

Spuštanje na drugu stranu prema planinarskom domu pod Visočicom bilo je jednako teško. Padali smo svaki čas i opet nastavljali dalje. Ali sada smo pred ciljem. Postajemo opet raspoloženi. Još kojih desetak minuta do doma. I opet sam nao. Lolo mi se smije iza leđa. Minijski karabineri i klinovi na štafetnoj palici zveče poput praporaca. I evo ga — tu je! Kao u priči pred nama iz magle izvire dom. dugoočekivani planinarski dom. Očekuju nas prijatelji iz Gospića, topla planinarska kuća, hrana i ispisivanje dnevnika:

»20. studeni 1963. u 8 sati i 50 minuta: polazak štafete sa doma na Štirovcu.

Vremenske prilike vrlo loše. Jak vjetar brzine 80 kilometara na sat, miestimično do 120 kilometara na sat. Sitna kiša cijelim putem. Magla. Vidljivost najviše deset metara. Trajanje puta devet sati. Dolazak u planinarski dom na Visočici u 16,45 sati.« I Hrvojev dodatak: »Jučer smo pošli, danas smo se probili.«

Dne 21. studenoga Visočica je bila pod snijegom. Naša trojka sa dvojicom drugova iz Gospića spušta se u Divoselo. Daleko prema Plješivici nebo se počelo razvedravati. Kod prvih kuća dočekuju nas pioniri-planinari i vode nas na mlijeko.

Zatim slijedi primopredaja štafetne palice.

— Drugovi — rekao sam — nosite je s toliko ljubavi do cilja na Plješivici, kao što smo je i mi nosili preko našeg Velebita. Vjerujte mi, nas trojica kao da smo srasli s tim malim simboličkim cepinom.

Rudolfu Badjuri, učitelju i prijatelju na spomen

Prošlo je pola stoljeća kako smo se prvi puta susreli. Sjećam se vrlo dobro s kakovim sam poštovanjem tada kao mladi gimnazijalac ulazio u njegovu malenu radnu sobu na periferiji Ljubljane, gdje je nad pisaćim stolom punim knjiga i bilježaka visjela velika reprodukcija poznate grafike »Gorski

vodiči ispod željeznog križa na vrhu Grossglocknera» i niz Brinšekovih fotografija. Tada je već Badjura bio poznat alpinista i skijaš, jedan od glavnih pokretača »Drena«, elitne skupine mladih slovenačkih alpinista i smučara, čije djelovanje i čiji upliv na kasniji razvitak slovenačkoga i uopće jugoslavenskoga planinarstva i alpinizma nije još do danas našao doličnu obradu. Badjura je već tada bio odredio svoj životni put. Namjestio se kod Deželne zveze za tujski promet na Miklošičevoi cesti i posvema se posvetio radu na propagandi

turizma, kojemu će ostati vjeran sve do svoje smrti. Upoznao sam kod njega tada i Bogumila Brinška, našeg prvog vrhunskoga planinarskoga fotografa amatera, čiji pojedini snimci i danas još predstavljaju klasične motive iz naših Alpa.

Badjura me tada uvodio u skrovite tajne najljepše slovenačke doline, tada zabačene i nezaboravno privlačne Trente. On me učio prisluškivati šumu Soče, te jedinstvene planinske rijeke, čiju pjesmu, različitu u razno doba godine, uvijek možeš razlikovati od šuma svih ostalih naših planinskih voda. Njemu moram zahvaliti, što sam već tada, još posve mlad, upoznao i najskrovitiji zakutak planinske slovenske zemlje, bajnu Koritnicu. U njezinom dnu je, pod stijenama Jalovca, Češka podružnica Slovenskoga planinarskoga društva, ne bez Badjurinoga sudjelovanja, bila podigla skromnu planinarsku kuću, koja je stradala za vrijeme prvoga rata i nije nažalost nikad bila više obnovljena. U tom tihom gorskom kutu, zatvorenom sa svih strana visokim bijelim, snijegom išaranim vrhovima naših Julijskih Alpa, Badjura mi je bio učitelj u upoznavanju planina, u slobodnom kretanju u stijeni, u upotrebi cepina i užeta. On me je uvodio pod gostoljubive krovove osamljenih domova u Zadnjoj Trenti, s njim sam, za dugih večeri uz prijeklad na otvorenom ognjištu, slušao priče o triglavskim rojenicama, o Zlatorogovu carstvu i krvavoj triglavskoj roži, o stadima bijelih divokoza, koje još uvijek čuvaju Zlatorogovo blago sakriveno negdje u dalekom Bogatinu. Uz njega sam učio toplu besjedu gorštackoga trentarskoga govora, upoznao trentarske lovce i život na trentarskim planinama Zajavoru, Lepoču ili v Plazeh te na osamljenoj Bali daleko podno Bavškoga Grintavca. Tako je, zahvaljujući upravo Badjuri, ova planinska dolina otkrivala svoje tajne mome mladome srcu, tada široko prijemljivom za skrovite ljepote ovoga bogodanog kraja slovenske zemlje. Ozbiljnost planinarskoga pejzaža, strme nepristupačne stijene sa svojim skrovitim snježanicima, visoki sunčani vrhovi, mirisni cvjetni planinski pašnjaci, pitoma stada i njihovi pastiri i gordi lovci postali su tako sadržaj mogega života, a Trenta moja druga domovina.

Prvi je ratni vihor prekinuo ovo naše drugovanje. Među mnogima u njemu je nestalo i našeg Brinška, u naponu snage. Nakon rata sastadosmo se ponovo, ali sada ne više kao učitelj i učenik, nego kao dva zrela čovjeka da i kod nas, sada na jugoslavenskom polju, zaoremo brazdu smjelijega i širega planinarskog pokreta. Slijede borbe za izdavanje zajedničkoga planinarskoga glasila u jugoslavenskim razmjerima i rad na osnivanju Planinarskoga saveza Jugoslavije. Izlazi 1922. godine drugo izdanje njegova vodiča: »Na Triglav, v kraljevstvo Zlatorogovo« u hrvatsko-srpskom prijevodu moje Marijane, a uskoro zatim i njegovo turističko glavno djelo: »Jugoslavenske Alpe I dio Slovenija« u obliku bedekera, također na srpsko-hrvatskom, uz sudjelovanje nas Zagrepčana, njegovih prijatelja: moje Marijane, Drageca Paulića i mene. Potaknuti njegovim radom i ugledavši se na njegove vodiče izdaje uskoro D. Paulić svoj vodič na Plitvička jezera, a u nakladi HTK Sljeme izlazi i moja »Medvednica«, prva dva opširnija planinarska vodiča u Hrvatskoj. Nepodesne prilike u staroj Jugoslaviji da se turizam planski razvija na širem jugoslavenskom planu dovodi do toga da se i rad našega Badjura ograničuje na samu Sloveniju. Slijedi čitav niz publikacija: Pohorje, Kozjakovo pogorje, Zasavje, Sto izletov, Klopinsko jezero, Karavanke, itd. itd. Nasuprot njegov vodič: »Gornji Jadran od Sušaka do Šibenika« ostaje u rukopisu.

Kroz sve to vrijeme, između oba rata, Badjura je stalno na terenu, upotpunjujući podatke za svoje vodiče i sakupljajući krajevna imena i narodne nazive za pojedine morfološke oblike tla. Upravo ovaj posao i čini drugo važno područje njegovoga rada. Pored dra Tume on je u ovom vremenskom razdoblju najmarljiviji sakupljač toga narodnog blaga u Sloveniji i njegova kartoteka krajevnih imena i naziva morfoloških oblika tla postaje najveća ove vrste u Jugoslaviji. Narodnu nomenklaturu on provodi konzekventno u svim svojim brojnim turističkim publikacijama, od svojih prvih članaka u tada glavnoj slovenskoj literarnoj reviji »Dom in Svet«, ali se naročito na posve naučnoj osnovi posvećuje toj problematici nakon svojega umirovljenja 1946. godine. Kao rezultat toga rada izlaze rasprave: »Slovensko in nemško geografsko sedlo«, »Gorski prehodi v luči ljudske geografije« i posebno djelo: »Ljudska geografija — terensko izrazoslovlje«. U tim je publikacijama ne samo sabrano ogromno narodno blago, savjesno skupljeno kroz nekoliko decenija, nego je autor, naročito u posljednjoj knjizi, raspravio pojedine nazive daleko prelazeći granice slovenskoga jezika. On je mnoge probleme zahvatio mnogo dublje i sa mnogo više naučne akribije, nego što to nalazimo u sličnim raspravama njegovoga starijega druga u tom poslu dra H. Tume. Ta problematika ga je naročito zaokupila u zadnje vrijeme. Tako mi u svojem posljednjem pismu koncem augusta ove godine piše kako je završio svoje »Krajepisno gradivo«, koje je zamislio kao neki nastavak »Ljudske geografije«. Kako za ovo svoje životno djelo nije mogao naći nakladnika, predao je po jedan primjerak rukopisa (rukopis ima 268 stranica!) Slovenskoj akademiji, Filozofskom fakultetu u Ljubljani i Univerzitetској biblioteci u Ljubljani. I ovog puta, kao uostalom i često ranije u životu, izbija iz njegova pisma duboka bol, što su sva njegova nastojanja da mu djelo bude štampano opet jedamput ostala bez uspjeha.

Treće polje njegovog djelovanja, naročito u mlađim godinama, predstavlja smučanje i zimsko planinarenje. On je bio glavni pobornik skijanja među svojim Drenovcima, te je na brojnim predavanjima uz krasne Brinšekove dijapozitive širio zanimanje za smučanje i zimsko planinarenje kojega u ono doba gotovo i nije bilo kod nas. Sjećam se, kako smo jednom u Stahovici, na povratku sa Krvavca, morali bježati pred seljacima, koji su nas gonili što smo se zimi na skijama usudili popeti se u planinu i po njihovom mišljenju se lakoumno izložiti opasnostima planinske zime. Kroz njegove skijaške tečajeve prošlo je u godinama između 1918—1933. na stotine mladih ljudi u kojima je on budio ljubav za planine, za zimsko planinarenje i za zimsku alpinistiku. On je sam za vrijeme prvoga rata, a i prije njega, u vojsci naučio smučanje, te u nekoliko kurseva u Tirolu usavršio svoje znanje i u zimskoj alpinistici. Prošavši tako sve faze razvoja skijanja u Srednjoj Evropi, od onoga s jednim štapom i Bilgeri-vezom i klasičnoga sa telemarkom i sa dva štapa, pa sve do modernijih stremljenja do prije drugog rata, za njega je uvijek smučanje ostalo tek sredstvo za zimsko kretanje u planini, a ne samo sebi svrhom. On je uvijek u prvom redu ostajao planinar, ljubitelj prirode, a tek u drugom redu sportaš u čistom smislu te riječi. Iako je godinama odmah poslije prvoga rata ne samo organizirao skijaška natjecanja, najprije u Bohinju, a kasnije u Kranjskoj Gori, Planici i Kotu, nego je i sam sudjelovao u skijaškim natjecanjima — tako je jednom na Bohinju odnio i prvu nagradu — i premda je vrlo dobro svladao tehniku penjanja, te sam ili sa svojim drugovima izvršio niz penjačkih uspona u našim Alpama, uvijek mu je i smučanje i penjanje ostajalo samo sredstvo koje bi mu olakšavalo kretanje u planini, kroz stijene ili zimi kad su

one zavijene snijegom. Pa i ja sam bio jedan od njegovih učenika i u smučanju i u kretanju u stijeni. On je također bio prvi koji je na Blokama skupio staru narodnu terminologiju za smučke i za smučanje i objavio je u knjizi »Smuška terminologija«, koja je najprije izlazila u »Slovenskom Narodu«, a kasnije i kao zasebna publikacija bila štampana te doživjela nekoliko izdanja. On je također izdao »Smučar«, prvi priručnik za učenje skijanja na našem jeziku. U njegovom »Zimskom vodniku po Sloveniji« on je iscrpno opisao sva zemljišta i skijaške terene, te glavne smučarske ture na području Slovenije.

Badjura je beskrajno volio svoju zemlju, svoje planine i svoj narod. Neposredno poslije prvoga rata on se kao dobrovoljac pod generalom Majsterom borio u Koruškoj, u zemlji, za koju je uvijek tvrdio, da krije u sebi »najbolje« i »najčistije« Slovence. Propast stare Jugoslavije doživio je u Hrvatskoj, na Dravi, kao rezervni oficir. Tada je uspio da se probije do Zagreba, gdje su ga prijatelji presvukli u civilno odijelo, a ja sam ga sakrivenim šumskim putovima preko Žumberka prebacio preko »granice« u tada već čvrsto zaposjednutu Sloveniju. Čestit do srži i bezkompromisan u svojim idealima, ostao je takav do smrti.

Tako je čitav svoj život (rođen se u Litiji 17. aprila 1881, a umro u Ljubljani 14. septembra 1963) proveo u radu za svoj »gorski svet«, za svoje planine. Život ga nije baš milovao. Kao sin maloga naroda koji se teško borio za opstanak, u sitnim prilikama često je u svom radu nailazio na nerazumijevanje pa je u svom dugom životu ispio mnogu gorku čašu. Ipak je ostao do kraja života pun radnoga elana i pun volje za stvaranje. Ova životna radost u radu nije ga napuštala ni ovih posljednjih godina, kad mu je podmukla bolest kralja i posljednje snage. Svi mi, koji smo ga poznavali i koji smo imali sreću da s njime drugujemo kroz dugo vremena, ne ćemo ga zaboraviti. Pa i ovih nekoliko skromnih redaka neka sačuvaju njegovu uspomenu za poznija pokoljenja, neka otmu zaboravi ličnost, koja je cijelo svoje životno djelo utkala u razvitak našeg planinarskog pokreta, da bi odnjegovala i oplemenila u nama ono što tek čovjeka čini čovjekom: humani odnos prema svom sugrađaninu i ljubav prema rođenoj grudi.

Otkrivena spomen-ploča Vladimiru Horvatu

Dana 29. rujna ove godine održana je na području »500 stuba« Vladimira Horvata na Medvednici komemorativna svečanost u povodu godišnjice smrti graditelja stuba.

U prisustvu stotine planinara i izletnika otvorio je komemoraciju planinar Željko Jovanović u ime Planinarskog saveza grada Zagreba.

O životu pokojnog Vladimira Horvata govorio je zatim Srećko Božičević.

Prof. dr Vladimir Blašković evocirao je uspomene na graditelja stuba i na njegova djela.

Nakon prigodnog govora predstavnika planinara Samobora, dra Ive Veroneka, drug Jovanović je otkrio ploču u spomen Vladimira Horvata, graditelja stuba.

U ime planinara grada Zagreba prof. Mirko Markulin dao je obavezu, da će se i nadalje voditi briga i nadzor oko održavanja »500 stuba«.

Na kraju se pokojnikova sestra dr Anđela Horvat zahvalila na svemu što je do sada učinjeno na održavanju stuba i uspomene na njezinog brata.

Urednik

Sjećanja na Vladimira Horvata

Vrlo često na žalost netko treba da umre, pa da se tek onda uoči, kako je iza sebe ostavio trag i spomenik daleko trajniji i vredniji od uobičajenih, više manje konvencionalnih lijepih riječi u nekrolozima. Trag i spomenik, kome će upravo vremenska udaljenost i odvojenost od same ličnosti dati pravu vrijednost, a patina nadolazećih godina će sve više tu vrijednost njegovog preostalog djela isticati.

Vladimir Horvat, taj samotni, tihi, nenametljivi, skromni planinar, umro je jednostavno i nenadano, mogao bih simbolično kazati, usred svoje planinarske aktivnosti. I eto, bilo je dovoljno samo pola godine, pa da pred sve nas planinare počinje da izrasta u svoj impresivnosti i jednostavnosti životno djelo toga skromnog planinara samotara.

U vrijeme, kada se kod nas uvrijelo, gotovo bih mogao kazati kao pravilo, da za svaki pothvat u planinarskoj djelatnosti treba tražiti, ali odmah i dobiti materijalnu pomoć, Vladimir Horvat je bio idealan predstavnik, pa i prototip onih planinara, koji su mi oduvijek bili najidealniji i najbliži. Vladimir Horvat bio je planinar idealista, no u isto vrijeme i planinar konstruktivnog, neindividualističkog i perspektivnog formata. Kao čovjek srednjih građanskih i materijalnih mogućnosti, ma da je kao planinar u toku svoga dugog života i planinarskog delovanja obišao i dobro upoznao gotovo čitavu našu zemlju, ipak je najveći dio svojih slobodnih nedjelja i neradnih dana provodio u blizini Zagreba i to pretežno u Medvednici.

Poznam čitav niz planinara, koji godinama, gotovo svake nedjelje odlaze u Medvednicu. Mnogi od njih uvijek istim putem ujutro odu gore i uglavnom istim putem vrte se predveče natrag u Zagreb. Oni vole Medvednicu i u njoj svaki puta na sebi svojstven način uživaju, te svaki odlazak u Medvednicu smatraju pravim planinarskim izletom. Oni proborave čitav dan uglavnom na istom mjestu, a to je vrlo često neki planinarski dom ili slično, i predveče se zadovoljno vraćaju kući. Vladimir Horvat nije bio takav. On je godinama odlazio u Medvednicu. Nesvakidašnjom pedantnošću i savjesnošću upoznavao je doslovno svaki pedalj, no ne za sebe i za svoj lični užitek i planinarski doživljaj, nego je stalno kod toga mislio samo na jedno: Kako na pojedina, naročito lijepa mjesta, privući hiljade i hiljade planinara i običnih građana izletnika iz grada Zagreba, koji u nedjelju dolaze na izlete u Medvednicu uvijek istim stereotipnim putevima i uvijek na ista stereotipna mjesta. Kako i na koji način te ljude privući na manje poznate, pa i nepoznate, no vanredno lijepe krajeve, predjele i detalje u Medvednici, koji su gotovo redovno izvan uobičajenih putova i markacija. Zadojen tom mišlju, tom željom, gotovo bih mogao kazati opsesijom, razradio je plan svojih 500 stuba. A kada ga je u sebi stvorio, pristupio je sam, bez ikakve i ičije pomoći, koju u ostalom nije ni tražio, izgradnji tih stuba, žrtvujući ostvarenju toga cilja nebrojne dane truda i najgrubljeg fizičkog napora, spojenog vrlo često i sa materijalnim žrtvama, na koje se prerano i prebrzo kasnije potpuno zaboravilo, da tek kasnije, pri završetku svoje grandiozne realizacije privuče na sebe i na svoje djelo pažnju ostalih planinara i društava.

500 stuba Vladimira Horvata životno je djelo jednog skromnog, no zato ipak, a možda i upravo zato, velikog i čovjeka i planinara. Djelo koje će svakome pravom planinaru imponirati daleko više nego sljemenska žičara ili slične tekovine moderno shvaćenog planinarstva i odlaženja u planine. Planinara poput Vladimira Horvata nije bilo mnogo ni prije njega, no ipak je bilo. Nedavno je ing. A. Premužić u »Našim planinama« u nekrologu Albinu Leusteku prikazao planinarima, kako je ovaj, danas potpuno zaboravljen i potpuno nepoznat, no i za vrijeme svoga života potpuno nepoznat i nepriznat, sam na svoju ruku, ne pitajući planinare, ne tražeći ni od koga naročite kredite ili novce, projektirao i izradio do danas najljepši put na Sljeme. Ing. A. Premužić je bez ikakve veze, inicijative i pomoći sa strane planinarskih društava, sa materijalnim i novčanim sredstvima, koja danas izgledaju apsurdno malena, izradio svoju stazu duž sjevernog i srednjeg Velebita, stazu, koja svojom funkcionalnosti, ljepotom i skladnošću predstavlja unikum ne samo za našu zemlju, nego i za dobar dio Evrope.

Ljudi kao što su bili Albin Leustek i Vladimir Horvat i kao što je Ante Premužić, nema mnogo među planinarima i zapravo su ovakovi ljudi iznimke. No jer danas ima desetine hiljada planinara, vjerujem, da je mogućnost, da se među toliko velikim i impozantnim brojem planinara nađu planinari ovakovog tipa daleko veća i vjerojatnija, nego je to bilo ranije. Hoćemo li još dugo čekati, da se među nama javi jedan novi Vladimir Horvat?

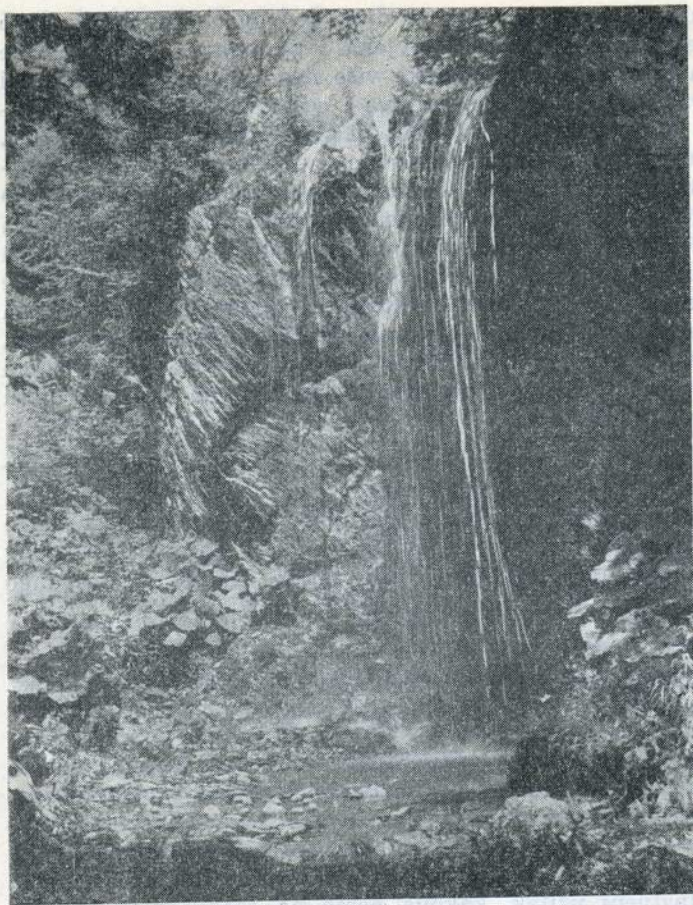
Vjerujem da nećemo.

U našoj Medvednici ima još bezbroj lijepih predjela koje bi trebalo na način Vladimira Horvata približiti običnim planinarima.

Mnogi planinari, kada se nađu na vrhu Strnih Peći svaki puta iznova se dive jedinstvenom pogledu na centralni dio Medvednice prema zapadu i jugozapadu. Ali nikome još nije palo na pamet, da od potoka Blizneca, negdje u blizini lugarnice, gdje svršava u glavnom goli greben Strnih Peći, izgradi sve do vrha po tom grebenu stube poput onih Vladimira Horvata i da na taj način pruži planinarima jedinstveni užitak, kakova nema na Medvednici. Duboko sam uvjeren, da će se jednoga dana ipak naći bilo jedan novi Vladimir Horvat, ili još bolje, jedna grupa planinara sa idejama i stremljenjima Vladimira Horvata, koja će se prihvatiti toga posla i zadatka, te time zaslužno steći priznanje i poštovanje, kakvo je stekao i Vladimir Horvat.

Sličan zadatak bio bi, da se izvede put od Pustoga dola istočnom stranom na Brezovenicu, koja je sa te strane planinarima potpuno nepoznata, a koja je baš sa te strane najljepša. I konačno morat će se netko naći, tko će konačno omogućiti planinarima prolaze kroz Pečovje od Cebića do Oštrca (u grupi Goršćice), kroz najljepši, no u isto vrijeme i potpuno nepristupačan dio čitave Medvednice.

Eto, zato i mi, a još više oni koji budu iza nas kročili stubama Vladimira Horvata odajući mu svaki puta divljenje i poštovanje, uznastojmo u nama pronaći one sile i snage, koje su usmjeravale Vladimira Horvata prema ostvarenju svoga životnog djela. Pokušajmo, svaki na svoj način i u granicama svojih mogućnosti ostaviti generacijama planinara koje dolaze iza nas, nešto više i nešto trajnije nego što su samo uspomene ili fotografije sa naših pohoda po planinama.

Vladimir Horvat

Sopot - najviši slap Medvednice

Foto: Vl. Horvat
(srpnja, 1962)

Malo je Zagrepčana koji su čuli za ime Sopot — za najveći i najljepši slap Medvednice — a još ih je manje, koji mogu kazati da su ga i vidjeli.

Slap Sopot smjestio se u dubokom klancu Vrabčke gore na zapadnoj strani Medvednice. Sakriven je u gustom mladoj šumi na nadmorskoj visini od oko 350 metara.

Sopot je nepoznat planinarima i izletnicima. O njemu se ništa ne piše, ne govori na planinarskim predavanjima, a do njega se ne priređuju ni društveni izleti. Sopot se čak ne spominje ni u jednom planinarskom vodiču, a nije unesen ni u jednu geografsku kartu. Baš kao da i ne postoji.

Kakovi su to razlozi zbog kojih Sopot nije sve do danas stekao popularnost koju zaslužuje? Glavni razlog je vjerojatno dosta dugačak i otežani pristup, koji je nekako izvan ruke, a osim toga konfiguracija terena zahtijeva dosta napora. Postoji i mogućnost kratkog pristupa, no taj je za većinu previše »pustolovan«. Međutim za prave planinare ne bi trebali spomenuti razlozi biti zapreka. Sa malo volje, spretnosti i nešto napora posjet Sopotu ipak je savladiv.

Najpodesniji prilaz do slapa Sopota je od planinarskog doma PD »Risnjak« (724 m) na Pongračevu, zapadno od Sljemena. U domu se nalazi i planinarski žig slapa Sopota. Od doma ide se markiranim šumskim kolnim putem prema zapadu, prelazi se potočić i stazom stiže do raskršća. Ovdje desno ide put do planinarskog doma PD »Gračar«, ravno vodi put na Ponikve, a lijevo silazi markirani put do slapa Sopota. Put do doma PD »Risnjak« do Sopota traje oko sat i četvrt hoda.

vel

Put završava sa nekoliko strmih serpentina, koje dovode u neposrednu blizinu kamenite stepenice široke oko četiri metra. Preko nje se ruši okomito u dubinu od deset metara Vrabečki potok. To je slap Sopot!

Nalazimo se u okolišu otvorene šume. Izravno danje svijetlo u toj uvali neobičnog oblika daje slapu naročitu draž i slikovitost. Osim jednoličnog i blagog šuma vođe u taj samotni kutak ne dopiru nikakvi glasovi, nikakva buka a ni uzvici. Još nešto! Nigdje ni traga odbačenim kutijama, limenkama, papirima i otpacima, ni sličnim tragovima ljudske »kulture«. Savršen prirodni mir i čistoća. Barem za sada!

Kamenito korito povrh slapa glatke je površine, gotovo kao da je prevučeno cementnom glazurom. Voda je tu plitka i razlivena u širinu od oko 4 metara. Prijelaz na drugu stranu je lagan i bez poteškoća. Na drugoj strani potoka put silazi desnom obalom preko razlomljenih kamenitih blokova sve do bazena, u koji se sa visine od deset metara u kišno doba godine spušta prekrasan vodeni zastor. Vodopad stvara zračnu struju, koja za vrućih ljetnih dana ugodno rashlađuje. Naročito prija nakon sunčanja na terasi poviše slapa.

Dalje nizvodno od Sopota nema nikakvog puta ni markacije. Nizvodno postoji samo kanjon širok oko tri metra, kojim silazi Vrabečki potok. Zbog toga se treba vratiti istim putem do doma PD »Risnjak«.

Za povratak ipak postoji još jedna mogućnost, a to je silaz po bespuću kamenitog korita Vrabečkog potoka prema Vrapču, ukoliko potok nije nabujao uslijed kiše. Veranje po kanjonu predstavlja doduše pravu malu pustolovinu, ali ima nekoliko prednosti. Umjesto povratka na visinu od 750 metara, put postepeno silazi. Drugo, znatno ranije stići ćemo u Zagreb, nego vraćajući se opet na planinski hrbat. Osim toga ovaj put pruža razne zanimljive promjene, jer voda protječe preko slikovitih kamenih ploča raznih oblika, zaobljenih i neravnih.

Silazeći Vrabečkim potokom gotovo tričetvrt sata obilazimo brzace, preskačemo bazene, ili — ukoliko posjedujemo nepromočive cipele — prelazimo preko pjeskovitih plicaka. Na mnogim mjestima u koritu potoka nalaze se žlijebovi usječeni u kamen u dubinu od oko 15 cm, u razmaku od oko jednog metra. Urezali su ih u toku dugih godina točkovi kola, natovarenih teškim kamenjem. Moguće su ti žlijebovi trag rimskog gospodarenja na našoj Medvednici. U arheološkom muzeju u Zagrebu čuva

Pogled s Medvednice na Zagorje i Fakultetsko dobro

Foto: V. Horvat

se kameni oltar bogu Silvanu, za koji se misli da su ga Rimljani izradili u nekom kamenolomu kod Vrapča.

Posljednjih pola sata hoda kanjon se proširuje. Javlja se i staza, a napokon i kolnik, kojim se stiže do autobusne stanice u Gornjem Vrapču.

Unatoč svim poteškoćama pristupa vrijedi vidjeti slap Sopot, jer je to jedna od prirodnih rijetkosti Medvednice. Invazija planinara na Medvednici prije ili kasnije će zahvatiti i Sopot, no za sada svaki posjetilac Sopota bit će oduševljen ovim predjelom i zadovoljan mirom i tišinom koju će ovdje naći.

Ovaj članak koji objavljujemo posthumno, napisao je Vladimir Horvat u rujnu 1962. godine. Nedovršeni rukopis priredio je za štampu član redakcionog odbora Srećko Božičević.

Vlado Oštrić, Zagreb

Kako danas izgleda »Šumarev grob«

U »Našim planinama« (br. 11—12, 1962) pročitao sam članak pokojnog Vladimira Horvata o tome kako je nastalo ime »Šumarev Grob«. To me podsjetilo na moj žalosni posljednji susret sa tim mjestom.

Prolazio sam dosta često »Šumarevim putem«. I uvijek sam skretao do »Šumarevog groba«. U najposjećenijem dijelu Medvednice, gustoj mreži staza i kolnika, u susjedstvu raznih planinarskih i neplaninarskih objekata, ipak postoji poneki tihi, skriveni, gotovo netaknuti kutak. Takvo je prijatno odmorilište bio i »Šumarev Grob«. Sa zavoja kolnog puta vodi neupadljiva staza — djelomično i korito potocića — sa bujnim raslinjem vlažnog zemljišta. Preko kamenja obraslog mahovinom, skrećemo prema stijeni. Tu je nekada raslo neobično drveće sa debлом svinutim u obliku pravilnog koluta. Obično bi sjeli kraj izvora i slušali žubor vode u šumskoj tišini. Ovaj mali prostor, lijep u svojoj minijaturnosti, pružao je doživljaj starih i divljih šuma viših planina. Ljudska je ruka ipak zahvatila u taj kutak, ali s poštovanjem i razumijevanjem: uska, lijepo izvedena stazica do izvora — prilagođena mjerilu ovog prostora; uredna, ali ne pregusta markacija, tablica sa molbom da se ne dira u ono drveće; žljebić za vodu na izvoru. Ništa suvišno, ništa nezgrapno.

Jesenas sam nakon duljeg vremena, opet svratio do »Šumareva Groba«. Ali — kojeg li razočaranja. Neobično drveće je nestalo — valjda ga je netko smatrao trofejem. Ispred stijene: zbrka od posjećenog drveća i granja. Uz potocić provedena linija električnih stupova. Na sreću, stijenu i izvor nije bilo moguće maknuti, ali tik ispred njih stvorena je pustoš. Otišao sam brzo sa nekad lijepog mjesta.

Znam da je za neke ljude šuma samo zbroj kubika drvne mase, planina samo prometna prepreka. Ali ima ljudi za koje šuma i gora predstavljaju nešto više od toga. A kad je ta gora bliža okolica polamiljanskog grada ona nije i nebi smjela biti samo prometna prepreka, samo šumska zona sa određenom drvnom masom. Za mnoge hiljade ljudi ona vrijedi daleko više. Vrijednost Medvednice je golema — pa makar i matematički neodrediva. Štoga se na Medvednici radilo i gradilo ne bi smjelo dovoditi do uništavanja njene vrijednosti.

Uzeir Beširović, Sarajevo

»Bjelašnička transverzala«

Člankom »Bjelašnička transverzala« otvaramo u našem listu novu rubriku »Novim i nepoznatim stazama«. Svrha nove rubrike je posve praktične naravi. Članci koje ćemo donositi pod tim naslovom treba da služe našim planinarima kao vodič po pojedinim manje poznatim planinama ili novim putovima.

Zelimo na taj način omogućiti našim čitaocima da prošire izbor i domet svojih planinarskih pohoda, a ujedno nam je želja, da onim našim planinarima koji kroče novim i neutrtim stazama pružimo mogućnost da pred javnost iznesu svoja pionirska nastojanja.

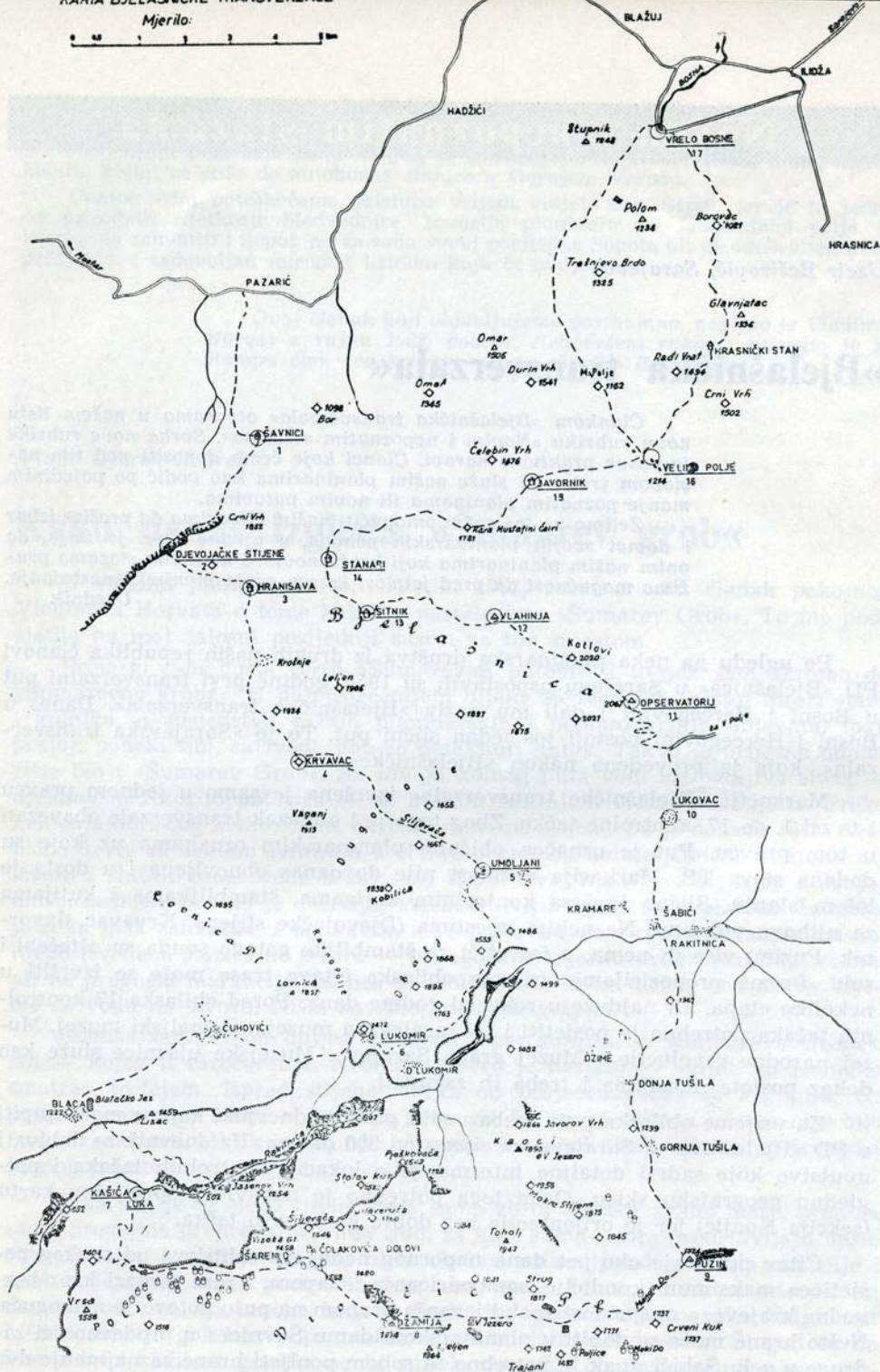
Urednik

Po ugledu na neka planinarska društva iz drugih naših republika članovi PD »Bjelašnica« u Sarajevu uspostavili su 1958. godine prvi transverzalni put u Bosni i Hercegovini i dali mu naziv »Bjelašnička transverzala«. Danas u Bosni i Hercegovini postoji još jedan slični put. To je »Sarajevska transverzala«, koja je provedena nakon »Bjelašničke«.

Markacija »Bjelašničke transverzale« izvršena je samo u jednom pravcu i to od 1. do 17. kontrolne tačke. Zbog toga je i obilazak transverzale obavezan u tom pravcu. Put je označen običnim planinarskim oznakama uz koje su dodana slova TB. Markacija nažalost nije do danas obnovljena i u dosta je lošem stanju. Slično je i sa kontrolnim knjigama, štambilkama i kutijama za njihovu pohranu. Na nekim mjestima (Djevojačke stijene, Kravavac, Javornik, Puzim) više ih nema, a jastučići za štambiljke gotovo svuda su oštećeni i suhi. Prema propozicijama vrijeme obilaska čitave trase može se izvršiti u nekoliko etapa, ali najduže u roku od godine dana. Pored obilaska 17 kontrolnih tačaka potrebno je posjetiti i tri sarajevska muzeja: Zemaljski muzej, Muzej narodne revolucije i Muzej grada Sarajeva. Muzejske ulaznice služe kao dokaz posjete muzejima i treba ih sačuvati.

Za vrijeme obilaska puta treba vaditi posebni dnevnik, koji se može kupiti u PD »Bjelašnica« u Sarajevu uz cijenu od 300 dinara. Uz dnevnik se dobiva i uputstvo koje sadrži detaljne informacije o lokaciji kontrolnih tačaka i preglednu geografsku skicu. Osim toga potrebno je nabaviti i specijalnu kartu (sekcija Konjic) jer je orijentacija bez dobre karte vrlo teška.

Čitav put traje oko pet dana napornog hoda. On zahtijeva od svakog posjetioca maksimum kondicije, samoodricanja i napora. Trasa prolazi kroz bezvodne krajeve, a mogućnost snabdijevanja hranom na putu gotovo je nemoguća. Nešto hrane može se dobiti u planinarskom domu Šavnici i u prodavaonici zadruge u selu Šabići. Ipak je potrebno sa sobom ponijeti hrane za najmanje dva dana. Zbog svega toga najpogodnije je putovanje poduzeti u ljetnim danima i

Izradio M. Jasika, geometar, Sarajevo

»Jezero« na Bjelašnici

Foto: U. Beširović

samo po stabilnom lijepom vremenu. Prije polaska na put najbolje je obratiti se organizatoru radi dobivanja podataka, dnevnika, a eventualno i ključeva od nekih planinarskih kuća na Bjelašnici. Adresa organizatora je: PD »Bjelašnica«, Sarajevo, JNA ul. 79.

Nakon završenog puta popunjeni dnevnik šalje se organizatoru, koji će vlasniku dnevnika izdati veoma lijepu i ukusnu značku »Bjelašničke transverzale«.

Iako među planinarima vlada prilični interes za ovu transverzalu, ima ih vrlo malo koji su je do sada uspjeli proći. Do ove jeseni izdano je svega 119 dnevnika, a podijeljeno je samo 54 značaka. To znači da je svega 54 planinara prošlo čitavu trasu.

Trasa »Bjelašničke transverzale« prelazi preko četiri planine: Bjelašnice, Visočice, Hojte i Igmana. Na čitavoj trasi ima 17 kontrolnih tačaka. Evo, kratkog opisa čitavog puta!

Prva kontrolna tačka nalazi se u planinarskom domu Šavnici (940 m). Do ovog doma može se stići od Pazarića (željeznička stanica na pruzi Sarajevo—Mostar) za 1 sat hoda. Dom je stalno otvoren i opskrbljen. Ima tekuću vodu i električno svjetlo. Raspolaze sa 40 kreveta, kuhinjom, trpezarijom i nusprostori-rijama.

Od doma Šavnici put ide markiranom stazom prema Hoberu, na putu za Stanare, do raskršća. Tu se odvaja desno i ide prema Kozjači, te skreće dalje put Djevojačkih sti-

jena. Na početku uspona u Djevojačke stijene bila je postavljena kutija za 2. kontrolnu tačku i uže sa klinovima. Pomoću njih izlazi se na vrh stijena, a zatim dalje po grebenu do planinarske kuće »Zdravko Čović« na Hranisavi (1.965 m). Ova kuća raspolaze sa 20 ležaja ali nije otvorena niti opskrbljena. Kutija 3. kontrolne tačke nalazi se u kući (posebno označeno mjesto). Sa Hranisave pružaju se vidici na cijelu Bjelašnicu, masiv Prenja, Čvrsnice, Vranice, Veleža, Crvnja, Bitovnje i Romanije, i na Sarajevo sa njegovom sjevernom i zapadnom okolinom.

Put od Šavnika do Hranisave, koji je dosta naporan (visinska razlika iznosi oko 1000 metara) može se preći za 4 do 5 sati hoda. Na ovom putu nema nigdje vode. U kući na Hranisavi postoji cisterna sa kućnicom, pa je stoga potrebno uzeti vodu na Šavnicima, a za dalji put sve do Umoljana na Hranisavi.

Sa Hranisave put vodi dalje, preko Krošnji (ljeti tu borave stočari, gdje se mogu dobiti mliječni proizvodi) do Krvavca (2.062 m, drugi vrh po veličini na Bjelašnici) na kojem se nalazi kutija 4. kontrolne tačke. Put od Hranisave do Krvavca može se preći za 3 do 3 i po sata.

Od Krvavca put dalje vodi strmo kroz Dugo polje do sela Umoljani (1.353 m), gdje se nalazi 5. kontrolna tačka. Ovdje u kućama gostoprimljivih gorštaka najvećeg zablješničkog sela, svaki planinar je drag i cijenjen gost. Takav je i u ostalim zablješničkim selima: Lukavcu, Čuhovićima, Tušilima, Šabićima, Lukomiru, Rakitnici, Milišićima itd. Put od Krvavca do Umoljana može se preći za 2 i po do 3 sata hoda.

6. kontrolna tačka nalazi se u selu Gornji Lukomir (1.472 m), koji je smješten na samom desnom rubu strmog kanjona Rakitnice. Od Umoljana do G. Lukomira ima 2 sata hoda.

Iz G. Lukomira transverzalni put, prolazeći strmim i kamenitim padinama planine Lovnice (1.857 m) poviše kanjona Rakitnice, dolazi u selo Čuhoviće (1.396 m). To pitomo seoce podno Lovnice djeluje kao oaza u pustinji. Svuda oko ljuti i goli krš, a u selu zelene košance i oranice, drvene kuće i štale iznad kojih se dižu visoka stabla jasena i javora. U ovom selu mješteni su naročito susretljivi i gostoprimljivi prema rijetkim putnicima — planinarima.

Od G. Lukomira do Čuhovića može se stići za 1 sat, a iz Čuhovića do Blaca (1.228 m), sela poviše kanjona Rakitnice, za pola sata (mogućnost noćenja). Za 1 sat hoda strmo od Blaca (pored sela se nalazi Blatačko jezero) stiže se u kanjon Rakitnice. Ta vanredno lijepa planinarsko-turistička atrakcija bila je do 1956. godine malo poznata. Te godine, kako je poznato, kanjonom je prošla jedna naučno-planinarska ekspedicija, pa je od tada, a posebno od uspostavljanja Bjelašničke transverzale, kanjon znatno češće posjećivan.

U lijepom kanjonu neukroćene Rakitnice preporuča se duži odmor. Prolazeći stalno kroz bezvodne krajeve, ugodno je odmoriti se i osvjježiti uz vječno hučnu, zapjenušalu i bistru planinsku rijeku. Zeleni proplanci Kašića Luke, gdje je kanjon Rakitnice najširi, pružaju sve uslove za ugodan odmor. Nešto niže nalazi se najtješnji i neprolazni tjesnac Džehenem.

Od kuće šumara Cvjetka Kuljanina u Kašića Luci, gdje se nalazi 7. kontrolna tačka, put vodi lijevom stranom kanjona Rakitnice uz gustu šumu do visoravni Ivice (1.556 m), odnosno do Konjskog polja. U stočarskim kolibama na Konjskom polju i Čolakovića dolovima lakše je dobiti mliječnih proizvoda negoli vode. Ovaj put naporan je isto tako kao onaj od Šavnika do Hranisave, a traje 3 sata. Od Ivice ide se dalje po visoravni blagim usponom do stočarskih koliba u Čolakovića dolovima (1.470 m).

Put od Čolakovića dolova do Džamije, najvišeg vrha Visočice (1.974 m) gubi se u valovitom moru kamena. Pažljivim praćenjem oznaka može se za nešto više od dva sata po

kršu i kamenu stići na vrh Džamije, gdje se nalazi 8. kontrolna tačka. Zanimljivo je porijeklo imena ovog vrha. Pored stočara iz obližnjih sela na Visočici borave i stočari iz južne Hercegovine. Među ovim stočarima uvijek je bilo nadmetanja i zavisti. Po narodnoj legendi Hercegovci, da bi dokazali svoje bogatstvo, izjednačili se sa domaćima, pa možda dobili i primat na planini, sagradili su čitavu džamiju od sira na najvišem vrhu Visočice. Od tada se taj vrh zove Džamija. Ovo ime ozvaničeno je i u geografskim kartama.

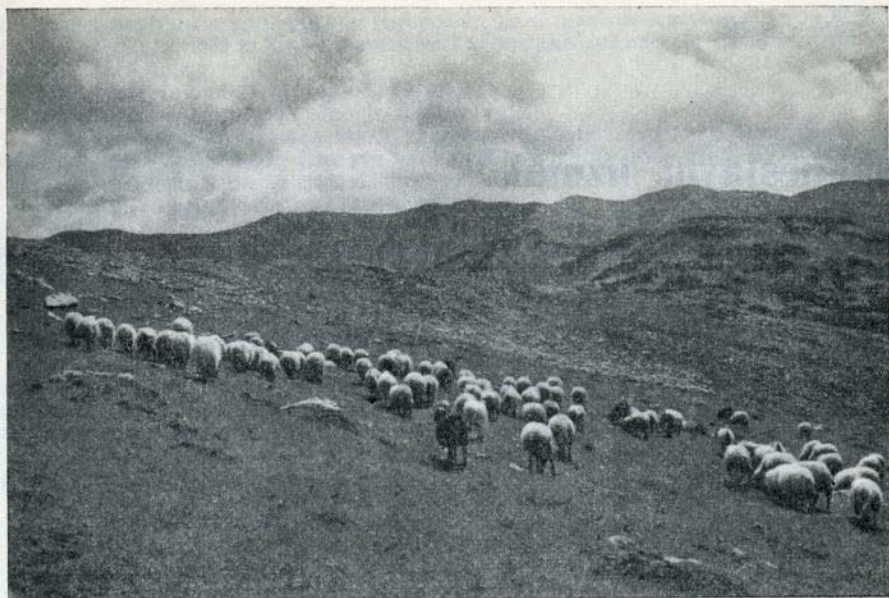
Sa vrha Džamije oznake se spuštaju po razbacanom kamenju i vode na zaravan Veliko jezero. Ovu lokvu, koja je nastala od kišnice i snježnice tamošnji stočari nazivaju jezero. U neposrednoj blizini vode, nešto niže u uvali Pločice, nalaze se velike skupine neobično lijepih bogumilskih stećaka. Podrobniji podaci o Visočici mogu se naći u članku H. Čauševića »Na planini Bošnjana dobrijehe« u »Našim planinama broj 7—8 od 1962 godine, str. 145.

Deveta kontrolna tačka nalazi se ispod vrha Puzima (1.774 m). Put od Džamije do Puzima traje 2 do 2 i po sata hoda. Prolazi mimo stočarskih koliba na Policama (1.507 m), Mandinom dolu (1.480 m) i mimo izvora pitke vode Mandina česma.

Puzim, treći po veličini vrh daleke Visočice, stoji nekako po strani od glavnog masiva, kao odbačen od matične planine. Prošlog ljeta zatekli smo ga i doživjeli kao rijetko koji vrh. Njegovoj visokoj kamenitoj barijeri, dugoj nekoliko stotina metara, prošlogodišnji zemljotres naneo je jednako kao i stijenama susjedne Treskavice, duboke i otvorene rane. Gledali smo toga dana Puzim koji je bio nalik na osamljenog i oronulog starca stogodišnjaka. Činilo nam se kao da je ječao ranjen i unakažen. Samo mjestimično ostali su njegovi elegantni vrhovi čitavi. Vrhovi koji su stoljećima prkosili zubu vremena, odoljevali gromovima, vjetru i munjama, stajali su tu kao nijemi svjedoci nekadašnje veličine i ljepote savične kule Puzima. Kao u očaju ranjenog smrtnika, Puzim je odvaljenim kamenjem polomio i isjekao brojna stoljetna stabla na svom podnožju. Bio je strašan u svome gnjevu. Rušio je, sjekao i lomio stabla kao da su stabiljke raži ili paprati.

Napuštajući ranjeni Puzim put prelazi na šumovitu i pitomu planinu Hojtu (1.675 m). Od Puzima vodi označeni put kroz sela Gornja i Donja Tušila (1.241 m), Rakitnicu i Šabiće do Lukavca (1.340 m), gdje se nalazi 10. kontrolna tačka. U selu Lukavcu može se noćiti u kući Muje Holjana, ljubaznog i gostoprimljivog domaćina, inače poznatog kurira Meteorološkog opservatorija na Bjelašnici. U Šabićima se nalazi prodavaonica Zemljoradničke zadruge, u kojoj se može dobiti nešto živežnih namirnica. Put od Puzima može se preći za 2 i pol sata.

Od Lukavca do meteorološkog opservatorija na najvišem vrhu Bjelašnice (2.067 m), gdje se nalazi 11. kontrolna tačka, može se doći za 2 sata stalnog uspona. U zgradi oper-

Na pašnjacima pod Vlahinjom (2057 m)

Foto: J. Plaček

vatorija postoji planinarska soba sa 10 kreveta, u kojoj se nalazi potrebna oprema, voda i posude.

12. kontrolna tačka nalazi se na vrhu Vlahinje (2057 m) do koje se po samom hrbatu od opservatorija stiže za nepun sat hoda.

Do 13. kontrolne tačke, koja se nalazi u planinarskoj kući Sitnik (1.735 m) vodi od Vlahinje strmi put nešto više od 1 sata. Kuća na Sitniku ima 40 kreveta, kuhinju, trpezariju i potrebnu opremu i namještaj. Pored kuće nalazi se izvor.

Od Sitnika do doma na Stanarima (1.585 m) stiže se za nepun sat laganog hoda. U ovom domu nalazi se 14. kontrolna tačka. Dom na Stanarima (po karti: Mrtvanjski Stanari) ima 40 kreveta, tekuću vodu, djelomično je opskrbljen i većinom otvoren. Nalazi se skoro u centru Bjelašnice, pa se odavle mogu pravi planinarske ture u svim pravcima.

Sa Stanara, preko Ramina groba i Kara-mustafinih čaira, prelazi se sa Bjelašnice na Igman. Za 2 sata hoda stiže se do planinarske kuće Javornik (1.336 m), gdje se nalazi 15. kontrolna tačka. Ova kuća smještena je u šumi pored izvora Javornik. Ima 12 ležaja, kuhinju i potreban inventar.

Od Javornika put vodi nepun sat hoda kroz gustu šumu do Velikog polja, gdje se nalazi 16. kontrolna tačka u zgradi Šumske manipulacije.

Na Velikom polju nalaze se gospodarske i upravne zgrade i studentski dom Fakultetskog

oglednog dobra »Igman«, gdje se može prenočiti i dobiti hrana.

U neposrednoj blizini zgrada Fakultetskog dobra nalazi se mjesto zvano »mrazište« na kojem se u toku godine fenomenalno mijenja temperatura. U jednom danu po nekoliko se puta znaju izmijeniti sva moguća godišnja doba, što za ovdašnje prilike ne predstavlja nikakvo iznenađenje. Zabilježeno je tokom nekoliko godina da je u julu i avgustu mjesecu padao snijeg.

Veliko polje, odnosno Igman, poznat je po legendarnom Igmanском maršu, koji je noću od 27.—28. januara 1942. godine po nezapamćenoj hladnoći od minus 32 stupnjeva izvela Prva proleterska brigada.

U znak sjećanja i evociranja uspomena na ovaj herojski marš, planinari i smučari Sarajeva svake godine, po dugogodišnjoj tradiciji, organiziraju planinarske marševe i smučarska takmičenja pod nazivom »Igmanски marš«. Na ovim marševima, odnosno takmičenjima, učestvuju planinari i smučari iz svih krajeva naše zemlje, naročito mladići i djevojke.

Put od Velikog polja vodi cestom preko Malog polja (tu se nalazi kuća Planinarskog društva »Prijatelj prirode« iz Sarajeva) do Brezovača, a odatle se spušta niz rižu (točilo za spuštanje trupaca) do Vrela Bosne. Ovaj put se može preći za 3 sata hoda. Na samom Vrelu, u zgradi pumpne stanice, nalazi se 17., posljednja kontrolna tačka kružnog puta »Bjelašničke transverzale«.

Naš neslavni uzmak

Na Jagodinim očima ispočetka nisam mogao ništa primijetiti. Sve mi je postalo jasno tek kada mi je u blagom sarkazmu travestirala Mažuranićeve stihove iz »Harača«. Recitirala je:

»Sramota je takvim junacima,
Penjat goru, ne dostignut cilja...«

Odmah sam shvatio da to Jagoda misli na naš posljednji uspon na Labišnicu. Ona nije učestvovala u tom usponu, ali je znala svaku pojedinost o tom uspinjanju. Jer, tko da zabašuri onim brbljivcima, kao što su ti mali planinarski mangupi, ma i jedan detaljić sa naših nedjeljnih pustolovina!

Ovoga se puta zaista radilo o neuspjehu, o uzmaku.

Uzmak s Labišnice! Bar da je to nekakova visoka gora.

»Uzmakli s brežuljka!« glasno se smijao Zoran.

»Ovo je crna stranica u dnevniku naše grupe«, mudrovao je Neven.

»Sramota!« bockao je Zoran.

»Na kakvu to sramotu misliš?« pitao je Danilo. Zatim je nastavio: »To je bio prisilni uzmak. A ti se nikada ne smatraju sramotom. Ima i slavni uzmak!«

»Ima ih, ali ne s Labišnice!« likovao je Zoran.

»Nije u pitanju gora, već dob penjača. Mi nismo mogli penjati se odmah na Dinaru ili Triglav ili na te tvoje Himalaje. I Labišnica je za dvanaestogodišnjaka gora!« branio se Danilo.

Ovdje nas je Jagoda pogledala strahovito zlobno. Polagano je micala pogled s jednog na drugog penjača. Rekla je:

»A za šjor Piera!«

Nasta tajac.

Svi su me pogledali. Bila je istina — nisam više osmoškolac. Smatraju me starim planinarom. I ja sam bio tog nesretnog dana na Labišnici. Zapravo uzimali su ti hrabri dečki baš po mome nalogu. Sada je bilo na meni da obranim i sebe i čast grupe. Kako da to učinim? Neće li biti najbolje da ispričam sve po redu kako je bilo?!

Nisam sujevjeran. Ali sve je toga dana počelo pod rđavim auspicijama.

Dežurni sinoptičar s Marjana rekao nam je i uvjeravao nas da će u nedjelju biti vedro vrijeme. Kada smo se sakupili pred željezničku stanicu, nebo je bilo sivo, a nađ vrhove Mosora razastrle su se krpice oblaka. S mora navrla najprije lagana a zatim sve jača južina. Danilo, ovogodišnji vođa grupe, prebire oblake na nebu, pogledava horizont i zabrinuto opominje: »Mirišem kišu!«

»Ne pravi se važan,« dometne mu Olga »i poštedi nas tih svojih meteoroloških prognoza. Cuo si jučerašnji izvještaj Hidrometeorološke stanice.«

»Sada vidim njezin rezultat. Kada pokisnemo kao pijetli, možeš potrkavati i zahvaliti im što su bili tako dobrotvori da su nam blagonaklono zaželjeli — sunce!«

Danilo je i dalje pomno pratio muvanje članova grupe i zloslutno bacao pogled prema Mosoru. Znao je: oblaci na mosorskim vrhuncima — neminovna je kiša.

Onda se odnekuda pojavila Zoja. Žurila se. Odjednom se sudari s nekom nesmotrenom osobom. Nezgoda — razbila joj se termosica. Sav joj se čaj prolio. Da bude komedija kompletna, Zoja — onako nespretna kakova je — počela je nasred puta da premeće stvari. Sve je povadila i prostrla po putu da bi očistila naprtnjaču. Putnici

i prolaznici nasreću na nju, guraju je, spotiču se o njezine stvari, a Danilo širi ruke, hvata se za glavu, trči k Zoji i zgraža se što je tako nespretna. Grdi je. Ona počela da plače i hoće doma.

»Uvrijedila se dama!« pravda se Danilo.

Trebalo je vremena dok smo je udobrovoljili.

To nije ni svršilo, a Ivica skoči kao oparen. Zaboravio uzeti filmove. A još ni petnaest minuta do polaska. Uza sve to, kao vjhor poleti Ivica kući, uvjeravajući nas da stanuje nedaleko i da će stići na vrijeme na vlak.

»Evo ti nove brige«, ljuti se Danilo.

A mi, da ne gubimo vrijeme, posjedasmo u vlak. Uzmem spisak učesnika i čitam: nema Merice, nema Ine, nema Ivice. Hajde, za Ivicu znamo gdje je. Ali gdje su Ina i Merica?

»Pa one su još malo prije bile na peronu«.

»Kud li su nestale?«

»I ovo mi je neka planinarska disciplina!«

»Ja više ovakove ne bih pozivao na izlet.«

»Tako je! Takove treba energično kazniti.«

Tako su sudili nekoji u grupi.

Bili smo još u riječi, evo ti Ivice. Puše kao stara lokomotiva. Viče:

»Dečki, pegula! Kuća mi zaključana. Joj, što je ta moja mama neko nesretno čeljade. Morala je odmah da nestane iz kuće.«

»Onda nema ovoga puta fotografiranja«, tugaljivo će Mičurin.

»Velika šteta!« ležerno će Mateo.

»Znamo da tebi to nije stalo. Grub si. Nama je važna dokumentacija.«

A Ine i Merice još nema te nema.

I vlak tek što nije krenuo, a one se, crvene u licu, zapuhane penju u vagon. Kada su se svalile na klupu, još za dugo nisu mogle doći do riječi. Ina je prva došla k sebi:

»Tko bi se sjetio da ova kompozicija stoji na trećem kolosjeku. Mi bile ušle u vlak koji je na prvom. Računamo: ovaj će sada krenuti. Kad nam neki putnik reče: ako putujete u Labin, morate u vlak preko. I mi bjež iz vlaka, udri, preskači onaj teretni vlak... I, evo nas. Ljutite li se?«

Sutimo.

Merica će mudro:

»I ovo je trebalo da se dogodi. Radi sticanja iskustva, mislim.«

Smijemo se.

Kada je vlak krenuo, svi smo odahnuli. Sada je, bar tako izgleda, sve u redu. Krećemo prema Labišnici. Uvijek, kada smo na putu, zahvati nas neka tiha radost. Srce treperi, a jezik se razveže i plete šale u nekom vrtoglavom ritmu. Svi se raskomote, brbljaju i smiju. Samo se Bucko nekako stužio, povukao i jednako zuri kroz prozor. Njemu je po prvi put da putuje s grupom. Hvastao se da dobro poznaje putove oko Labišnice. I mi ga odredili za vodiča. A on sada, evo, ušao u se. Pitam ga potihom što mu je, jer slutim neku nezgodu. A on mi se u povjerenju ispovijeda:

»Druže nastavnice, oprostite! Sve sam upropastio. Hvalio sam se da znam putove po Labišnici. Ne znam ih. Istina je da sam iz onoga kraja, ali ja sam se penjao na Labišnicu s istočne strane, a vi se kanite drugom stranom spuštati. Eto, tu stranu ne poznajem.«

»Zašto si nam lagao?«

»Tako sam želio biti s vama.«

»Dobro, ipak ćeš biti naš vodič!« nadovežem.

»Nećete ovo drugima reći?«

»Ni govora... ali ako ne zalutamo.«

»A ako zalutamo!«

»Bit će veselo. Smijati ćemo se na tvoj račun.«

»Ali ako se izgubimo?« drhtećim će glasom Bucko.

»Što te briga, tražit će nas. Neće nas sutra biti u školi...«

Bucko me nepovjerljivo pogleda. Vidio sam nije vjerovao mojim riječima. Ipak se nešto umirio, otišao je drugovima i pravio se kao da se ništa nije dogodilo. Promislio sam: kako je opasno vjerovati svakom uvjerenju. Koliko su ti dečki nesigurni. Da se radilo i o težoj turi, ovaj bi isto bio uradio. A da nam zaista nisu bili poznati puti, eto ti nezgode. Nesreće sam se uvijek bojao. Konačno, odgovoran sam

za petnaestero planinara. Odlučio sam da o ovakovim pojavama govorim na idućem sastanku. Neću reći imena, neću navoditi konkretan slučaj, ali se iskrenost mora poštivati u grupi nada sve. To ću naglasiti. I na najnezatnijem uspinjanju moramo se ponašati kao da krećemo na visoke gore. Jer u planinarstvu nema šale. Svaka se lakomislenost može platiti glavom. U grupi će se plaćati brisanjem iz članstva. Tako ću im govoriti, mislio sam. A Danilo je svoje zaduženje shvatio ozbiljno. Gledao je kroz prozor. Gledao je oblake. Vidio sam: bio je zabrinut. Sudio sam: to je dobar znak. Mislim na uspjeh penjanja je misliti za kolektiv. To je zrnice kojim plodi drugarstvo. A to je potrebno planinarstvu, potrebno je društvu, potrebno čovjeku. Bio sam zadovoljan. Obojica na pravome putu!

Kada smo krenuli kaštelanskim željezničkim kolosjekom, i Kozjak se počeo puniti oblaccima. Tek su Sv. Jure i Sv. Luka turili svoje prste u gušći oblak. A bivalo je sve više tih oblaccaka, bivali su sve crniji ti oblacci. Kada smo došli u Kaštel-Sućurac, spontano pogledasmo prema domu »Putalj«. Lagana ga je maglena koprena postepeno krala požudnim pogledu promatrača. I bi nam nekako ugodno srcu što vidimo dom. To je sve proviralo iz naše podsvijesti: koliko god je opojno ugledati preč sobom vrhunac gore, toliko je srcu milije osjećati blizinu doma. Jer on donosi smirenost napetim žiwcima i odmor umornim udovima. Dom je blag vjesnik sretna sna i hladno vrelo osušene usnama. To nekako čovjek osjeća i nosi u sebi kao atavizam od časa kada se odmetne u gore. Tako smo i mi gledali dom »Putalj« i prisjećali se svih onih časova kada smo klonuli nalazili u njemu okrepu i novu snagu za daljne penjanje i nove uspone.

Naš se vagon ljuljuškao desno i lijevo, kotači su rasprieli monotonu pjesmu tak-taka, poznatu svim željezničkim putnicima, a grupica se spremala na doručak. Nasta žagor, nastala igra riječi, nastalo ono nezaboravno traćenje vremena kada čosjetke lete kao krijesnice i bruje kao vodoskoci i kada se svi osjećaju kao jedno, kao članovi istog doma, dijelovi istog života. Časovi koji se ne zaboravljaju.

I vlak je nizao kaštelanske stanice. Na kišu smo zaboravili. Onda usjeci, i pred nama iskrsne Labin.

Tada će Danilo:

»Labin, dečki! Ispadajte. Kupite prnje. Ne zaboravite sa sobom glavu ponijeti. Gliste, požurite.«

Kada smo se sabrali pred vozom u Labinu, učini mi se da smo šačica jada. Ne znam ni sam zašto. Ta kotlina Labinska prostrla se pod Labišnicu, a mi tek sitne bubice pred tom vrleti. Joško skoči od radosti:

»Gledajte, pogledajte! Sjajno, vrh Labišnice brzo će zahvatiti magla. Samo da se ne raspline dok mi dodemo gore.«

I vidjelo se da mu je mnogo do magle. To je za njega, a i za skoro sve u grupi bila atrakcija. Imat će o čemu pričati, moći će se čime hvaliti. Biti u magli! Tapkati, tražiti se. Pustolovina, prava pustolovina! A meni su se plele druge misli. Dugo sam dvojio: da li da ih povedem gore ili da odustanemo od penjanja. Upozorio sam ih:

»Djeco, mećava i magla su dva najgora neprijatelja planinara.«

»Mi se ne bojimo. Krećemo!« vikali su.

Ipak sam se odlučio na uspon. Pogledao sam okolne vrhove: bili su relativno čisti. Pomislio sam: ono će se malo maglice raspršiti dok dodemo do pola brda. Puhao je sada jak juho.

I mi krenemo.

Hvatali smo prečace. Gazili smo skoro u ravnoj liniji. Jer tako se moglo hodati po Labišnici. No uspon je bio oštar. Počeo nas je zamarati. Bucko nije bio prvi, kao što je red nalagao. Stupao je uza me. To su mu svi zamjerili. Prvi je bio u hodu Mateo. Ali ovaj nije znao puta niti je umio da drži tempo hoda. Kada sam opazio da su neki počeli sustajati, zazviždao sam u zviždajku, znak da se stane. Mateo je shvatio da se mora vratiti. I, kako je bio prvi, počeo je da trči prema nama. Jurio je kao vjhor. Bacao nogu za nogom na neki neobično smiješan način. Mlatarao rukama, izbuljio oči i preskakao malene škrape kao kozlić. Projurio je i mimo mene, a bio sam zadnji u koloni. Pomislih: što mu bi? I dok se još nisam ni snašao, Mateo se nađe u dračavu grmu. Odmah skoče Danilo i Mičurin. Pomognu mu izvući se iz grma. Ali kakov je izišao?! Izgledao je pola čovjek-pola jež. Ne znam koliko je to trajalo, ali smo dugo vremena izgubili dok smo s njegove odjeće i tijela poizvodili one puste drače.

»Da ti nije bilo grma, bio bi se — kako si se uputio — našao tačno na splitskoj željezničkoj stanici,« posprdno mu dobaci Joško.

»Je, ee... Ala sam perfektno štopao«, hvalisao se Mateo.

»Vidi ti njega! I on bi još iz ove komedije izveo junački podvig«, poučio ga je Ivica.

»Samo mi je žao što nisi donio filmove. To bi bila scena!« dometnu Olga.

I dok smo se tu pentrali oko Matea, neki su počeli jesti, a vrijeme se pogoršavalo. Jedna nam je uzvisina zakrila vrh Labišnice, ali su se na okolnim vrhovima već gusto razastrli oblaci. Sada više nije bilo smisla da se vraćamo; prešli smo polovinu brda. Računali smo: ako dosegemo put koji spaja kuću za radio-stanicu s Trogirom, magla nam neće škoditi. Još neko vrijeme zastanemo radi dogovora. Uglavismo; ako zademmo u maglu, moramo se penjati u što zbijenijem redu. Čak ako bude potrebno i dvojica će se penjati skupa. Ni u kojem slučaju ne smije se dozvoliti da ti drug pred tobom izmakne s vida. Pažljivo slušati nastavnikovu zviždalku. U slučaju vrlo guste magle dozivati se u vezi. Nikako ne skretati s utvrđena puta penjanja. Na znak »na okup« sabirati se u pravcu penjanja. Danilu sam dao busolu i utvrdio kurs kretanja. Još jedan »sretno«, i krenusmo.

Sada nas je čekala neka vraška uzbrdica. Što nervoza i strah pred maglom i kišom, što naporno penjanje, što napetost u pažnji da sve teče normalno, toliko me iscrpilo da sam svakih desetak koračaja morao malo stati. Vidio sam da su tako radili i ostali. Gledao sam pretežno u zemlju, a tamo sve mali buseni i škrapice, prostirali se u beskraj. Najednom osjetim da je teren postao klizak. Neprimjetno smo zašli u maglu koja je još bila dosta rijetka, ali nas je počela umivati i ispijati kap po kap.

Nedaće su počele tek kada smo izbili na vrh uzbrdice. Pred nama se prostrla ravan, ali nas je skoro potpuno zakrila magla. Tu je vjetar bio dosta jak. Počeo nam je nositi sve što nije čvrsto pristalo uz tijelo. Danilo je zaustavio kolonu. Snebilo sam se: na dvadesetak metara nismo mogli vidjeti ništa pred sobom. Sve sam oblak koji se kretao strahovito brzo s lijeva na desno. Odmah sam upozorio sve učenike da nam je orijentacija dobra. Pravac kretanja magle odgovara nekako jug-sjever. Treba da sijecemo taj pravac. Iako je Danilo imao busolu, bilo je potrebno, opreza radi, da svi znaju ovu olakšavajuću okolnost. Tko zna, možda im bude i potrebna. Skupili smo se u krug i počeli vaditi topliju odjeću.

Sada sam se tek zgrozio. Mićurin je doista donio sarno onaj polivinilski paketić. Olga je došla u samome džemperiću. Ivica nije ni kapu donio. Joško je zabunom donio očevu pelerinu. Kakove je mogućnosti imao u tome za penjanje, nije potrebno ni navoditi. Mirjana je donijela nekakav polivinilski rupčić za glavu.

Ja, pomislim, i ovo je rezultat mojih planinarsko-obrazovnih predavanja.

»Kako ste mogli doći u ovakvoj opremi?« pitao sam ih.

Odgovorili su:

»Tko je znao za ovo!«

»Tko će nositi sve te prnje!«

»Što će nam više. Ne idemo na Himalaju!«

Bilo mi je da svisnem od ljutnje.

»Nisam li rekao: svaki pristup planini, pa bila ona i Labišnica, mora se pripremati po propisu!«

»Hm, onda i kada hoćemo na Marjan, po vašemu valja se pripremati kao alpinac, kao maškara. Dobro bismo se takovi proveli s onim splitskim mangupima«, rekla je Olga.

Ušutio sam.

Dok su se oni još spremali, mislio sam: da se vratim? — idem opet u maglu. Da nastavim put? Treba riskirati. Samo da mi je doseći cestu. Sada smo i oputinu izgubili. Idemo neutrtnim putem.

I krenuli smo.

Da sam ne znam kako napeo vid, ne bi mogao imati svu grupu pod okom. Polovinu grupe nisam vidio zbog magle. Više nisam bio pametan: da li da preuzmem vodstvo kolone ili da i dalje ostanem u začelju. Ipak bi bilo bolje da ostanem u začelju, mislio sam, bar imam mogućnost da skupim ono što zaostane. A, zaista, počeli su sve češće zastajati. To nam je rasteglo kolonu. Bojao sam se da netko ne skrene s puta. I koliko sam god na to pazio, ipak nisam mogao držati čvrsto sve učenike na okupu. I došao sam do uvjerenja: baš u najtežim časovima zakaže ta planinarska teorija. Kada je lijepo vrijeme, kada se penjemo, trenirajući izmišlja-

jući si da smo u magli, radimo sve po propisu, ali nismo uvjereni u ono što zamišljamo. Sada, kada sve to postaje stvarnost, teško je biti pametan.

Magla i magla. Dozivamo se, i krećemo. Najteže me pogađaju oni koji zastaju. Tako svakih nekoliko časaka netko poviče: taj i taj se udaljio. Kreći lijevo, kreći desno. Ovdje smo. Nismo tamo. A svaki ovakav zov prostruji kroz moje žile kao jeza, hladna i ubitačna. Vidim da smo svi iscrpljeni. Opet ti ogrtači. Znojimo se. Vjetar strahovito puše. Kada nađe malen otvor na odjeći, hladi grudci. Tijelo hvataju trnci. Neki se već tuže da ne mogu disati. Ni kroz usta ne mogu disati. Naredim kratak odmor i zbor. Stisli smo se, tako rekuć, jedan uz drugoga, a jedva se vidimo. Brojimo se. Danilo viče: Nema Olge. Bucko se dere: A gdje je Mateo? Dozivamo ih. Nema odziva. Osjećam kako me izdaju noge. Strah. Zviždim. Sada se napokon glasi Olga. Iz magle izmigoljio i Mateo. Tko da opiše taj sretan trenutak. Grđim ih, ali bih ih ipak izljubio. Tu su. Zivi su. Ne treba ih tražiti. A tko bi ih tražio? Kako bismo ih tražili? I sami bismo se izgubili grupi. Znao sam da nema uokolo provalija, ali, eto, u strahu su velike oči, svašta čovjeku dođe na um.

Magla i kiša. Opet se penjemo kao puževi. Svi teško dišemo. A vjetar podmuklo tuži, huće. Južina. Odjednom Bucko viče: »Put!« Svi radosno pokušamo potrčati. Ali jao, to je bio samo malo brži hod. I zaista nadosmo se na putu. Bucko je ponosan. Sakupismo se. Dogovaramo se. Najprije sam dobro promotrio onaj komad puta što je bio vidljiv. Zaključio sam da bi do vrha imali još petnaestak minuta hoda. Djeci sam rekao da ima još pola sata. Lagao sam. Bio sam čvrsto odlučio da se vratimo. I to baš sada kada nam je vrhunac pod nosom. Računao sam: svi smo izmoreni, uznojeni, napola pokisli. Ako gore ne nađemo otvorenu kuću radio-stanice, koja se još gradi, probit će nas južina. Može se netko razboljeti. Za petnaestak minuta spusta izbjegnuto ćemo maglu i toliko isto manje kismet. Spuštanje je lakše i brže, a time dobivamo na vremenu.

»Dečki« — povikao sam — još pola sata imamo do vrha. Magla je, i nema izgleda da se do podne raspline. Najbolje je da se vratimo.«

»Što? pa sada?« očajno je kriknuo Vanja.

»Kao da smo babe!« tužio se Ivica.

Ipak je većina u grupi bila zato da se vratimo. Bili su zaista iscrpljeni.

To je bio uzmak.

Što smo pogriješili u ovoj turi? Jesmo li bili babe?

Kada smo stigli do sela Pavkovića, razbistrio se vidik. Na vrhu se Labišnice kočila kula — kuća radio-stanice. A nas je onda zahvatio stid. Svi smo kao po dogovoru zaključili: mogli smo prići vrhu.

Ali to smo sada govorili izvan maglenog pojasa.

U magli smo drukčije mislili i htjeli.

Joško je zaključio:

»Djeco, o ovoj sramoti nikome ni riječi!«

»Važi!« odgovore svi.

»Drugi put po vedrome danu na Labišnicu!« reče Danilo.

»Hura! Tako je!« povikaše svi.

Kada smo pokisli i umorni upali u neki trogirski restoran, Joško je brže preobukao obuću. Svukao je opanke i obukao cipele. Tako on uvijek radi. Sada je u dobi kada treba da se sviđi.

Mi se, ipak, gostima u restoranu nismo svidjeli. Svi su nas gledali u čudu. Jer malo je planinara koji dolaze u Trogir u ovakovu stanju i ovako odjeveni. Tamo su ljudi navikli na goste iz grada i turiste iz velikog svijeta. Mi smo se netom spustili s Labišnice. Došli smo iz magle u zađimljenu prostoriju. A to se, opet, nama nije svidjelo. Popili smo brzo topli čaj i krenuli u rosulju. Ostavili smo dim, duhan i zadah alkohola. Kada smo izašli, Bucko je duboko udahnuo zraka:

»Bolje je ovako na kiši. Ne duši!«

A znam da ga je i gore dušila magla i ubijao napor.

Ipak ono je bilo ljepše i slađe.

Malo nas je gorčine čekalo na prvome sijelu. Radi nekih koji nisu održali riječ i sve izbrbljali, morali smo gutati slinu i braniti čast grupe.

»Ipak ima i u tome posebnih čari. Kada uzmiču odrasli, zašto da i mi mali ne uzmaknemo. Pa i s Labišnice! Ako je samo to potrebno.«

A ja! Ja sam posebno poglavlje.

Izlet na Vučji ub

Vučji zub...

Pojam koji izaziva na razmišljanje. Zub vuka nakostriješenog, gladnog, spremnog da ščepa svoju žrtvu. Oštar je i strašan. Koliko smo ga puta vidjeli u mraku, kada smo kao djeca slušali uzbudljivu priču u večernjim zimskim časovima.

Ali on ne izgleda tako strašan, naš Vučji zub, koji se postavio tamo gdje se stječu tri grebena, od kojih se jedan spušta sa vrha Orjena i naziva Prasom, drugi silazi strmo sa Jastrebiće, dok se treći, Pazua, uzdužio dolazeći iz Crne Gore. Koliko smo ga puta promatrali idući dolinom Kantuništa! Slegli bismo ramenima i sa izvjesnim žaljenjem konstatirali da u ovom vrhu nikako ne možemo dočarati sliku koju bi on po nazivu morao imati. Za ovih desetak godina planinarenja u ovom dijelu hercegovačkog krša, on nije bio cilj naših izleta.

— Joža, hoćemo li?

Moj drug je odmah prihvatio prijedlog. Još se nije najavljivalo jutro, kada smo prvoga srpnja sa »Fićom« polako odmicali uz Draču. Prešli smo Ubla, naš omiljeni centar izleta, i uputili se ka Kantuništu. Ostavili smo tu »Fiću« da nas čeka, i u rano jutro krenuli pješke, prošli kroz šumu pravih, visokih bukava i spustili se u ljupku kotlinu Dobrog Dola.

Vrijeme je još bilo tiho, po vrhovima oko nas plovili su oblaci, ne obećavajući naročito lijep dan.

Kratko savjetovanje. Imamo dosta vremena na raspoloženju. Mjesto da idemo neposredno na Vučji zub, onda preko Kršljivog mramora na Jastrebiću, naš novi plan je obuhvatio i vrh Orjena, na kome Joža još nije bio.

Prelazimo livadicu Dobrog dola. Kroz šumicu idemo na Orjen, provlačeći se ispod kamenih greda na kojima po neki primorski bor strši prema nebu ponosan što se desetinama godina odupire vjetrovima. Izlazimo na greben koji se kao uspravni zid spušta u ogromnu, duboku vrtaču ispod samoga vrha. Malo spuštanje po stijenama, uski prijevoj, pa onda posljednji uspon. Za dva sata hoda bili smo na zaobljenom vrhu Orjena. Naslanjamo se na ne-

Kršljev mramor (1760 m)
U pozadini Jastrebića (1866 m)

давно napravljeni betonski stub, koji su gromovi već počeli krzati svojim vatrenim zubima. Okolina je bila u oblacima koji su sve skrivali od našeg pogleda. Bilo nam je najviše žao što ni jednog trenutka nismo mogli ugledati našu gordu Subru i njen kameni amfiteater.

Odmor je bio kratak. U 8 sati spuštamo se sa vrha. Skrećemo sa staze kojom smo došli i idemo po desnoj padini grebena, putem markacija koje smo prije godinu dana postavili. Ovo je izraziti teren krša. Svakih desetak metara mora se prelaziti preko kamenih greda koje su, kao neke divovske prepone, postavljene poprečno na stazu. Sad se mora obilaziti kotao vrtače, a sad opet provlačiti kroz procijep između ogromnih stijena; onda dolazi preskakanje grebena, pa opet obilazak neke vrtače. Za jedan sat ovakvog hoda stižemo na najnižu tačku prijevoja na Prasi.

Povremeno je padala kiša. Oblaci su nadirali čas sa mora, a čas opet sa crnogorske strane.

Zanimljivo je posmatrati ovu borbu zračnih struja na visokim prijevojima, borbu sa promjenjivom srećom. Čas nadvlada jedna strana i u svom pravcu ponese pramen oblaka, a poslije ne tako dugog vremena, drugi magleni pramen jedri u suprotnom pravcu. Kiša može svakog trenutka postati plahovita. Da li da sidemo u Dobri dol dokle kiša još nije počela da pada? Vučji zub je pred nama! Joža je navaljivao da nastavimo u započetom pravcu i uvjeravao me u nešto u što očigledno ni sam nije bio uvjeren: da će se vrijeme promijeniti na bolje. Neka bude!

Odmjerali smo pravac. Nije se moglo ni lijevo ni desno od vrha Prase koji se nalazi neposredno ispred nas. Obje strane su strme. Zato smo morali krenuti preko samoga vrha i prijeći ga kroz kršljivo šiblje koje se nekako ukorijenilo na kamenu, da bismo se spustili na prijevoj ispod samoga Zuba.

Male livadice oivičene niskim stijenama, bile su pune proljetnih cvijetova živih boja, i to je sve bilo u rosi. Noge su nam bile potpuno vlažne. Godišnja doba odmjeravamo prema promjenama koje vidimo u prirodi. Ovdje je danas, u srpnju, puno proljeće.

Sa ovih livadica tražili smo pogledom put za izlazak na vrh Vučjeg zuba. Strmina je dosta velika. Izgledalo nam je da moramo ići ostrim usponom po padini koja vodi na istok, iza vrha. Međutim u toku samoga penjanja pronašli smo strmi, ali ne naročito komplicirani izlazak na sam vrh. Provlačili smo se po usjecima između stijena. I ovdje, na vrhu zaobljenom od vremena, nismo mogli pronaći ostricu Vučjeg zuba.

Vidik je bio nešto bolji nego do tada, ali samo sa crnogorske strane. Pred nama je prostrani dugi greben Pazue čija se druga strana gubila u crnogorskom masivu. Jastrebicu i Orjen nismo mogli pronaći u kišnim oblacima. Bilo je nešto manje od 11 sati. Odmorili smo se i budući da smo bili dosta gladni, olakšali smo naše naprtnjače u toku pola sata zadržavanja.

A onda je došlo spuštanje preko Kršljivog mramora ka Jastrebici. Ovo je bio najinteresantniji dio staze, a ujedno njen prvi prijelaz u desetogodišnjoj historiji našeg planinarskog društva »Bijela Gora«. Najprije smo morali prijeći drugi vrh, na sjevernoj strani Vučjeg zuba, a onda je nastalo spuštanje po jednoj ogromnoj kamenoj ploči koja se pod nagibom od 50—60°C spuštala prema sjeveru. Ona je predstavljala karakterističnu, ali u svojoj sli-

Uspon sa Prase na Vučji zub

kovitosti ne tako čestu pojavu krša. Bila je sva izbrazdana dubljim i plićim pukotinama koje su išle od vrha prema dolje, nešto ukoso. S mjesta na mjesto ove su bile presječene vodoravnim pukotinama. Sve je to davalo sliku jedne ogromne, ravne, bijelo-sive table, preko koje su prevučene guste uzdužne i rjeđe poprečne linije.

Sljedila je jedna mala zaravan sa ogromnim stijenama koje su se tu zaustavile, a onda dalje blaže spuštanje preko stijena i obilaženje vrtača. Na većem dijelu ovoga spuštanja išli smo četvoronoške. Trebalo nam je dosta vremena da pređemo ovu ne tako dugu, koliko tešku stazu. Ona je završavala Kršljivim mramorom, a nakon prelaznog prijevoja počeo je uspon po mjestimično zelenom grebenu Jastrebece.

Pogledali smo još jedanput na stazu iza nas. Oblaci su u dva-tri maha otkrili predenu padinu. Izgledalo je odavde da je ona neprolazna. Velika maglena zavjesa razapeta između nas i vrha, nekoliko puta nam je otkrila vrh, koji je tek odavde davao sliku pravog Vučjeg zuba. Ogromna stijena, baš poput zuba, uzdizala se i izdvajala nad kamenim masivom. Tek nam je sada postao jasan cio sadržaj imena ovoga vrha; imena, koje već samo za sebe ulijeva planinaru strahopoštovanje. Možda baš u ovom leži i objašnjenje, zašto tek sada idemo prvi put na nj. Bili smo obojica zadovoljni ovom gorostasnom planinarskom scenom. Kao da smo promatrali svršetak lijepe drame našega izleta. Zavjesa od oblaka samo se kratko otvarala da nam na sceni pokaže glavnoga junaka. A on je bio gord, visok, namrgoden.

Zavjesa je pala. Kišni oblaci ponovo nadiru od Štirovnika. Hoćemo li možda sada da se spustimo u Dobri do? Joža je opet uporan da idemo dalje, na Jastrebicu, na kojoj do sada nije bio. Pa dobro. Idemo! Ali vidjet ćemo da Jastrebrica nije »mačji kašalj«. Joža misli, da se ja šalim. Peli smo se i peli, sve uz greben ili neposredno pored njega. Tek što se pred nama ukaže jedan vrh i stignemo do njega, već je pred nama novi vrh. A kada smo došli pred onaj pravi, imali smo dobro da zapnemo. Na njemu nas je dočekala magla.

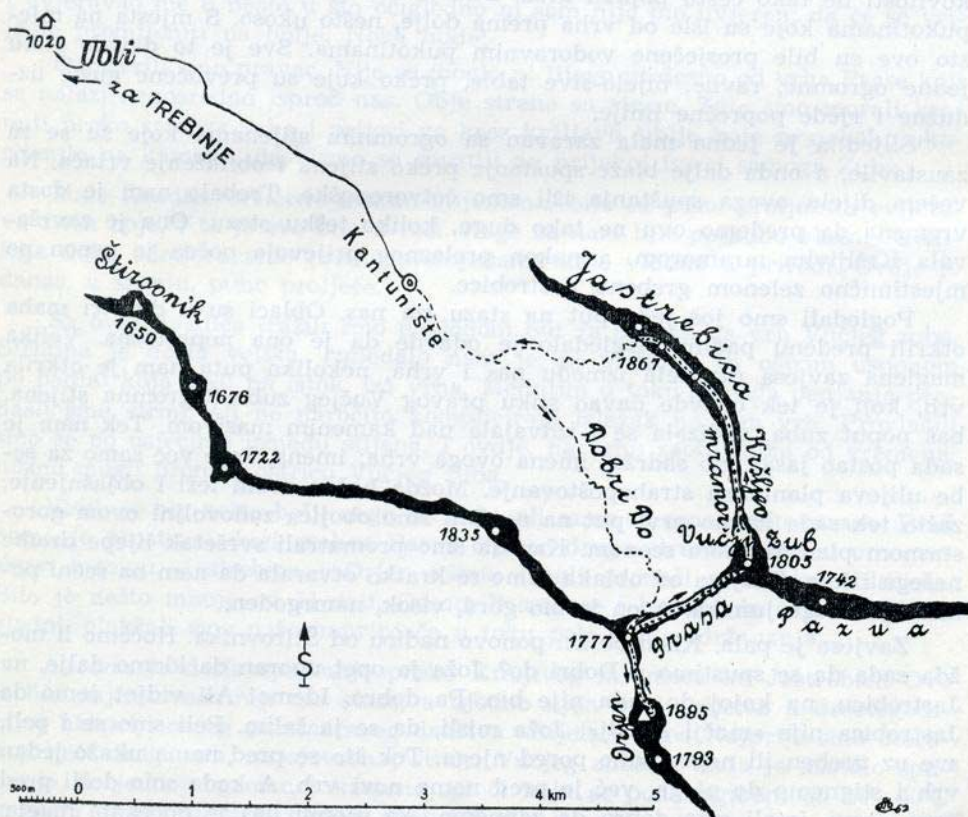
Kuda sada? Jedan greben spuštao se u lijevo. Činio nam se u magli kratak, kao da se završava ponorom. Zato se spuštamo i poslije četvrt sata hoda kroz prorijeđene oblake primjećujemo da smo se našli pred nepoznatim terenom na crnogorskoj strani. Hoćemo li nazad? Ne. Spuštamo se još niže i kroz maglu skrećemo u lijevo, penjemo se uz padinu i izlazimo na pravi greben. I to je bio baš onaj kojim sa vrha nismo htjeli poći. Došao je na red drugi vrh Jastrebite, sa dobrim usponom. Tu smo došli do naše markacije i oznake 1867 m.

Između drugog i trećeg vrha skrenuli smo u lijevo i strmom padinom, čas po kamenu, a više preko travnatog terena, između rijetkih borova, spustili se u Kantunište. Bilo je 17,30 sati.

Poslije dvanaest i po sati hodanja po planinarski vrlo zanimljivoj, ali najtežoj stazi na terenu Ubala, našli smo našega »Fiću« kako nas ljubopitljivo i mirno očekuje, da bi nas za jedan sat vožnje spustio u Trebinje.

Veče, pa noć.

U nogama smo osjećali svu divljinu pređene staze. Dubok san, kao poslije svakog ozbiljnog poduhvata, nagradio je ovaj nezaboravni izlet. Njime smo se obojica oprostili od Orjenskog masiva, po čijim vrletnim stazama smo godinama sa zadovoljstvom planinarili.

Walter Bonatti

U alpinističkim i planinarskim krugovima govori se s velikim poštovanjem o talijanskom alpinisti Walteru Bonattiju. Svi su znali da je Bonatti velik alpinista, možda jedan od najvećih što ga je povijest alpinizma dala, ali da će u petom deceniju života biti u stanju da savlada poznati Point Walker u Grandes Jorassesu malo je tko vjerovao. Danas je to postala stvarnost. Ne samo da do sada nijednom alpinisti nije uspjelo savladati Point Walker zimi, već je to stijena kroz koju su i ljeti vršeni malobrojni usponi. I kada su u zimi 1962. godine četvorica mladih alpinista (među njima i naš Ante Mahkota) pokušali osvojiti nemoguće i odustali nakon par stotina metara, znalo se da će potrajati još dugo dok nekome ne uspije zimi savladati ovu stijenu. Ali već godinu dana kasnije pojavio se »uvijek mladi« Walter Bonatti sa partnerom Cosimom Zapellijem i u nepunih pet dana izašao na glavni vrh Grandes Jorasses, 4208 metara visoki Point Walker.

Po profesiji planinarski vodič, Bonatti već zarana posjećuje visoke planine i nalazi u njima cilj svojih mladenačkih snova. Neznamo kada se prvi puta pojavilo njegovo ime na stupcima planinarskih časopisa. Jedan od prvih njegovih velikih uspjeha je bilo sudjelovanje u ekspediciji na osamtisućnjak K2. Tom prilikom su talijanski alpinisti potvrdili renome koji uživaju u alpinističkom svijetu. Iako nije osvojio sam vrh Walter Bonatti je bio jedan od najzaslužnijih članova ekspedicije. I tada je, da bi olakšao jurišnoj grupi uspon na vrh, proveo noć u bivaku na 7500 metara bez ikakve opreme. Bila je to strašna noć, noć koju mogu preživjeti samo najbolji. I tada, iako sasvim promrznut smogao je snage da se divi promatrajući sjajne zvijezde i fantastične vrhove Karakoruma, što izronjavaju iz zgusnutih oblaka u dolini.

Vrativši se sa ove uspjele ekspedicije, Bonatti nastavlja sa nizom izvanredno teških uspona u Centralnim Alpama, Naročito u masivu Mont Blanca. 1955. je godina velikog uspjeha Bonattija. Uspjelo mu je da sam savlada jugozapadni brid Petit Dru-a. Isprva pokušava ovaj uspon izvršiti sa poznatim alpinistima Aiazzijem, Maurijem i Oggionijem. Loše vrijeme je spriječilo uspon. Nekoliko dana kasnije Bonatti se sam upušta u ovu do tada neosvojenu stijenu. Do tada je malo tko vjerovao u mogućnost uspona kroz tu stijenu. Sa sobom je nosio naprtnjaču tešku 30 kg, oko 80 klinova i nekoliko užeta. Sam uspon je trajao 6 dana. Bio je to velik uspjeh čovjeka u planini, jer on je potpuno sam savladao sve poteškoće. Kasnije je Bonatti vrlo mnogo pisao o tom usponu, o krizama koje je doživljavao u stijeni. I u najiskusnijem i najsmionijem alpinisti postoji strah: »... nekontrolirani strah počinje da me hvata... mislim da se bojim... proživljavam zastrušujuću krizu... divlje urlam... prolazi nekoliko tjeskobnih minuta...« Koliko su samo ljudski ovi njegovi izrazi, povici! Izgovara ih samo srčan čovjek, nikada plašljiv. I tu se otkriva pravi alpinista, ne hladan i perfektan mehanizam samih muskula i

živaca, već entuzijasta života, zaljubljen u lijepe stvari što ih pruža egzistencija. Govoreći o strahu Bonatti veli: »Strah daje razlog postojanju. Jao, kad se u planinama ne bi osjetio smisao straha. To bi značilo... ne moći više steći uzvišenu radost znati pobijediti ga«. Strah, dakle, kao i patnje i naponi, odlaze u drugi plan pred entuzijazmom za planinama, pred ljubavi za tom istinskom i divljom prirodom.

Savladavši stijenu Petit Dru-a, u tim teškim momentima iscrpljenosti, poslije šest dana Bonatti samo »nadnaravnom« snagom volje uspjeva savladati sve prepreke i vratiti se neozlijeđen u dolinu.

Nastavlja sa usponima i van starog kontinenta, odlazi ponovno u Himalaje i osvaja sedamtisućnjak Gasherbrum IV (7980 m). Velike uspjehe postiže i u Andama.

No Walter Bonatti ostaje vjeran svom Mont Blancu, koji ga uvijek iznova privlači i pruža uvijek mogućnost vršenja novih uspona. Ali taj voljeni Mont Blanc mu često pruža i tragične trenutke. Jedan od najtežih uspona na »krov Evrope« je svakako Pilone Central. I zahvaljujući svojoj izvanrednoj volji i fizičkoj snazi uspjeva da se spasi. U nevremenu ostaju zauvijek njegovi najbolji prijatelji. Među njima i Oggione, sa kojim je nekoć slušao »urlik vjetera, glas duha i radost života«. Ova velika tragedija u kojoj je izgubio četiri prijatelja nije pokolebala Bonattija. On i dalje nastavlja sa usponima, da konačno postigne svoj najveći uspjeh savladavši stijenu Grandes Jorasses zimi. I kao što je Hermann Buhlovo ime povezano uz Nanga Parbat, tako isto Walter Bonatti zaslužuje da se spominjući Grandes Jorasses, sjetimo i njegovog imena.

Masiv Grandes Jorasses sačinjava šest bridova, koji se strmo ruše skoro 1000 metara u dolinu. Ovih šest vrhova je prozvano po imenima najzaslužnijih planinara i alpinista, koji su pridonijeli istraživanju i osvajanju ovog veličanstvenog masiva. Vrh Young (4000 m), Margerita (4065 m), Helen (4045 m), Michel-Croz (4108 m), Whymper (4196 m) i kao glavni vrh Walker sa 4208 metara. Point Walker dakle predstavlja direktan uspon na glavni vrh.

Vrh Whymper je prvi puta osvojen već 1865. godine. Po svom slavlom osvajaču nosi i ime. Prvi pokušaji vršenja uspona u sjevernoj stijeni su uslijedili tek 1907. godine. To je uspjelo poznatom engleskom alpinisti Youngu u zajednici sa švicarskim vodičem Knubelom. U Point Walker su se upustili alpinisti 1928. godine. Tada su Talijani Gasparotto i Zanetti, Francuzi Charlet i Croux te Englez Herron dosegli visinu od 3300 metara. Ovaj pokušaj kao i nekoliko slijedećih su završili neuspjehom. Jurišaju Švicarci, Nijemci, Francuzi, Talijani. Čak i jedna žena iz Ženeve se nalazi među njima, Loulou Boulaz. Tek 1935. godine je uspjelo Nijemcima Petersu i Meieru, te Talijanima Gervasuttiju i Chabodu savladati ovu stijenu. Uspon je izvršen na vrh Michel-Croz (4108 m). U ovom usponu su sudjelovali i Švicarci Boulaz i Lambert, te Nijemci Mesner i Steinauer. Tri godine nakon uspjeha ove osmorice alpinista pao je napokon i Point Walker. To je uspjelo 1938. godine poznatim talijanskim alpinistima Cassinu, Espozitu i Tizzoniju. Ovi mladi penjači iz Dolomita su trebali tri dana da postignu ovu vrijednu pobjedu. Stijena Point Walkera je visoka 1200 m, nešto niža od sjeverne stijene Eigera (1800 m), ali zato viša od sjeverne stijene Matterhorna (1100 m).

Foto: Georges Tairraz

I nakon punih 25 godina pojavljuje se Walter Bonatti kojemu uspijeva zajedno sa Cosimom Zapellijem savladati ovu 1200 m visoku stijenu i to pod zimskim uslovima. Ovaj uspon je utoliko vrijedniji, kada znamo da su alpinisti bili prepušteni sami sebi, svjesni da ne mogu očekivati nikakvu pomoć. Bonatti je vodio neku vrstu dnevnika, iz kojega možemo vidjeti sa kakvim su se poteškoćama borila ova dva velika alpinista.

»Počeli smo napad na sjevernu stijenu 25. siječnja, ali u jutro toga dana uhvatio nas je snijeg blizu skloništa na sedlu Geant. Prije mjesec dana sam ovdje sakrio dio materijala potrebnog za uspon. S velikim uzbuđenjem smo iskopali naše »blago« iz snijega. Ubrzo smo pojeli večeru i pripremili se za bivak. Slijedećeg dana namjeravamo se uhvatiti u koštac sa stijenom. Ova 1208 m visoka stijena, ekstremno teška ljeti, bila je potpuna nepoznanica pod svojim zimskim plaštom. U 8.30 sam zabio prvi klin za osiguranje. Preuzimam teški posao kopanja stepenica. Penjem se koso nekih četrdesetak metara. S vremenom mi se pričinja, kao da mi se planina smije, pokazujući mali komadić vrha obasjan suncem.

U tišini otkrivamo u daljini zvuk motora. Malo kasnije na nebu prema Chamonixu se pojavio helikopter. Približio se toliko, da je gotovo dotakao stijenu. Uspjeli smo u kabini prepoznati jednog prijatelja. Kada se aparat počeo udaljavati, osjetili smo kao da se nešto živo otkinulo od nas. U očima Cosima je zablistala suza... »

Polako napreduju u ovoj snijegom prekrivenoj stijeni. Nevrijeme ih je zadržalo u drugom bivaku punih 36 sati. No usprkos tome oni nastavljaju sa napredovanjem.

»Utorak ujutro. Duga pruga crnih oblaka pokriva nebo, najavljujući oluju, koja dolazi sa sjevera. Moramo ići na sve ili ništa. Teškoće su sve veće i teže premostive. Moramo se odreći rukavica radi bržeg napredovanja. Da bi što brže penjali, ograničili smo upotrebu klinova. Već smo prošli crnu, ploču, ploču petog stupnja teškoće. Jedva primjećujem oluju koja se sve više približava. Termometar dosiže najnižu točku, —35°C. Ako se zaustavimo, propali smo. Izraz straha nam se odražava sa lica. Svakako moramo pobijediti prije ove večeri.

Zaustavljamo se, a da se ne izložimo lakoumnno opasnosti, osigurani na užetima ulazimo u naše bivak-vreće, koje su pod udarcima leda izgubile sva svoja termička svojstva. Bijes oluje dosiže vrhunac svoje snage. Njiše nas amo-tamo, noge nam vise u praznom i uskoro gube svaku osjetljivost. Para našeg daha se odmah kondenzira, praveći oko lica ledeni oklop. Vrijeme nam prolazi udaranjem noge o nogu i masiranjem ostalih dijelova tijela da ne postanu plijen mrtvila. Ako se pod takvim uvjetima zaspi, nikad više se ne budi.

Sada smo kao brodolomci, a naša splav je tanko uže koje nas veže o klin. Noć kao da je vječita. Zora se najavljuje blijeda i neprozirna. Ispod nas ledenjak Leschaux. Iznad, vrlo visoko, zgusnula se navlaka prekrivši planine dokle seže pogled. Aiguilles Vertes i Dru su samo udaljeni fantomi. Želimo pobjeći, strah nas je, a samo smo 150 metara ispod vrha. Što bi bilo da jučer nismo došli dovde?

Evo ga, zasnježeni vijenac vrha. Oko 30 metara ledene stijene zatim granitna ploča ukrašena ledenim sigama. Moje ruke gotovo se lijepe prema gore. Od boli stišćem zube. Odigravam posljednju akrobatsku igru na užetu i konačno iznad glave ugledam ogromnu snježnu strehu. Lijeva strana je zelenkasto prozirna. Tražim gdje bi probio izlaz, ali jedan rafal snijega me zaslijepi. Gotovo zatvorenih očiju, s trepavicama zalijepljenim od leda, podignem cepin i razbijem krijestu iznad sebe. Časak zatim srušim se na drugu stranu:

Ja sam na vrhu Grandes Jorasses«.

Jedno možemo već danas sa sigurnošću konstatirati: zimski uspon u Grandes Jorasses je jedan od najvećih uspjeha u povijesti alpinizma. Ovim uspjehom Walter Bonatti oštro postavlja pred nas već toliko često ponavljano pitanje:

»Gdje su granice ljudskih mogućnosti i izdržljivosti?«

Vjerujemo da će nas Bonatti i dalje oduševljavati svojim izvanrednim podvizima, a mi mu sa naše strane želimo ono što se naziva »alpinistička sreća«.

Dolfi

Zgode i nezgode iz Bihora

7. SUDŽUK, PIVO I STOTINU NOĆNIH POSUDA

Užasna je sparina. Prava pasja žega. Nas petero bihorskih putnika ležimo izva-
ljeni u hladovini pod granama jednog osamljenog bora. Kakvim je samo čudom taj
bor izbjegnuo bihorskoj sjekiri? Ostao je ovdje samo kao uzorak bez vrijednosti, kao
uspomena na nekadašnje divne šume. Eh, da nam je sada njihova hladovina. Taj stari
olinjali bor daje tek toliko sjene da se naša putna družba mogla zaštititi od direktnih
suncanih zraka.

Srećom se Doktor odrekao hladovine. Njemu nikad nije prevruće. Lice i ruke
pune su mu sunčanih opeklini i mjehura, ali njemu je ipak milije ležati na suncu.
Zeli se naučiti planinskog sunca za čitavih godinu dana unaprijed. Povremeno ga
budimo i pozivamo u hlad, no on bi nato samo promrmljao: »Ah, kako divno žari!«.
Zatim bi se okrenuo na drugu stranu kako bi se što ravnomjernije ispržio.

»Uh, kakva žega. Sve mi titra pred očima« prvi puta na čitavom dosadašnjem
putu požalio se inače strpljivi Rašo. Premda leži u sjeni pod borom, Rašo otvara svoj
kišobran i stavlja ga iznad glave. S desne strane postavio je hrpu čistih maramica,
a na lijevoj strani nalazi mu se gomila upotrijebljenih i natopljenih znojem.

Drug Vaso, onaj od zdravstva i socijalnog staranja, skraćeno nazivan Vaso
Socijalni — inače dugogodišnji nosilac čira na želucu — koristi priliku što Doktor
spava i vadi bocu sa šljivovicom. Onu istu bocu koja mu je neki dan, kad je brijao
hladni sjever, poslužila da se »ugrije«. Sada će mu poslužiti da si malo »rashladi«
grlo. Jer rakija je univerzalni lijek za svaku priliku. Ne samo za hladnoću i žegu,
nego i za srce, pluća, jetra itd, pa i za čir na želucu. Istina da ga od rakije čir boli
još više, ali to je samo dokaz da je lijek stigao na pravo mjesto. Hvali tako Vaso
Socijalni ljekovito djelovanje svoje šljivovice, a pritom sve pogledava da li Doktor
dosta duboko spava. Jer Doktor ne priznaje Vasine terapijske principe kao što su:
»Na ljutu ranu ljuti lijek« ili »Klin se klinom izbija«. Doktor je bez Vasine privole
preuzeo brigu za njegov čir na želucu. A ta se briga uglavnom svodila na to, da je na
čitavom putu Vasi oduzimao cigarete i šljivovicu, i bdio nad Vasinim jelovnikom. A
ipak mora se priznati da je ta Vasina ljekarija tako dobra da bi od nje — slijepi
prohodao, a hromi progledao. Vaso Socijalni se od svoje »apoteke« ne rastaje ni
danju ni noću, brine se da je uvijek dobro napunjena i da je Doktor ne otkrije.

Dok je Doktor spavao pržeći se na suncu, svaki član naše družbe okušao je malo
Vasine ljekarije i pronašao da uistinu rashlađuje organizam. A kako nas je omara i
dalje morila, morali smo s rashlađivanjem sistematski nastaviti i dalje. Netko se
dosjetio da lijekove općenito nije dobro uzimati na prazni želudac pa smo zato izvukli
iz naših torbaka sve dakonije bihorskog kulinarstva, a to su u prvom redu kajmak,
sir, kukuruzni kruh i kao naročita poslastica — tako nam je bila opisana — sudžuk.
To je kobasica u kojoj garantirano nema ni atoma svinjetine ili svinjske masti.

Imali smo poprilični komad tog sudžuka. Dobili smo ga na dar od jednog
Bihorca u znak prijateljstva i iskrene pažnje. Tako smo si bar mi pokušali objasniti
njegovu darežljivost — sve dotle dok sudžuka nismo okusili, ili točnije, pokušali
okusiti. Naime, kobasica je, istina, upravo divno mirisala, ali je bila tako temeljito
osušena, da joj je stupanj tvrdoće bio negdje između drveta i kamena. Pokušao sam
si odrezati komad tog sudžuka, ali sam ubrzo morao odustati. Bilo mi je žao upro-
pastiti oštricu noža. Jednoglasno smo konstatali da ovaj sudžuk ima barem tvrdoću
hrastovine. A pošto u našem priboru za jelo nismo imali pilu, dcnijeli smo mudri
zaključak, da se kobasice riješimo na isti način kao što smo do nje i došli, to jest,
da je prvom zgodom poklonimo nekome u znak prijateljske naklonosti.

Na takvu zgodu nije trebalo dugo čekati. Počelo je sa jednim slučajnim prolazni-
kom, koji se pojavio iza brijega. Pozdravio nas je a mi smo mu ustupili dio naše
hladovine. U tom momentu još nismo ni slutili kako važne posljedice će imati taj naš
prijateljski gest. Zvao se Huso. Drug Vaso ponudio ga je posljednjim ostatkom svojeg
sredstva za rashlađivanje, a zatim smo zajedno s Husom nastavili izležavati se pod
našim borom sanjareći o užicima koje pružaju klimatološke osobine polarnih krajeva.

Preokret u ovako beznađnoj situaciji uzrokovao je jedan slučajni malograđanski uzdah druga Vase. Predmet uzdaha bio je posve prozaičan. Radilo se o običnom pivu. Samo o čaši običnog hladnog piva. Energično smo protestirali zahtijevajući da Vaso Socijalni prestane s ovako nesocijalnim provokacijama. Nije drugarski u ovakovoj situaciji kao što je naša izazivati predodžbe o artiklima kojih nema na tri dana daleko. Na sveopće čuđenje upleo se u diskusiju Huso i svojom diskusijom pružio punu podršku teoretskom stavu druga Vase. Na naše žestoke proteste izjavio je najzobilnijim tonom, da je spreman svoj stav potkrijepiti čitavim sandukom boca piva i to u roku od desetak minuta, naravno, ako smo spremni da pivo i platimo. Nismo se mogli složiti da li da tu neuračunljivu izjavu novo-pridruženog člana našeg društva protumačimo kao posljedicu sunčanice ili kao posljedicu prevelike upotrebe Vasinog »sredstva za rashlađivanje«, ali smo bili jednoglasni u tome da je Husina diskusija skrenula s linije u metafiziku. Uvrijeđen našom skepsom, Huso ustane, i bez riječi pozdrava izgubi se iza brijega u pravcu iz kojeg je i došao.

Ovaj incident imao je kobne posljedice za Vasu Socijalnoga, jer je probudio Doktora. Doktor je spazio praznu bocu, sumnjičavo je omirisao, i samo rekao: »Aha!«. Zatim je zaplijenio kutiju cigareta koju Vaso na svoju veliku žalost nije stigao pravovremeno skloniti i slavodobitno se opet povukao na svoje sunčalište, gdje je nastavio pržiti svoje opekline.

Nakon toga svi smo se opet predali klimatološkim sanjarenjima, ali ne zadugo, jer nas je prenuo nekakvo stenjanje. Stenjanje je potjecalo od Huse, koji se opet pojavio iza svojeg brijega i za sobom više vukao nego nosio neki prašnjavi sanduk. Sanduk je bio pun boca, a boce su bile pune hladnog piva.

Citaoci će lako dokučiti što se zbivalo u slijedećem vremenskom razdoblju, pa ćemo u opisivanju toka događaja preskočiti otprilike sat vremena. Nakon jednog sata bilo je oko nas razbacano na desetine praznih pivskih boca. Ovdje treba spomenuti da je u njihovom pražnjenju sudjelovao i naš Doktor ravnopravno sa Vasom, praveći se kod toga dobrohotno kao da ne vidi što radi njegov štićenik sa čiom na želucu.

Sada bi međutim trebalo objasniti odakle ovdje u najneprohodnijem i najzabitnijem dijelu Bihora sanduk piva. No, da podemo redom. Prvo, da ispravimo raniji propust i da čitaocima predstavimo Husu. On je prodavač u prodavaonici seoske zadruge, koja se nalazi odavle svega par stotina koraka iza brijega. Huso je na nas naišao u podne kada je namjeravao kući na ručak, no ta namjera mu je propala, jer nije mogao odoliti čaru hladovine, koju je pružao naš osamljeni bor. A sada, odakle sanduk piva ovdje usred Bihora, gdje se pivo uopće i ne pije? To je nešto duža i kompliciranija priča i najbolje je da damo riječ osobno Husi.

»Bio u našoj prodavaonici prije mene neki poslovođa poznat pod imenom Alaga. Neobično sposoban trgovac koji je za naš dućan uspijevao nabaviti sve izuzev ptičjeg mlijeka. Imao je doduše i nekih manjih nedostataka. Naprimjer, nedostajala mu je sposobnost da luči granicu između združnih poslova i svojih vlastitih. No to samo znači da se istim žarom brinu i za jedne i za druge. Kao rođenom trgovcu najveća životna radost bila mu je trgovanje bilo čime, bilo s kime i bilo u čiju korist. On je znao usred najveće nestašice nabavljati i takove artikle, kojih drugdje nije bilo ni za lijek. Tajna njegovog uspjeha bila je u tome, što je pristao da uz traženu robu preuzme i izvjesnu količinu nekurentne. Tako je jednom prilikom zalutao ovamo i naš sanduk piva, kojemu je odavna istekao rok trajanja.«

Zahvaljujući dakle Alaginoj dovitljivosti uživamo mi sada ovdje okruženi boca-ma. Moramo priznati — pivo je divno i ništa ne smeta što mu je rok trajanja istekao tko zna kada. Sreća je da je taj sanduk bio odbačen među otpisane i rashodovane stvari u podrum i tako bio dobro rashlađen. Eto po starom pravilu, svaka roba mora jednom naći svog kupca. Nego, što je dalje bilo s tim Alagom. Gdje je on danas?

»Zamjerio se svom selu zbog jedne masne podvale. Morao se preko noći pokupiti iz sela kako bi izvuкао živu glavu. Selo danas žali za njim. Bio je vrlo popularan i po jednoglasnom mišljenju najbolji trgovac što ga Bihor imao od pamtivijeka. Prodaju soli, petroleja, brašna i cigareta smatrao je sitničarenjem i nužnim zlom koje nije dostojno njegovih sposobnosti niti je moglo zadovoljiti njegove ambicije. Sitnije iznose ispod stotinu dinara često od kupaca nije ni naplaćivao — bilo mu je ispod časti. U slobodno vrijeme amaterski se bavio preprodavanjem stoke, mliječnih proizvoda i drvene građe na malo, na veliko, za gotovo i na kredit. Bihorac koji je na primjer odlučio iseliti se u Tursku, mogao je u svako doba kod Alage prodati svoj imetak za gotovinu. Unatoč svemu, nikad se u Alaginu poslovanju nije moglo otkriti nikakvog manjka. Osim toga nijedan kupac se ne sjeća da je ikada čuo iz Alaginih ustiju riječ »nema«. Bilo je to za nj pitanje časti.

A zašto se zamjerio ovdašnjim ljudima? Postao je žrtva vlastite taktike, kupovanja nekurentnih artikala uz traženu robu. Prije ili kasnije on se uvijek uspijevao riješiti nekurentne robe. Jedini artikl s kojim nije imao sreće, bile su noćne posude. Radilo se o ravno stotinu noćnih posuda. Prije par godina u vrijeme kad je trebala početi sjetva, ponestalo je sjemena. Mušterije su tražile sjeme kukajući i preklinjući. Alaga je uspio nabaviti toliko sjemena, da ga je u njegovoj prodavaonici bilo na bacanje, ali je sa sjemenom morao preuzeti i stotinu noćnih posuda.

Stajale su te noćne posude u prodavaonici godinu, dvije. Te posude čudnog i nepraktičnog oblika nikako se nisu dale naturiti Bihorcima. Promućurnom Alagi konačno sine ideja. Rastelali on po čitavom selu da su prošla vremena kad se mlijeko kiselo u karlicama, a skorup skupljao u drvenim bačvicama. Jedini ispravni i higijenski način koji gradski kupac cijeni, to je spremanje u posudama koje se mogu nabaviti jedino kod njega. U par dana sve noćne posude bile su razgrađene.

Sve bi dobro svršilo, da mjesec dana kasnije na godišnjem pazaru u jednoj od bihorskih metropola nisu Bihorke izložile na prodaju sir, kajmak i mlijeko u lijepim novim noćnim posudama. Cijeli Bihor tresao se tri dana od smijeha prepričavajući besmrtnu prizore sa tog sajma, u kojima su glavnu ulogu imale noćne posude. Bihorke su se vratile u selo kipteći od gnijeva i sramote vapeći za osvetom i Alaginom krvi. Još iste noći pobjegao je Alaga netragom iz ovog bihorskog sela.

Kad je Huso završio svoju priču, sakupi prazne boce i potrpa ih u svoj sanduk. Mi mu se zahvalimo za pivo i informacije i na rastanku se sjetimo našeg sudžuka. Idealna prilika da ga se riješimo na lijepi način. Isplatimo Husi pivo i u znak pažnje poklonimo mu naš sudžuk. No umjesto izraza zahvalnosti, Huso prasne u smijeh. Naš primjerak sudžuka jedan je od trideset komada, koji su mu ostali u njegovoj prodavaonici još iz Alaginih vremena. Alaga je taj sudžuk preuzeo prije par godina kao nekurentnu robu uz neki vrlo traženi artikal. Huso se još ni danas nije riješio tog sudžuka, a pojedini primjerci koje je uspio utrapiti kakvom lakovjermom kupcu, još i danas cirkuliraju po ovom kraju mijenjajući vlasnike darovanjem ili prodajom u besćenje.

8. JAO MENI I PLANINARSTVU SA MNOM!

Nakon Husinog odlaska našu družbu opet obuzima mrtvilo. Sparina ne samo da ne popušta — postaje upravo nesnosna. Nažalost, mi ni ne slutimo da je ta omara vjesnik vremenske nepogode. Svaki od nas bavi se svojim mislima. Rašo zabrinuto prebrojava zalihi čistih maramica. Vaso Socijalni iz tajnog pretinca u svom torbaku izvlači čuturu sa šljivovicom i oprezno je pretače u bočicu sa etiketom neke apoteke, na kojoj piše: »Tri puta dnevno po jednu žlicu«. Idealno sredstvo za kamuflažu pred orlovskim okom Doktora. Vaso je dapače stekao i Doktorovu pohvalu zbog marljivog trošenja »medicine«. Doktor se prevrće po suncu i pokušava na svom tijelu pronaći komad još neopečene kože, kako bi i nju ispekao. Arheolog drhtavim prstima čeprka po nekim papirima. Njega je već sada počela tresti arheološka groznica, jer na današnjem dnevnom redu imamo uspon na ruševine starog grada Bihora.

A ja? Nezadovoljan sam. Na čitavom dosadašnjem putu po Bihoru nešto mi je nedostajalo. Danima hodamo i marširamo gore, dolje, a sve nekako bez cilja koji bi me zadovoljio. Sada jasno osjećam što mi nedostaje. Deset dana puta, a ni jedan osvojeni vrh! Ostavljamo vrhove lijevo i desno — sve jedan ljepši i viši od drugoga. Evo, i na današnjem našem putu imamo proći mimo jedan vrlo interesantni vrh. Prema zemljopisnoj karti, upravo idealna prilika. Bilo bi dovoljno skrenuti pola sata u desno i jedan inače teško pristupačni vrh bio bi naš.

Koliko puta sam već izašao pred družbu sa sličnim prijedlogom, no uvijek sam bio nadglasan. No danas sam čvrsto odlučio: ne predajem se tako lako. Uostalom, smislio sam za danas takovu lukavštinu, da ću ih sve žedne prevesti preko vode. S prstom na specijalnoj karti, krenem dakle u napad:

— Kako bi bilo da danas svratimo do kote 1450. Svega pola sata lakog uspona i osvojili bi jedan lijepi vrh.

Kao što je bilo i za očekivati, dočekala me unakrsna paljba opozicije:

— A jesi li bio kada gore?

— Nisam.

— Pa kako onda znaš da je taj vrh lijep?

— U tome baš i jeste ono najljepše, da nitko još nije bio gore.

— Baš obratno. Da gore ima šta lijepoga i vrijednoga, narod bi hrpimice uzlazio, kao što na primjer dolazi na pazar.

Očevi i...

...djeca

— No, da. Nije ljepota baš u samom vrhu — okrenem ja — nego u pogledu s vrha.

— A šta ima da se vidi s tog vrha?

— Vidjet ćemo sve nizine oko njega, pa i ovu dolinu u kojoj se sada odmaramo.

— Ti dakle želiš da se odozdo penjemo gore, da bi odozgo gledali dolje. Ali ako ovo dolje bolje možemo vidjeti dok smo dolje, nema smisla da se penjemo gore.

Moram se pomiriti s time da glavni planinarski mamac — široki vidici — ovdje nemaju efekta. Zato okrenem drugu stranu ploče i u daljoj diskusiji o koristiti planinarstva upotrijebim najjače planinarsko oružje, tešku artiljeriju:

— Priroda! Povratak majci prirodi. To je ono što treba današnjem čovjeku.

— Ma, čovječe, šta to govoriš?

— Treba se oteti okovima gradskog života i civilizacije. Natrag u prirodu, jer tu ćemo naći zdravlje i sreću.

— Gle čuda! A mi se krvavo borimo već godinama da postignemo upravo suprotno. Da našeg čovjeka iščupamo prirodi, da ga civiliziramo, da naše mjesto urbaniziramo, kanaliziramo, elektrificiramo, asfaltiramo...

Nema druge, moram zauzeti nešto pomirljiviji stav. Van s posljednjim adutom:

— Rekreacija radnog čovjeka! Planinarstvo je najbolja rekreacija. Ono vraća snagu i radnu sposobnost iscrpljenom organizmu.

— A što si se onda druškane sada izvalio tu u hladovini i zajedno se s nama odmaras? Trkni ti tu lijepo uz to brdo do tri puta gore i natrag da se rekreiraš, a mi ćemo to ovdje na naš način, uz rakiju i mezetluka.

Vidim ja da su njihovi aduti jači od mojih i da je prva runda za planinarstvo izgubljena. Pritajim se zato neko vrijeme, sve dok njihovi aduti — rakija i mezetluci — nisu bili potrošeni. A kad smo počistili sve do posljednje kapi i mrvice, spakovali naše torbake i digli se iz naše hladovine na daljnji put, krenem ja putem ponovo u napad:

— Eto, na primjer, čovjek intelektualac. Čitav dan kunja nad aktima u kancelariji. Kako da iskoristi odmor? Da opet kunja kod kuće ili u kavani? Ne! U brda neka krene! Ranac na leđa, pa uzbrdo. Neka iznoji sve štetne sokove, koji se gomilaju u tijelu.

— Lako tebi pričati priče — javlja se opet opozicija. Stanuješ na drugom spratu i još se hvališ liftom u kući. A meni je dosta moje uzbrdice kod kuće. Dok se ispenjem na četvrti sprat, iznojim ja ne samo štetne nego i korisne sokove. A što se tiče ranca na leđima, nećemo ti ga više ponijeti ni koraka. Ako te to baš veseli mogu ti priuštiti užitak da i moga ponesiš na leđima.

Pokušava tako mene opozicija dovesti u matnu poziciju, da više nije bilo lijepo za vidjeti, no nedam se ja:

— Nećete valjda poricati da je pješćanje i kretanje po prirodi jedan od najzdravijih oblika fizičke kulture.

— Ne poričemo to mi nego upravo ti. Po vazdan samo kukaš: te nažuljala me cipela, te zašto nema dobrih cesta, zašto nema autobusnih linija, da nam se već srce para od tuge što ti ne možemo pomoći. Već smo mislili da ti negdje i konja pronademo, a sada najednom od tebe nastaje vatreni pješak. No tim bolje, otpada briga za konja.

I kada je sve krenulo po zlu za mene i za planinarstvo, sjetim se da je tu među nama stari borac i bivši oficir, drug Vaso. Lukava je on lija. Nije se miješao u diskusiju, nego se sa strane smijuljio, samo ne znam kome. Da li meni ili ovim okorjelim neplaninarima. Ako njega predobijem na svoju stranu, spašen sam. I ja i planinarstvo sa mnom. Brzo si dozovem u sjećanje detalje iz jednog članka o suštini planinarstva. Pročitao sam ga prije dvije, tri godine, ali se još uvijek sjećam osnovne misli: planinarstvo postoji zato, i samo zato, da stvori dobre branitelje državne međe u graničnim planinama. Istina, možda ja baš i ne planinaram iz istog razloga, zbog kojih dotični autor oduševljeno proljeva znoj po uzbrdicama, ali Vasi će sigurno imponirati planinarstvo gledano iz tog aspekta. Zato navalim:

— Da li je moguće zamisliti borbenu gotovost jednog borca, pogotovo graničara, bez planinarskog treninga. Eto, tu je drug Vaso! On me sigurno posve shvaća. Vidjeli ste da njemu ni jedan uspon nije bio težak. Dao bih glavu za to da on svoje slobodno vrijeme koristi za kretanje po planinama i da mu to pravi veliko zadovoljstvo. Je li, druže Vaso?

— Ima tome već dvadeset godina kada sam postao planinar — započne Vaso Socijalni. Već u prvoj godini mog planinarskog staža prešao sam u trku gotovo sve visoke planine Bosne, Hercegovine i Crne gore. Prošao sam kanjone, sutjeske i prašume.

— A što je bio motiv tako plodnog djelovanja već u samim počecima — pokušam navesti Vasu da ideološki motivira svoje planinarske podvige.

— Motiv? Bili su to neprijateljski šmajseri i topovi. U raznim bitkama dali su nam toliko poticaja za planinarske podvige, da nam ni kvalitativno ni kvantitativno nije dorastao ni jedan današnji planinar.

— A danas, druže Vaso, kako danas stojite s planinarstvom? — oprezno upitam, jer mi je njegova motivacija temeljito ulijevala sumnju u dobronamjernost prema planinarstvu.

— E, danas? Naplaninario sam se ja tada za čitav život. Prošao sam toliko planina, stazama i bespućima, uzduž i poprijeko, da bi se i mnogi planinarski

senior mogao ponositi takvom bilancom. Dao sam sa svoje strane planinarstvu puni udio i danas reflektiram samo na status počasnog člana. Ako baš treba, platit ću i članarinu, ali da se razumijemo, ništa više ne traži od mene.

Eto i opet neprilike. Tko da sad zna, da li je taj Vaso planinar ili nije. Jasno je da sam iz petnih žila nastojao njegovu izjavu okrenuti u svoju korist. Ostali su pokušavali postignuti obratno. To im je, istina, uspjelo slabije nego meni, ali su to nadoknađivali brojem glasova.

Međutim, nitko osim mene nije ni slutio da je čitava diskusija koju smo putem vodili bila dio moje potajne taktike. Ona je bila tempirana i režirana tako da odvrati pažnju mojeg društva od stvarnosti, to jest od samog uspona. Lukavština je urodila punim uspjehom. Poneseni oštrom diskusijom o tome da li ima ili nema smisla penjati se na vrh planine, nitko nije zapazio kad sam grupu skrenuo s puta u pravcu vrha. Tek su na vrhu postali svjesni toga, da su nasjeli lukavoj planinarskoj podvali i da bi sada čak i uspjeh njihove diskusije postao bespredmetan. U mojem planu konačnu ulogu trebao je odigrati sam vrh planine. Iz ranijeg iskustva znao sam da liepi pogled s vrha postiže više nego stotinu sati teoretske nastave. Takav pogled potresa svojom veličinom, on opija i očarava. Riječi tu nisu potrebne. Dapače, poželjna je šutnja jer tišina upravo potencira dramatsku snagu planinskog vrhunca.

9. KRATKI KURS O OPASNOSTIMA U PLANINI

Stigli smo dakle na vrh i sada je trebao započeti posljednji čin sa vrhom planine u glavnoj ulozi. Međutim, planina je tu ulogu odigrala posve drugačije nego što je to predviđala moja režija. Gora me je posve iznevjerila. Umjesto da dokaže sve krasote planinarstva, ona je pružila argumente upravo neprijateljima planinarstva. Evo što se dogodilo na vrhu.

Stigli smo na vrh i bacili pogled na drugu stranu. Tu nam se pogled odmah zaustavio na neobičnoj prirodnoj pojavi. Kao orijaški zastor od neba do zemlje digao se ljubičasto sivi oblak. Uz pratnju munja i gromova taj zastor je prijeteci jurio prema nama i doskora nas progutao. Žarko sunce i sparinu, koja nas je čitav dan morila, u tren oka je zamijenila polutama prosijecana munjama. Strašan vjetar i vlažna hladnoća prodirali su do kosti. Dalje se sve odigralo strelovitom brzinom. Nismo se još pravo ni snašli, kad udari najprije kiša ko iz kabla, a odmah zatim tuča. Bila je to prava bubnarska paljba. Zrna leda veličine oraha izubijala su nas na mrtvo ime. Na sve strane treskali su gromovi da nam se koža naježila. Razletili smo se na sve strane tražeći bilo kakav zaklon. Zavlačili smo se u škrape nastojeći da bar glavu sklonimo od ledenih projektila.

Legnuo sam u jedan plitki jarak, da budem što manje privlačan gromovima. Na glavu sam stavio naprtnjaču. Jaruga u kojoj sam ležao uskoro se pretvorila u vododerinu. Od dva zla radije sam odabrao manje, pa sam ostao ležati u bujici vode i leda. Odjednom prestane tuča i gromovi smire svoj bijes, ali tada trostrukom jačinom udari kiša. Skupimo se na brzinu da stvorimo odluku, kamo ćemo sada. Pošto je postojala samo jedna mogućnost, nizbrdo, lako smo se složili. Bilo je to prvi puta na čitavom putovanju da je neka odluka donesena jednoglasno. U tome nam je znatno pomogla kiša, jer nas je upravo otplavila s planine. Bujica je naime imala isti pravac kretanja, koji smo i mi izabrali.

Nakon pola sata silaska našli smo se promrzli i skroz mokri usred jednog šiptarskog katuna. Sastojao se od deset koliba. Nije trebalo moliti da nas uzmu pod krov. Trebalo je doduše nekoliko minuta počekati da se u kolibama srede neka personalna pitanja. Jednu kolibu ispraznili su od stanovnika ženskog spola, jer po lokalnim etičkim normama nije red da ih vide strani pogledi. Zatim su nas i bez naše molbe pozvali da uđemo.

Tu je već gorjela vatra a na vatri se ubrzo našao i kazan s mlijekom. Kad smo ukućane ponudili cigaretama, uz mlijeko se našao i sir. Nakon naših bonbona pojavio se i njihov kajmak. Nakon pola sata prijateljstvo je već dostiglo takav domet da se punom parom kuhala »mazime«, kulminacija kulinarskog planinskog domaćinstva. Sastojine su mu kajmak, brašno, sir i maslo u jednakim dijelovima, dakle najmanje 50 posto masnoće.

Kad se pročulo da među nama ima liječnik, najprije se pojavila jedna simpatična baka s reumom u nogama. Naime, bolesnice su pošteđene od gore spomenutih etičkih normi. Iza toga pojavila se jedna žena srednjih godina također s reumom, ali za razliku od bake ona je imala reumu u kičmi. Za njom je slijedila djevojka s reumom u ramenu. Prava epidemija reume. Mašta im je ipak bila toliko zdrava, da je svaka uspjela naći drugu lokaciju za svoju reumu. Reuma je naime bila kao neke vrste ulaznica za našu kolibu.

Stvar za sebe bila su djeca. Kad se počela dijeliti čokolada, zanosna vriska orila se po čitavoj visoravni. U kolibi je vrvilo od djece kao u košnici. Vesela cika i vriska na kraju se pretvorila u pravi urnebes. To bi trajalo tko zna kako dugo, da nije došlo vrijeme da se kazan s mazime skine s ognjišta. Djeca su otjerana iz kolibe brzo i efikasno metodom koja je već davno izbačena iz moderne pedagogije. Spektakl je za nas svršio veoma loše. Čitavu tu predstavu platili smo time, što smo morali izjesti čitav kazan mazime. Tu nije pomogao nikakav izgovor. Najprije se Vaso sjetio svog čira na želucu i svečano se proglasio za skrupuloznog djetalca. Njegovim primjerom slijedili smo i mi ostali. Svaki od nas objavio je čir na nekom drugom organu. U medicinskoj mašti nismo ništa zaostajali za ovdašnjim reumatičarkama. Bilo je tu čireva na jetrima, plućima, crijevima i slezeni. No naši domaćini pokazali su se lukaviji od nas. Mazime je proglašen univerzalnim sredstvom za sve bolesti, počevši od kuge pa do grbe, prema čemu je čir prava sitnica. I tako smo na rastanku hoćeš, nećeš bili opskrbljeni svaki s prosječno 5—10 hiljada kalorija, što bi bilo dovoljno za tri dana najstrašnijih planinarskih napora.

Na rastanku sam poklonio baki s reumom u nozi limenku od bonbona, a to u znak zahvalnosti, što je meni na tanjur stavila manje mazime nego ostalima. Od razdraganosti nije znala kako da mi se oduži, pa je posegla za prvim što joj je bilo na dohvatu i tako mi ugurala u naprtnjaču komad pčelinjeg saća. Taj trofej cijedio mi se iz naprtnjače još čitav dan i neodoljivo privlačio sve one pripadnike iz carstva insekata, koji posjeduju pribor za letenje.

Sretni što smo danas sretno prebrodili već drugu opasnost u planini — najprije oluju a zatim banket sa mazime — krenuli smo kroz nove opasnosti u potragu za današnjim ciljem, ruševinama starog grada Bihora. Vrijeme se opet popravilo, posve se razvedrilo i sunce je ponovno uprlo, kao da želi nadoknaditi onaj jedan sat, koliko je trajao olujni intermezzo. Slijedila je nova planinska opasnost. Bile su to muhe. Čitavi rojevi muha. Kao da smo došli na zorno mjesto carstva muha. Ostaci mazime na našim rukama, licu i odjeći za muhe je predstavljao pravi banket. Napredovali smo razmahujući se putem po zraku svime što nam je bilo pri ruci. Sve to međutim muhe nisu uzimale za ozbiljno. Njihov veseli zuj bogato se prelijevao u svim mogućim frekvencijama. Mazime bio je kod muha tako omiljena jestvina, da se nisu obazirale ni na najveće životne opasnosti. Pikirale su iz najnemogućijih položaja u želji da urone u mazime. Nisu se ustezale ni od ekshibicija tipa kamikaze, te su ulijetale u oči, nos i usta. Naročito veliku popularnost kod muha stekao sam ja svojom kombinacijom meda sa mazime. Čitava ta komedija je prestala kao odrezana kad smo ušli u šumu.

Sada su došli na red komarci. Ili bolje rečeno, mi smo došli na red njima. Oni su preuzeli ulogu muha i može se reći da se ni brojem ni hrabrošću nisu trebali stidjeti svojih prethodnika. Ipak svojom rafiniranošću i krvološtvom prerasli su muhe bar za jednu klasu. Mora da je to bila neka posebna vrsta komaraca. U početku nastup im je bio besprijekorno diskretan. Nema zujanja, a ateriranje na kožu je tako nježno da je posve neosjetno. Tek užitak prvog zalogaja toliko ih zanese, da posve zaborave na dobar odgoj, pa zagrabe upravo nemilice. Većinu od njih to naravno košta života. Takova nesmotrenost izaziva strahovito brzi refleks kod izabrane žrtve, i ona dlanom smrvljuje napadača u roku od stotinke sekunde. Brojnim oteklinama koje smo toga dana zaradili teško bi bilo sigurno odrediti porijeklo: da li se radilo o oteklini izazvanoj ubodom ili o masnici od udarca dlanom. Vjerojatno se radilo o kombiniranom i na taj način potenciranom djelovanju.

Napokon smo izašli iz šume na prostranu travnatu visoravan i tu odahnuli, jer smo se konačno riješili svih tih dosadnih suputnika. Tu smo sad postali predmetom pažnje čitavog stada konja. Srećom se njihov interes prema nama ograničio samo na promatranje. No spisak današnjih neprilika još se nije iscrpio. Najprije nas je sljedovao susret s velikim stadom ovaca. Počeo je kao idilični pastoraie i mi smo ga u punoj mjeri iskoristili kao fotoamaterski motiv. Neprilike su počele tek onda kad smo i mi postali interesantni ovcama. I to samo oni među nama koji su imali kratke hlače. Čitav taj interes izazvala je sol koja se od znojenja istaložila na površini kože naših nogu. A sol je kod ovaca na paši uz travu najtraženiji prehrambeni artikl. Da se tu nije radilo o samom estetskom interesu za naše noge, dokazuje činjenica, da su ovce oko nas načinile čitavu jagmu oblizavajući nam sol s nogu.

No prave nevolje započele su istom onda kad su naše noge postale predmetom interesa ovčarskih pasa. Ovčarski psi su inače poznati po pomanjkanju smisla za razvoj planinarsko-turističkog prometa, a za ove se moglo slobodno ustvrditi, da su pokazivali naročito pomanjkanje bilo kakovog odgoja. Imali su čvrstu namjeru da naše noge prouče ne samo organom njuha nego i organom okusa a to uz obilnu upotrebu organa za žvakanje i mljevenje hrane. Kako nismo nikako uspjeli uskladiti naše želje i mišljenje s njihovima, a pastiri nisu pokazivali tendencije da zauzmu stav arbitra o tom pitanju, morali smo sami naći rješenje problema. Oskudica vremena nije dozvoljavala parlamentarnu proceduru, pa smo se bez glasanja odlučili za najjednostavnije rješenje: što naglije povećati prostorni razmak između njihovih čeljusti i naših organa za kretanje.

Nažalost, u toku tog manevra nastale su nove komplikacije. Izvor neprilike ovaj puta nije bio iz životinjskog nego iz biljnog carstva. Radilo se o koprivi. Čijeljoj plantaži kopriva. Bila je tako bujna, visoka i gusta da si još ni danas ne znam objasniti misterij kako smo za čas uspjeli stići u sam centar te plantaže. Uspjeli smo unići, ali šta sada? Nikako da opet nađemo izlaza. A da ga i nađemo, morali bi se opet vratiti rješavanju prvog problema. Kod toga mi je palo na um, da do sada ni u jednom planinarskom priručniku u poglavlju o opasnostima u planini nije bilo ni riječi o dvije najčešće i najneugodnije opasnosti, a to su psi i koprive. Kakav propust! A eto, našli smo se pritiješnji upravo među obje ove opasnosti u posve bespomoćnom položaju. Ovčarski psi okružili su našu plantažu i pokazivali vrhunac strpljivosti. Polijegali su naokolo i s pakosnom flegmom promatrali djelovanje koprive na svoje nesuđene zalogaje. Hm, zbilja zakučasta situacija. I kad je već izgledalo da ne postoji nikakvo efikasno rješenje, stupio je ponovo na scenu šutljivi drug Rašo. S otvorenim kišobranom načinio je najprije prolaz kroz koprivu, a zatim ga pred pasjim njuškama naglo raširio. Taj manevar je u času izazvao potpuni preokret na bojnopolju. Neprijatelj je prešao u defanzivu i na sigurnoj udaljenosti podvio rep, impresioniran autoritetom našega Raše. U momentu kad bi Rašin autoritet počeo opadati, a to se lijepo moglo mjeriti akcionim radijusom ovčarskih pasa, dovoljno bi bilo kišobran ponovo otvoriti i njihov radijus odmah bi se očividno smanjio. Pod sigurnim pokroviteljstvom Rašinog kišobrana izašli smo iz opasne zone. Poglavlje o opasnostima u planini završit ćemo poučnom konstatacijom, da je kišobran univerzalni planinarski rekvizit, i da je naročito efikasan kao sredstvo protiv raznih opasnosti što vrebaju na nedužnog planinara koji ne sluteći zlo poletno kroči kroz planinu.

10. FINALE

Stigli smo konačno i do našega cilja, do ruševina starog grada Bihora na vrhuncu osamljenog brda. Razmiljili smo se među zidinama razgledavajući prostorije, gdje su prije nekoliko stoljeća živjeli naši predci i odoljevali turskih jurišima. Naslađivali smo se prekrasnim pogledima koji su se odavle pružali u dubinu do dna doline rijeke Lima. Iz ove visine kuće su bile nalik dječjim igračkama, a parcele njiva i oranica šareno satkanom sagu.

Muzejsku tišinu ovoga mjesta nisu mogli doseći zvukovi života iz doline. Kao da smo stigli neposredno nakon bitke na neko bojno polje. Pobjednici su otišli i za sobom ostavili samo smrt i ruševine. Korov je nesmetano osvojio čitav grad i popeo se gotovo do najviših zidova. Zmije i gušterice danas su jedini živi stanovnici napuštenog grada. Prija im mir i tišina koji ovdje caruju već stoljećima. Prijaju im osunčane zidine, koje im vrlo dobro služe kao sunčališta. Naš neočekivani dolazak sigurno ih je duboko ogorčio i one su nezadovoljno šikle u podzemlje Bihora da tu u miru sačekaju odlazak uljeza iz svog carstva.

Ubrzo smo zaboravili sve zgrade i nezgode našeg puta. Sjedili smo na rubu najvišeg zida staroga Bihora i mahali nogama nad provalijom. Dok je duboko dolje u dolini Lima sve opet titralo od vrućine, ovdje smo punim plućima upijali svježinu i uživali u planinskom povjetarcu. Osjećali smo kako nam nove snage struje žilama.

Dominantni položaj ovog orlovog gnijezda, divna priroda u okolini i duboki smisao za prilagođavanje i uklapanje u taj prirodni okvir daju odličnu ocjenu srednjovjekovnom graditelju Bihora. Nakon mnogo stoljeća stekao je među nama, i planinarima i neplaninarima, svoje istomišljenike i pristaše. Mogli bi se gotovo neograničeno prepustiti njegovom ukusu kod izbora mjesta za gradnju planinarskih kuća. Vjerojatno u tome i leži ona snaga, koja planinare oduvijek privlači srednjovjekovnim ruinama na šiljcima stožastih vrhova. Mi danas tu osjećamo u punoj mjeri snagu umjetničkog djela koje ni stoljeća ni historija ni zemaljske ni nebeske snage nisu mogle satrti, izbrisati s lica zemlje. Eto, mi još i danas posve lako možemo slijediti misao, težnje i stvaralačku ideju nepoznatog majstora, arhitekta iz srednjega vijeka. Ovdje možda čak i bolje nego među zidovima nekoga muzeja. Ipak, unatoč svim svojim nedostacima, život srednjovjekovnih stanovnika Bihora, kao i ostalih sličnih zamkova imao je mnogo ljepote, poezije i romantike.

Silazimo s Bihora. Ostao je za nama sakriven na vrhu, razgaljen jedino prema nebu i suncu. I dalje će bujica života zapljuskivati njegove strane, no on će ostati skriven u samoći.

Gušterice i zmije sigurno su već izmiljile iz svog podzemlja. Oprezno su se uvjerile da smo zaista napustili zidine Bihora i ponovo su zauzele pozicije na svojim suncalištima. Tko zna koliko vremena ih nitko više neće omesti u njihovom miru, jer naš posjet bio je samo kratki intermezzo, kakav se možda neće više ponoviti mnogo, mnogo godina.

Konac

Napisao: *Željko Poljak*

Miloš Velimirović

Put na Komove

U petom svesku časopisa »Brastvo«, koji je izašao u Beogradu 1892. godine u izdanju dobrotvornog »Društva Svetoga Save« publiciran je poveći geografsko-historijski i putopisni članak »Na Komove« (str. 15—106). Autor članka je Miloš Velimirović, koji je u to vrijeme služio kao pop u Pirotu.

Velimirović je u svome članku obuhvatio ne samo planinsku skupinu Komova na crnogorsko-albanskoj granici, nego je nastojao dati prikaz čitavog područja na kome živi crnogorsko pleme Vasojevići, zatim njihovo porijeklo i njihove običaje. Obuhvatio je prostrano područje između Lijeve Rijeke, Đurdevih stupova kod Berana (današnji Ivangrad) i Gusinja, uključivši Plavsko-gusinsku dolinu i dio Prokletija.

Materiju je iznio u tridesetak poglavlja. Evo naslova nekih poglavlja, kao ilustracija širine kojom je Velimirović nastojao obraditi izabranu temu: Plav i njegovo jezero. Od Gusinja niz Lim do Vasojevića, Veza Komova sa Šarom i Lovćenom, Predanje o Vasojevićima, Crkva brezovička na Limu itd.

Po današnjim kriterijima »Put na Komove« ne bi mogao izdržati ozbiljniju kritiku. Ali treba uzeti u obzir da u vrijeme kad je taj članak bio pisan nije bilo moguće koristiti se literaturom, jer je nije ni bilo. Do građe za svoj prikaz autor je došao na pionirski način: putujući, promatrajući i sabirajući narodnu predaju.

Iz obilnog materijala u tom putopisu izabrali smo za naše čitaoce poglavlje

»Put na Komove« (str. 25—32), koje ima posve planinarski karakter. Radi lakšeg razumijevanja dužni smo dati neka objašnjenja u vezi s toponimima, koje tu Velimirović upotrebljava. Njegov uspon odnosi se na istočni Kom danas poznat pod imenom Vasojevički kom (2480 m). On za taj vrh rabi imena Zlorečki, Božićski kom i Bavan. U zapadnoj skupini komskih vrhova, koju većina planinara danas naziva Kučkim komom, Velimirović ispravno razlikuje dva posve različita, odijeljena i izrazita vrha: sjeverni, Ljevorijski ili Kraljski (2483 m) i južni, Kučki kom (2484 m). Posljednji je ne samo najviši nego i najnepristupačniji vrh u Komovima. Putnicima koji Komove promatraju iz autobusa na cesti Titograd—Peć, npr. od Trešnjevika, Kučki kom ostaje većim dijelom sakriven pogledu, jer se pred njim ispriječio Ljevorijski kom (vidi sliku).

Članak koji iznosimo pred naše čitaoce svjedoči da je u prošlom stoljeću bilo smisla za uspone na planinske vrhove ne samo kod onih južnoslavenskih naroda koji su osnovali planinarske organizacije, već i u područjima tako izoliranim od Evrope, kao što je bila ondašnja Crna Gora. Značajno je međutim, da pobude za takove pothvate u specifičnim prilikama koje su vladale u tom nemirnom kraju Evrope ne treba tražiti u nekom razvijenom smislu za boravak u prirodi i za blagodati koja ona pruža posjetiocu. Ovi pothvati bili su inspirirani isključivo patriotskim pobudama i ljubavlju prema rodnome kraju.

Dr. Ž. Poljak

Na Komove težak je put sa svake strane; tu puta i nema. Na Komove Kraljsko-Ljevorečki i Kučki može se pripeti samo onaj, koji ima dovoljno hrabrosti; tako je i sa Komom Zlorečkim (Božićskim); no na ovaj ima pristupa ponajlakšeg za penjanje, i to od Štavne. Ko misli i hoće da se na jedan vrh penje, taj neka pođe od Štavne uz Kom Božićski. Putnik koji bi se u ovom pravcu penjao, pa bi osjetio ma kakve nesigurnosti, taj neka ne proba penjati se na ona druga dva vrha, a i za silazak neka ne traži drugoga i lakšega puta od ovoga.

Ja sam obišao Komove Kraljsko-Ljevorečki i Kučki, pa sam po tom pošao da se ispenjem na vrh Koma Božićskog; na ovaj put pošli smo s Ljubana nas trojica: ja moj pokojni brat Milutin i Milić Pavić, a pošli smo na Kom ovim putem: od bjelege ispod Koma Kraljsko-Ljevorečkog po dnu polica komskih, preko Nedine ploče, u Međukomlje k Carini, tako da nam s desne strane stajahu ona dva velika vrha Komova Kraljsko-Ljevorečkog i Kučkog, a s lijeve vrh Koma Božićskog (Bavan).

Kom Kraljsko-Ljevorečki sa ovog puta izgleda kao naslagan na slojeve — poličast, i ove su k vrhu sve uže. Po ovim policama viđaše se po gdje koji bor kako stoji usamljen kao kakav samorani starac bez nigde nikoga. Ispod nas ležao je jedan veliki bor strmoglavljjen, kome sjekira bijaše uzela život. Od ovog bora koji po svome debelome stablu izgledaše da je bio mnogijema borovima praotac, bijaše izvađeno pet do šest tovara luča; a ostali trup ležao opružen vrhom niz Točila. To bijaše jedna vrlo dirljiva nijema tužba, jer se moglo uzeti toliko luča a da se on i ne obori.

U prelasku preko Nedine ploče gladao sam toliki broj lasta, koje se povrh nas bijahu razletjele, tako da su nam oči zamračile; i nikad ih toliko mnogo nijesam vidio kao tu. Svojom množinom izgledale su onako, kao što izgleda rojak pčela, a u onoj stijeni Litici nad Nedinom pločom viđaše se toliki broj gnijezda njihovijeh, da bi čovjek rekao: ovdje se laste legu za cio svijet. Ovdje mi se nametnulo pitanje: da li laste znadu svaka svoje gnijezdo? A od njihovijeh izmetaka put, kuda smo morali proći bijaše pobijelio kao od snijega; no nigdje po Komovima toliko ih nema, a na nekijem mjestima gotovo se ne vide.

Kad smo prošli Nedinu ploču (koje se mjesto zato tako prozvalo što se misli da se neka djevojka, kad je htjela tudije proći, pokliznula i pala niz ovu strašnu strmen daleko dolje mrtva), tako tek nađosmo se upravo među Komovima, između tri vrha komska, i mi bijasmo kao tri crva. Tada prvi put ugledasmo jednog vrlo velikog orla, kako visoko proleće preko nas s jednog vrha na drugi; i mi se provukosmo pored Zagona Međukomljem baš ništa i ne pomišljajući na one plemenske ratove koji su tu vođeni. Izađosmo na kraju Komova više Carine na jugu; tu se i odmorismo; odatle za vrijeme odmora gledasmo velike krdove i buljake kućkijeh, i dalje preko Carine po Širokaru, arbanaških ovaca, kako se po širokoj planini Carini i Širokaru i one šire ujedno slušajući zvek zvona sa Ugiča predvodnika i ovnova, kojijeh zvuci do nas dopirahu. I zaista planina Carina za ovce je prava carevina.

Po odmoru pođosmo da se penjemo na vrh Koma Božićskog. Mi smo izabrali za penjanje najgori put, sve grebenom Koma Božićskog od juga istoku iznad Varde, katuna konjuškog. Na ovome našem putovanju morali smo skinuti opanke. Ovo smo učinili zato da bismo se mogli sigurnije držati bosijem nogama u penjanju. Od toga puta, povrh Varde naročito, i danas kad pomislim jeza me hvata. To je odsjek povrh koga smo prošli i niz koji ja nijesam smio da pogledam, jer mi se činjaše: ako pogledam, da ću za pogledom i ja otići; zaista, nikad nijesam primijenio ono narodno predanje tako strogo kao u ovoj prilici: da ne valja gledati s visoka mosta u mutnu vodu i s velike visine niz brdo. U takom strahu pripeo sam se na vrh Koma Božićskog (Zlorečkog) — i zato mislim, da tuda prije nas nije prošla noga čovječija. No da jamčim zato ne mogu, jer gdje još lovci divljijeh koza po Komovima nijesu prošli?

Ostale, s vrha Bavana moj pokojni brat Milutin i Milić izbaciše po nekoliko metaka iz pištolja. Eko puščani tako je bio strašan, kao da se gromovi lomljahu,

Pogled s Ljevoriječkog koma (2483 m) na Kučki kom (2484 m)

Foto: Dr Ž. Poljak

a ja sam za to vrijeme donosio kamenje i bacao ga u onu pukotinu koju sam posmatrao ležeći, jer ne smijeh blizu nje da stojim. Pukotina ova vidi se duboko, dokle svijetlost dopire; no dalje tamna je i ne vidi se pa i zvuk od pada kamenog ne čuje se kad pravo ode, tako je daleko ta pukotina pravo otišla u dubinu.

S toga vrha sišli smo na Štavnu. Spuštanje, silazak — a tako i penjati se na vrh ovoga Koma sa ove strane lakó je, o čemu sam na svome mjestu kazao. Meni bijahu ispucale ruke a i sve lice proljušti mi se. Hrane nam bijaše nestalo. Ovako umorni, no i gladni, mi svratismo u jedan stan na Štavnu gdje nas domaćin Nikola Tajić i njegova domaćica Sava dobro ugostiše skorupom. To bijaše za tada srećna majka sa tri sina oženjena: Radovanom iz prvog doma, Ivanom i Radunom iz drugog doma; no kasnije u ratovima sva su joj trojica poginuli i posječeni. Otalen siđosmo u selo Kralje a s nama i Radovan Aletić koji je bio kod majke u goste otišao.

Na Komovima nijesmo mogli biti žedni. Vode smo imali gdje smo god htjeli dovoljno, i svuda, sve ispod smetova snježnijeh. Za to, ko bi htio ići na Komove, nek se ne stara za vodu, imade je dovoljno; pa i na samom vrhu Bavana izvire izvor. Ali u hrani neka se spremi, jer ove na Komovima nema. Od kamena nikom ni kamena, a Komovi su tri najveća kamena.

Koliko su puta gromovi pucali i gađali strijelama svojijem u vrhove kom-ske, no svagda su posramljeni bili. Na njima gromova moć bila je prava nemoć. Komovi se nijesu bojali nikada, pa ni sada se ne boje nebesa; ali zemlji oni su teški, oni su njoj i ukras ali i teška telesa. A onu silu, koja se našali sa vrhom Koma Božiškog i razlomila ga, ja bih molio, ako se umoliti da, da nikad više ne proba svoju moć na Komovima; i od te sile, Bože ih sačuvaj! Ta sila, nikad se više ni u šali na njima ne pojavila!

I. SAVJETOVANJE LIJEČNIKA GORSKE SLUŽBE SPASAVANJA JUGOSLAVIJE

U Tomislavovom domu na Sljemenu kod Zagreba održano je 26. i 27. listopada ove godine I savjetovanje liječnika Gorske službe spasavanja. Ovaj stručni sastanak organizirala je Komisija za Službu spasavanja Izvršnog odbora Planinarskog saveza Jugoslavije, a domaćin joj je bio Planinarski savez Hrvatske.

Savjetovanju su uz ostale uzvanike prisustvovali dr Marijan Brečelj, predsjednik Planinarskog saveza Jugoslavije, te predstavnici pojedinih medicinskih ustanova i fakulteta, Crvenog križa, Savjeta za fizičku kulturu i drugi gosti.

U okviru stručnog sastanka podneseni su slijedeći referati:

1. Dr Radovan Signjar (Hrvatska): Najčešći uzroci povreda u planini
2. Dr Stanislav Vilman (Slovenija): Greške u dijagnostici i prvoj pomoći kod spasavanja u planinama
3. Dr Ivo Valčić (Slovenija): Sanitetska oprema liječnika i gorskog spasavaoca
4. Dr Evgen Vavken (Slovenija): Reanimacija
5. Dr Aleksandar Fajgel (Bosna i Hercegovina): Reanimacija i šok
6. Dr Ivo Valčić (Slovenija): Izvještaj sa kongresa smučarskih traumatologa u Obergurglu (sa dijapozitivima)
7. Dr Tone Dolenc (Slovenija): Film sa tečaja IKAR-a na Vršiću 1963. godine
8. Prof dr Ivan Bonač (Slovenija): Preventiva u planinama
9. Dr Slobodan Vrčević (Bosna i Hercegovina): Ujedi zmija i insekata
10. Dr Oskar Končan (Slovenija): Transport unesrećenoga
11. Dr Marjan Bervar (Slovenija): Imobilizacija donjeg ekstremiteta našom modificiranom Tomasovom udlagom
12. Dr Ante Jurišić (Bosna i Hercegovina): Povrede glave, lica i vrata
13. Dr Franc Srakar (Slovenija): Nesreće radi iscrpljenosti
14. Dr Herbert Završnik (Slovenija): Prehrana u planinama.

Nakon živahne diskusije, koja je slijedila gotovo za svakim referatom, komisija za zaključke podnijela je skupu prijedlog, nakon čega su doneseni slijedeći zaključci:

1. izraditi jedinstvena medicinska načela u ukazivanju prve pomoći za Gorsku službu spasavanja.
2. izraditi jedinstvenu standardnu opremu liječnika i spasavaoca.
3. odrediti krvne grupe svih članova Gorske službe spasavanja
4. održati stručna savjetovanja liječnika GSS-a bar jedanput godišnje
5. izvršiti sistematsku izobrazbu spasavalaca u pružanju prve pomoći
6. provesti tehničku izobrazbu liječnika u penjanju, spasavanju i skijanju
7. precizno analizirati svaku nesreću bar u okviru stanice GSS-a
8. izvršiti osiguranje spasavalaca kod osiguravajućih zavoda
9. uvesti u sve planinarske domove najnužniju sanitetsku opremu
10. nastojati da se GSS Jugoslavije što tijesnije poveže s organizacijama koje imaju srodne interese (skijaški savezi, SUP, JNA, Crveni križ, Civilna zaštita itd)
11. na slijedećem stručnom sastanku liječnika GSS-a podnijeti iscrpnu analizu o dosad postignutim rezultatima.

U završnoj riječi dr Ivan Stojanović, predsjednik Komisije za službu spasavanja Planinarskog saveza Jugoslavije, naglasio je da se dužnost GSS-a ne bi trebala sastojati samo u pasivnom čekanju, hoće li netko nastradati u planini ili ne. Sugerirao je da bi trebalo djelovati što više u preventivnom smislu koristeći se kod toga svim raspoloživim odgojnim metodama.

Naš časopis rado prihvata ovu korisnu sugestiju i otvarajući novu rubriku »Medicina u planini« daje mogućnost liječnicima i ostalim članovima Gorske službe spasavanja da popularno obrađenim medicinskim temama pruže našim planinarima ona znanja, koja bi im mogla biti od koristi na izletima i putovanjima po planinskim krajevima.

Dr Željko Poljak

Sedamdesetgodišnjaci na Triglavu

U Triglavskom domu na Kredarici nalazi se upisna knjiga za posjetioce Triglava, koji su i u visokoj dobi života, ostali vjerni planinama, koje ih krijepe i daju im snagu i volju za život. Danas se ljudski vijek znatno produžio i nije rijetkost sresti u planinama šezdeset, pa i sedamdeset i više godišnjake. Planinarstvo sa svojim pozitivnim utjecajem na zdravlje, pored omladine, imade mnogo prijatelja i među građanima poodmakle dobi.

Evo posvete toj upisnoj knjizi, koju je upisala Planinska zveza Slovenije:

»Gore s svojimi vrednotami, ki služijo krepitvi in sprostivti človeškoga duha in telesa, osrečujejo tudi starejšega človeka, omogočajo športno udejstvovanje tudi tistim, ki jim še v pozna leta sija zarja življenja.

Tim je namenjena ta

POSEBNA VPISNA KNJIGA

Ob sedamdesetletnici slovenskoga planinskega društva, poklanja to knjigo Ankon Lojze, z namenom da se vanjo vpišejo tisti, ki so na teme Triglava, naše svete gore, stopili stari 70 let in več pod pogojem, da so se povzpeli nanj iz vznožja na vrh peč, ne da bi se poslužili kakiega tehničnega prevoznega sredstva (žičnic in drugo). Prosimo tudi, naj vpišejo v knjigo svoje vtise, največ na eno stran.

Zelimo vsem, ki jim bo dodeljena sreča še v poznih letih gledati s Triglava »lepotije polja, ki spred se sprost, deželo Kranjsko, ki nima lepšega, kot je z okolšno ta podoba raja«, da bi svojo ljubezen do gora presajali tudi v srca naše mladine.«

Srečno pot!

Avgusta, 1963.

Planinska zveza Slovenije
Dr Košir

Planinarsko društvo Ljubljana — Matica također je dalo svoju posvetu:

»Vsem pristopnikom želimo še mnogo lepih doživetij v kraljevstvu Zlatoroga«.

Vjerujem, da će se planinari sedamdesetgodišnjaci i iz ostalih bratskih republika pa i stranci upisivati u tu knjigu, te iznositi svoja zapažanja u vezi sa planinarstvom, naročito sa usponima u visoko gorje. Iznoseći blagotvoran utjecaj, što ga to fiskulturno stremljenje čini na fizičku i psihičku kondiciju čovjeka, planinari poodmakle dobi, dati će najbolji podstrek mladima, da racionalno troše svoje snage, čuvajući zdravlje, kako bi mogli doživjeti tu sreću, da se još o svojoj sedamdesetgodišnjici popnu na vrh Triglava i uživaju u ljepoti naših Alpa.

Upisna knjiga nalazi se u uredovnici kod opskrbnice u Triglavskom domu, te se mora posebno zatražiti upis u nju.

»Noći in viharji«

Planinarska literatura — bilo da se radi o praktičnim priručnicima, bilo o putopisima-memoarskim djelima — ima svoj krug čitalaca, prije svega i skoro isključivo među penjačima i prijateljima planinske prirode. Malo koje djelo takove vrste prodire u širi krug. Iznimno djelo s toga područja je knjiga »Noći in viharji« koju su napisali Marjan Keršič-Belač, Ciril Debeljak-Cic i A. Mahkota. Još ranije, dok su slovenski planinari u Himalajama osvajali Trisul, svi su, počevši od učenika pa do penzionera s interesom pratili novinske vijesti o tom pothvatu, a naročito podlistak pisan živahnim stilom. Knjigom »Noći in viharji«, koju je izdala Mladinska knjiga u Ljubljani, dan je konačno zaokruženi prikaz o jedinstvenom usponu domaćih alpinista, koji su jugoslavensku zastavu ponijeli na vrh Trisul.

Putopis — ukoliko to nije previše pojednostavljena oznaka — je živa pripovijest s kojom čitalac proživljava čitavu ekspediciju, napore i dostignuća. Smisao za opažanja združen je sa osjećajem za bitno. Ekspedicija je pružila dovoljno dramatskih i živahnih momenata, koji su izloženi spretno, objektivno, a mjestimično uz lirsku notu.

Literarne i putopisne sposobnosti autora daju knjizi onaj šarm, koji je potreban, da bi knjiga bila privlačna ne zbog znamenitih rezultata ekspedicije, nego zbog literarnih kvaliteta. Putopis je ilustriran brojnim fotografskim reprodukcijama. Putopisna vrijednost djela nije izblijedila, makar je već mnogo vremena prošlo od dana kad su se naši penjači popeli na Trisul, a jedinstveni podvig koji je tu opisan obećava da interes za tom knjigom neće biti ograničen samo na slovensku čitačku publiku.

»Med gorskimi reševalci«

Gorska reševalna služba Slovenije izdala je pod okriljem Planinske založbe u Ljubljani u povodu proslave 50-godišnjice rada te službe zbirku od preko 20 opisa iz života gorskog spasavaoca. Pisac je poznati slovenski alpinista i aktivni spasavalac Ciril Praček. Izdavač knjige u uvodu kaže da knjiga nema posebnih literarnih ni umjetničkih pretenzija, nego joj je namjera, da svima koji odlaze u planine približi tešku i odgovornu službu gorskih spasavalaca.

Autor, koji je osobno preko 25 godina proživio među planinarima u službi bližnjega u nesreći, sabrao je niz događaja na takvim akcijama, kakve su zahtijevale nevjerovatne tjelesne napore, borbu na život i smrt. Dva opisana događaja sežu u razdoblje NOB-a (1942. i 1943.) iz akcije na Rigljici i u smjeru Velike Ponce, a ostali iz razdoblja od 15 godina poslije rata, većinom iz masiva Triglava, ljeti i zimi, s Jalovca, Kotove špice, Travnika, Špika i Špikove grape, Lipance i Begunjščice. U opisima je autor dao i nekoliko dužih dialoga, koji su i nakon toliko godina vrlo uvjerljivi, što dokazuje, da ih je duboko proživio.

Planinska založba u uvodu posebno upozorava, da ovi opisi spasavalačkih akcija ne bi trebali odvraćati ljubitelje od planina, nego samo da bi trebali poslužiti sprečavanju nesreća ubuduće. Opreznom planinaru, koji ne podcjenjuje planinu, a sebe samoga ne precjenjuje, gore nisu nenaklonjene, nego ga nagrađuju pružajući mu užitak i zadovoljstvo.

Knjižica je pisana na slovenskom jeziku, ima 158 stranica, a štampana je u Celju. To je 13. po redu izdanje Planinske založbe. Svaki ljubitelj planine vrlo rado će je uvrstiti u svoju biblioteku.

NOVI VIDICI NA MEDVEDNICI

Prošlo je već dvije godine otkako je stara razgledna piramida na Sljemeni na Medvednici prenesena na Japetić u Samoborskom gorju pa sada s nijedne tačke na Medvednici nema šireg pogleda na tu planinu ili na širi horizont pod njom. Uspinjući se međutim novom žičarom, koja vodi pod sam vrh Sljemena, uživat ćemo u dosad nepoznatim i jedinstvenim vidicima na južne padine Medvednice, na cijeli Zagreb i na velik dio Posavine. Ovakove vidike ne može nam pružiti ni novi vidikovac na TV tornju na Sljemeni, jer se za vrijeme vožnje žičarom otvaraju jedan za drugim novi vidici ne samo na padine planine pod nama i u neposrednoj našoj blizini, već i na njezine dijelove i pojedinosti sve tamo do krajnjih viših vrhova Lipe i Roga na istoku, a prema Podsusedu na zapadu. Vidici iz gončola žičare i oni s TV tornja uvelike se razlikuju, ali i nadopunjuju.

OBNOVA GRADA KALNIKA

Planinari koji su u posljednje vrijeme posjetili planinarski dom na Kalniku bili su nemalo začuđeni, kad su opazili da je najviša kula drevnog grada Kalnika dograđena do drugog kata. Obnova se vrši prema historijskoj slici grada, a prema postojećim nacrtima arhitekta Sunka. Rekonstrukciji i konzerviranju grada pristupilo se zalaganjem Konzervatorskog zavoda i direktora križevačkog muzeja i člana PD »Kalnik« druga Drageca Zajca. U cijelosti će se obnoviti glavna, najviša kula, zatim objekt na tjemenu najviše stijene, te stepenice u stijeni prema originalnoj trasi, dok će se ostali dijelovi grada zasada samo konzervirati.

NAŠI ALPINISTI NA MONT BLANCU

Grupa od pet alpinista s područja Hrvatske popela se ovog ljeta na najviši vrh Evrope Mont Blanc. Ovaj njihov uspon organizirala je komisija za alpinizam PSH. Svrha je bila upoznavanje naših mladih alpinista s uvjetima u visokim planinama i načinom uspona u ledu — svladavanje »ledene tehnike«. Zbog veoma lošeg vremena, naši alpinisti

bili su primorani da desetak dana borave u planinarskim kućama. Ipak su uspjeli popeti se na Mont Blanc i to sami bez vodiča. Osim toga popeli su se i na Mont Blanc du Tacul, visok preko 4000 metara. Voda puta bio je Matija Mlinac (28 godina, član »Velebica« iz Zagreba), a ostali članovi Pavao Jurčić (26 godina, student iz Zagreba, član »Velebica«), Jerko Kirigin (21 godina, student iz Zagreba, član »Velebica«), Hrvoje Kraljević (19 godina, student iz Zagreba, član »Velebica«) i Frano Lukinović (18 godina, student, član PD »Mosor« iz Splita).

JAPANCI OSVOJILI NUMBUR U HIMALAJI

Četiri člana japanske alpinističke ekspedicije osvojilo je himalajski vrh Numbur u istočnom Nepal, koji dosiže visinu od 6.949 m. Nijedna ekspedicija nije još do sada uspjela da se popne na ovaj himalajski vrh. Izvještaj o osvajanju Numbura dostavila je u Katmandu američka himalajska ekspedicija, kad se vraćala s osvajanja Everesta, o čemu smo već obavijestili naše čitaoce. Prema podacima koje su dali američki alpinisti, Japanci su se popeli na vrh Numbura još 29. ili 30. svibnja.

TALIJANSKA EKSPEDICIJA NA HIMALAJI IZGUBILA DVA ČLANA

Talijanska himalajska ekspedicija krenula je na put iz Torina, gdje je alpinizam razvijen, jer visoki vrhovi Alpa nisu daleko od toga grada. Htjelo se jednim pothvatom na Himalaji obilježiti 100-godišnjicu Talijanskog alpinističkog kluba (CAI). Ekspediciju je vodio Lino Andreotti. Cilj je bio vrhunac Langtang Lirunga u Nepal koji je visok 7238 m. Talijanska grupa namislila je izvesti ono što još nikome nije pošlo za rukom, a to je dospjeti na vrh po jugoistočnoj strani. Po planu je trebalo stići na vrh sredinom oktobra, ali zbog nekih poteškoća penjanje se produžilo. Ekspedicija je bila najmodernije opremljena. Ona je izgradila po običaju niz baza od podnožja prema vrhu, a za prijenos materijala angažirala oko stotinu Nepalaca. Talijanski alpinisti nosili su prema vrhu tri zastave, talijansku,

nepalsku i japansku. Japansku zato jer su Talijani htjeli odati počast žrtvama japanske ekspedicije, koja je prije tri godine pokušala uspon s iste strane. Završila je tragično. Dva Japanca i jednog nepalskog vodiča zatrpala je lavina. Sađa se gotovo isto dogodilo i Talijanima. Jedna lavina zahvatila je Đorda Rosija i odnijela ga u dubinu. Lavina je zahvatila i još jednog člana, dra Čezara Volante-a, ali on nije odmah poginuo. Našli su ga teško ranjena i pokušali prenijeti u dolinu, no umro je prije nego što su to uspjeli obaviti. Rosi je bio poznat kao jedan od najvrsnijih talijanskih alpinista, a istakao se podvizima u području Mont Blanca. Dr Volante bio je liječnik ekspedicije, a namjeravao je da na Himalaji istražuje izdržljivost čovjeka na velikim visinama.

NOVA PLANINARSKA KUĆA NA GORI OLJKI U SLOVENIJI

Planinarsko društvo na Polzeli preuredilo je staru zgradu na Gori Oljki u planinarsku kuću. Po svojem izgledu to je jedan od najljepših objekata u široj okolini. Kuća je suvremeno opremljena, ima 40 kreveta, a uskoro će do kuće doprijeti i automobilska cesta, tako da će od Polzele do kuće trebati samo 20 minuta vožnje. Kuća se nalazi na visini od 734 m. Njenu izgradnju pomogla su poduzeća iz Polzele (tvornica pokućstva i tvornica čarapa).

NOVOST U TEHNIČKOJ OPREMI GSS-a

U dugogodišnjoj praksi GSS-a na snježnim terenima u Hrvatskoj, a naročito na Sljemenu, već niz godina koristi se za spašavanje nesrećenih aluminijski snježni čamac tzv. »Akia«.

Kao nezamjenljiv dio opreme za spašavanje u snijegu takvi čamci su se pokazali kao najsvrsishodniji. Upotrebljavaju se gotovo u čitavom svijetu kao klasični dio spasavalačke opreme. Pored svojih odličnih osobina, a u duhu sa vremenom javila su se nastojanja da se ta spasavalačka oprema još više usavrši. Iz tih nastojanja i tihog priželjkivanja da se to postigne, iskristalizirala se je ideja o izradi takvog čamca iz plastične mase. Doduše u inozemstvu je već bilo takvih pokušaja, no kako je u literaturi o tome vrlo malo podataka, trebalo je kod nas najprije pristupiti izradi nacrtu za ostvarenje takvog čamca.

Kao najpogodniji materijal za izradu čamca kako tehnički tako i financijski uzeta je »Polister« plastična masa, armirana sa staklenim vlaknima. Osnovni

oblik uzet je od aluminijskog »Akia« čamca sa izvjesnim preinakama i dopunama u tehničkom i estetskom pogledu.

Nakon višemjesečnog rada po nacrtima konstruktora-spasavaoca Leandera Kukeca, pristupilo se izradi prototipa.

Ekipa Komisije za GSS PSH u sastavu: Cibilić Stjepan, Papov Zoran i Kukec Leander, izvršila je ispitivanje i demonstraciju prototipa plastičnog čamca na snježistima ispod Prisojnika dne 2. VI 1963. godine.

Na ispitivanje i demonstraciju prototipa pozvana je ekipa GRS PZ Slovenije. Ona je poslala svog predstavnika Stane Koblara, koji je i sam u tome aktivno sudjelovao. Nakon završenih demonstracija rezultati prvih ispitivanja pokazali su se zadovoljavajuć.

Tehnički opis: Čamac je izgrađen iz »Fiberglass« materijala (stakleno predivo impregnirano polister plastičnom masom) sa kosturom od tankostijenih cijevi iz Cr-Mo čelika. Od istog materijala su izgrađene i ručice. Boja: jarko crvena, no moguće ga je izraditi u bilo kojoj boji. Ukupna težina: 18 kg (slovenski tip »Akia«: 25 kg).

Ispitivanje čvrstoće: Čamac preokrenut naopako izdržao je pad tijela od 90 kg iz visine od 0,5 m na sredinu (mjesto spoja obje polovice), bacanje kamena od 5 kg iz visine glave i bočne udarce od 20 kg na jednu polovicu, bez ikakvih oštećenja i deformacija. Nakon 30 metara vožnje po grubom kamenom siparu sa teretom od 90 kg ogrebotine na vanjskim površinama bile su jedva vidljive.

Ručice su vrlo elastične, međutim su se na njima pojavile manje plastične deformacije, tako da će u definitivnoj izvedbi biti potrebno donji dio ručica pojačati, što je izvedivo bez ikakvih komplikacija.

Rezultati ispitivanja: U vožnji na snijegu čamac pokazuje mnogo bolje osobine nego stari tip iz aluminijske, jer se na spoju između obje polovice ne ugiba (potpuno je krut), a torzionne deformacije u zavojima su neprimjetljive. Krutost samog čamca kombinirana sa vrlo elastičnim ručicama omogućuje vrlo laganu vožnju i po najtežem terenu, bez potresa i trzaja i pri najvećoj brzini. Vozač jedva da mora uložiti nešto više napora nego u solo vožnju.

Pošto plastika mnogo lakše klizi po snijegu nego aluminij, a čamac nema nikakvih vanjskih izbočina, za vuču praznog uzbrdo dovoljan je samo jedan čovjek. Vrlo je ugodno za nesrećenog da čamac nema nikakvih unutarnjih rebara

ni izbočina, a krutost čamca dozvoljava i transportiranje povreda kičme bez ikakvih posebnih naprava i priprema.

Ocjena: Čamac je po svojem ponašanju na snijegu, u vožnji, po čvrstoći i jednostavnosti rukovanja pokazao znatno bolje osobine od starog tipa »Akie« tako da ga je moguće povjeriti i manje sposobnim skijašima bez opasnosti od kakve nezgode.

Zoran Papov

KINEZI I EVEREST

Prošle godie u jednom planinarskom časopisu mogli smo pročitati slijedeću crticu: »Prema pisanju kineske štampe, jedna kineska ekspedicija jačine 219 ljudi osvojila je sa sjeverne strane vrh Everesta 25. maja 1960. godine. Međutim, ovaj uspon u alpinističkim krugovima se ne priznaje, jer je sumnjivo da li je uopće izvršen.«

Činjenica je da su se u zapadnoj štampi pojavile sumnje i diskusije oko jedne fotografije, koju su Kinezi snimili ispod vrha Everesta (o tome poslije), ali je također činjenica da nitko nije otvoreno izrazio sumnju u uspjeh kineskih alpinista.

Agencija Nova Kina objavila je 1960. članak Ših Čan-Čuna, jednog od učesnika ekspedicije o usponu kineskih alpinista na Mont Everest. Po tome izvoru trojica kineskih alpinista popeli su se na vrh Everesta njegovom sjevernom padinom, 25. maja 1960. godine, Bili su to Kinezi Vang Fu-Ču, Ču Jin-Hua i Tibetanac Konbu. Ekspedicija je u mnogome interesantna za naše pojmove. Tu je na prvom mjestu broj od 214 ljudi i žena koji su sačinjavali ekspediciju i od kojih su jedna trećina bili Tibetanci. Prosječna dob članova ekspedicije bila je 24 godine. Ekspedicija je ozbiljno pripremana tokom pune dvije godine. Od studenog 1958. godine nalazila se u masivu Mont Everesta grupa naučnika sastavljena od meteorologa, geologa, topografa, geografa, zoologa, botaničara, geodeta i fiziologa koji su trebali ispitati i najmanje detalje i osigurati uspjeh penjačima. Godinu 1959. članovi ekspedicije proveli su trenirajući u Himalajima i penjući se na neke vrhove. Između ostalog, jedna ekspedicija sastavljena od muškaraca i žena popela se na Mustag Atu (7.546 m), što predstavlja alpinistički rekord za žene. Koristeći se iskustvima drugih ekspedicija i na osnovu vla-

stih istraživanja pažljivo je odabiran materijal i oprema što sve govori o ozbiljnosti kojom su Kinezi prišli ovom zadatku. Kad je glavna ekspedicija stigla 19. ožujka 1960. u područje glečera Rongbuk, prethodnica je već bila postavila osnovni logor na visini od 5.120 m. Slijeđea tri logora bili su postavljeni na visini 5.400, 5.900 i 6.400 m. Boreći se s nevremenom i hladnoćom posebne ekipe su se probile i snabdjele jedan visinski logor na 8.100 m i odskočni na 8.500 m.

24. maja u 9.30 po pekinškom vremenu Vang Fu-Ču, Ču Jin-Hua, Konbu i Liu Lien-Man krenuli su iz odskočnog logora da pređu posljednjih 382 m do vrha. Na jednom teškom mjestu, koje nisu mogli nikako preći, Liu Lien-Man podigao je Ču Jin-Hua na svoja ramena i tako su savladali ledeni zid. Taj nadljudski napor, kao i pokušaji koji je prije toga učinio, toliko su iscrpili Liu Lien-Mana da dalje nije mogao. Trojica ostalih nastavlja u uspon noću koristeći se iskustvom stečenim pri usponu na Minia Konka 1957. godine. Na visini od 8.830 m nestaje kisika u aparatima i penjači ih odbacuju nastavljajući uspon. 25. maja 1960. u 4.20 sati po pekinškom vremenu trojica alpinista stupili su na vrh svijeta. Bila je to četvrta ekspedicija koja se do tada uspela na Everest i prva koja je to izvela njegovom sjevernom stranom. Na vrhu je postavljena kineska zastava i gipsana bista Mao Ce-Tunga, dok je Vang Fu-Ču napisao pismenu poruku koju je Konbu stavio u jednu rukavicu i zatrpao kamenjem. Tek kad su se spustili na oko 8.700 m Ču Jin-Hua napravio je nekoliko snimaka, jer se prije nije vidjelo. Upravo oko jednog od tih snimaka razvila se živa polemika u alpinističkoj štampi. Agencija Nova Kina objavila je jednu fotografiju Ču Jin-Hua snimljenu sa sjeveroistočnog grebena Everesta na visini od 8.700 m. U svibanjskom broju »Les Alpes« glasila Švicarskog alpinističkog kluba od 1961. profesor Dyhrenfurth tvrdi da je spomenuta fotografija snimljena iz aviona od Rusa ili Kineza i to ne sa sjeveroistočnog grebena Everesta nego 7 km zapadno od Everesta. U broju od kolovoza 1961. isti časopis objavljuje pismo dra Marmeta, učesnika druge pobjedničke ekspedicije na Everest od 1956. godine. Dr Marmet, koji je usporedio kinesku fotografiju s onima koje je on snimio na Everestu, ispravlja profesora Dyhrenfurtha u identifikaciji pojedinih vrhova na kineskoj fotografiji

i time pobija u osnovi tvrdnju profesora Dyhrenfurtha u pogledu mjesta s kojeg je fotografija napravljena. To je poslije priznao i sam profesor Dyhrenfurth ograničavajući se na tvrdnju da vrijeme koje navode Kinezi ne odgovara i pokušavao to dokazati matematičkim i astronomskim putem. Po kineskom izvoru fotografija je napravljena rano ujutro dok profesor Dyhrenfurth tvrdi da je to moralo biti kasnije. I Sir Edmund Hillary javio se jednim pismom u francuskom časopisu »La Montagne« u broju od prosinca 1961. godine. On takođe tvrdi da je kineska fotografija napravljena s Everestu i to ispod vrha.

Nitko dakle nije otvoreno posumnjao u uspjeh kineskih alpinista, a na budućim je ekspedicijama da potvrde ovaj prvi uspon sjevernom stranom na najviši vrh svijeta, ovu veliku pobjedu čovjeka nad prirodom.

Janko Duić, Travnik

NAŠI PLANINARI NA TEČAJU ZA VODIČE U ŠVICARSKOJ

Tečaj se održavao na Engstligenalpu 1955 m (Berner-Oberland) u Švicarskoj od 16. do 25. ožujka 1963. u organizaciji Švicarskog skijaškog saveza (SSV).

Voda tečaja je bio E. Mahler. On već četrnaestu godinu vodi ovaj renomirani tečaj koji daje najvišu kvalifikaciju u švicarskom savezu. Instruktori su bili E. Jost, šef službe spasavanja SSV i E. Widmer, vođa pohoda SSV.

Program tečaja je obuhvatio teoretski i praktični dio: Prava i dužnosti vodiča: oprema, alpska skijaška tehnika, organizacija pohoda, opasnosti u planinama zimi, služba spasavanja, prelomi kostiju i imobilizacije, orijentacija, kroki-ranje, klupska natjecanja. Nadalje: ispitivanje znanja u visokogorskom skija-nju, polaganje traga za uspon i silazak, rukovanje užetom, čvorovi, vožnja u navezu, uspon na Dossen 2375 m (određivanje tempa, ocjena vrste snijega i terena, traverziranje lavinskih područja, osiguranje pri spustu), uspon na Kind-

bettipass 2623 m (silazak u navezu), izgradnja saonica za transport, vježbe u transportu unesrećenika, noćna vježba izgradnje snježnog bivaka, uspon na A-mertenhorn 2666 m sa praktičkim vježbama, dvije vježbe u kretanju pomoću pomagala za orijentaciju po magli bez vidljivosti, spasavanje iz pukotina, spasavanje ispod lavina pomoću sonde i pasa, samopodizanje. Glavna tura na Wildstrubel 3243 nije mogla biti izvedena, jer je tokom tečaja napadalo preko 1 metar pršića. Umjesto toga uspona održane su vježbe iz orijentacije.

Rad na tečaju je bio organiziran u 17 trojki, sastavljenih u većini od članova SSV, te od 15 članova raznih planinarskih organizacija iz Austrije, Luksemburga, Holandije, Belgije, Francuske, Španije, Italije i Jugoslavije.

Gradivo i obuka su predstavljali koncizno sakupljeno mnoštvo iskustava, znanja i vještine, tumačenih i demonstriranih po vrlo iskusnim instruktorima.

Na koncu tečaja je svaki polaznik bio podvrgnut ispitu za kvalifikaciju »Turn-leiter«.

Iz Jugoslavije tečaju su prisustvovali Ismet Baljić — Zagreb i Marijan Keršić-Belač — Ljubljana. O planinama Hrvatske i o jadranskoj obali predavanje je održao I. Baljić uz projekciju kolor diapozitiva, a Keršić se na završnoj priredbi zahvalio vodstvu tečaja i organizatoru što već 14-tu godinu omogućava polaznicima iz Jugoslavije da prisustvuju ovom tečaju.

Iskustva stečena na ovom tečaju imaju višestruku primjenu u izobrazbi domaćeg visokogorskog planinarskog kadra. Posebna je korist od činjenice, da učestvovanje na ovom tečaju predstavlja već godinama kontinuirani kontakt sa napretkom zimske tehnike u najvišim planinama, a ujedno i uvid u razvijanje i usavršavanje opreme za boravak u planinama zimi.

Polaznici tečaja iz Jugoslavije su sav praktičan rad snimili, te su u mogućnosti demonstrirati ga pomoću diapozitiva.

Ismet BALJIĆ

SADRŽAJ XV GODIŠTA

I. ČLANCI

A. C.: Zora na Učki	125
Arch ing. Lota: »100 donne sul Monte Bianco«	153
Beširović Uzeir: Tužna priča s Bjelašnice	3
Beširović Uzeir: Susret na Čavljaku	99
Beširović Uzeir: »Bjelašnička transversala«	255
Blašković prof. dr Vladimir: Planinarski profil Krešimira Filića	219
Božić Vlado: Zarobljenici podzemlja	59
Božičević Srećko: Fotografiranje u podzemlju	105
Božinović ing. Miodrag: Pogled s Maja Rosit	16
Božinović ing. Miodrag: Utisci s Beljanice	129
Caušević H.: Iznenadenja na Čabulji	149
Derossi prof. Julije: Jungov tunel	83
Dnevnik planinarske štafete Triglav—Jajce	240
Duić Janko: Zimski usponi u Alpama	157
Đurić Tomislav: Stari gradovi i dvorci oko Papuka	87
Georgijević dr Adalbert: Ivančica	207
Gušić prof. dr Branimir: Rudolfu Badjuri, učitelju i prijatelju na spomen	245
Horvat Vlado: Sopot — najviši slap Medvednice	252
Istina o jastrebu (H. B.)	89
Iz kronika zagorskih društava	229
Jagačić Tomislav: »Zagorskom broju« umjesto uvoda	193
Jagačić Tomislav: Doživljaji planinarskog predavača	201
Leskovšek J. i Lozej A.: »Željezničarski smjer« u Čvrnsnici	90
Malez dr Mirko: Naučni značaj i važnost Velike pećine na Ravnoj gori	176
Malinar Hrvoje: Spilja Javornica kod Bizeka	11
Marković Ljerka i Mirko: Prof. dr Ivo Horvat	145
Marković Mirko: Iz prošlosti Ličke Plješivice	19
Marković Mirko: O imenu Mosora	28
Marković Mirko: Planine na starim kartama jugoslavenskih zemalja	65
Matonićkin prof. dr I. i Pavletić doc. dr Z.: Manje poznate ljepote nacionalnog parka »Plitvička jezera«	101
Mičić Radiša: Na grobu neznanog borca	133
Mihić Vitomir: Na Igmanu	40
Mihić Vitomir: Klek (pjesma)	40
Milčetić Ivan: Razmišljaji u dokolici o planinarstvu i planinarima	181
Milčetić Ivan: Naša Ravna Gora	211
Miralem Džavid: Spilja Banja Stijena	33
Novi dom u Velikoj Paklenici, na omotu broja 5—6 iza str.	144
Novi dom na Peruči pod Svilajom, na omotu broja 7—8 iza str.	192
Novi dom na Ravnoj Gori (T. J.), na omotu broja 9—10 iza str.	238
Novi dom Omanovac na Psunju (B. Č.), na omotu broja 11—12 iza str.	294
Odlikovani planinari Hrvatskog zagorja	235
Oštrić Vlado: Kako danas izgleda »Šumarev grob«	254
Otkrivena spomen-ploča Vladimiru Horvatu	249
»Planinar«	42
Pleško ing. Jonathan: Razmišljanja	17
Pleško Miroslav: Moja prva »šestica«	29

Pozdrav planinara Republici	239
Poljak dr Zeljko: Zgode i nezgode iz Bihora	113, 161 i 273
Poljak dr Zeljko: Planinarstvo i natjecanje	171
Poljak dr Zeljko: I. savjetovanje liječnika GSS-a Jugoslavije	288
Pražić prof. dr Mihajlo: Sjećanja na Vladimira Horvata	250
Premužić ing. Ante: Albin Leustek	134
Ribarović Davor: I tako prođe jedna godina	13
Ribarović Davor: Na krpljama po Velebitu	49
Rodman Dragutin: Sedamdesetgodišnjaci na Triglavu	287
Rotovnik Adolf: Hermann Buhli Nanga Parbat	35
Rotovnik Adolf: Walter Bonatti	269
Schlosser-Klekovski Levin: Izlet na Plitvička jezera	185
Simić ing. Živadin: Izlet na Vučji zub	265
Smokvina Lucijan: »Zagorski planinarski put«	221
Spoljarić Branimir: S pozdravnim pismom preko Velebita	242
Sto se dogodilo na Čakoru	85
Tabak Petar: Naš neslavni uzmak	260
Torbar Josip: Uzlaz na Klek	31
Tramišak Zvonimir: Sjećanja na »Sutjesku 1961«	136
U povodu nesreće na Bjelašnici	9
Velčić Veseljko: Bilo mi je beskrajno tužno	194
Velimirović Miloš: Put na Komove	283
Veljković Božidar: Kišo, hvala ti!	97
Veronek dr Ivo: Zagorske impresije	199
Vijesti	43, 91, 141, 189, 238 i 189
Vuković Stjepan: Hrvatsko zagorje u prethistoriji	225

II. IZ LITERATURE

Jaka Čop: Svet med vrhovi (prof. dr M. Pražić)	41
Flaig: Bernina	42
Steinauer: Bijela planina	42
Još jedan susret s Julijskim Alpama (P. Lučić-Roki)	137
Morawetz: Opasnosti i pratioci	138
E. Lovšin: Gorski vodnici v Julijskih Alpah (P. Lučić-Roki)	139
Jevremović Ž. M.: Crna Gora — Turistička zemlja (dr Ž. Poljak)	140
»Noći in viharji«	286
»Med gorskimi reševalci«	286

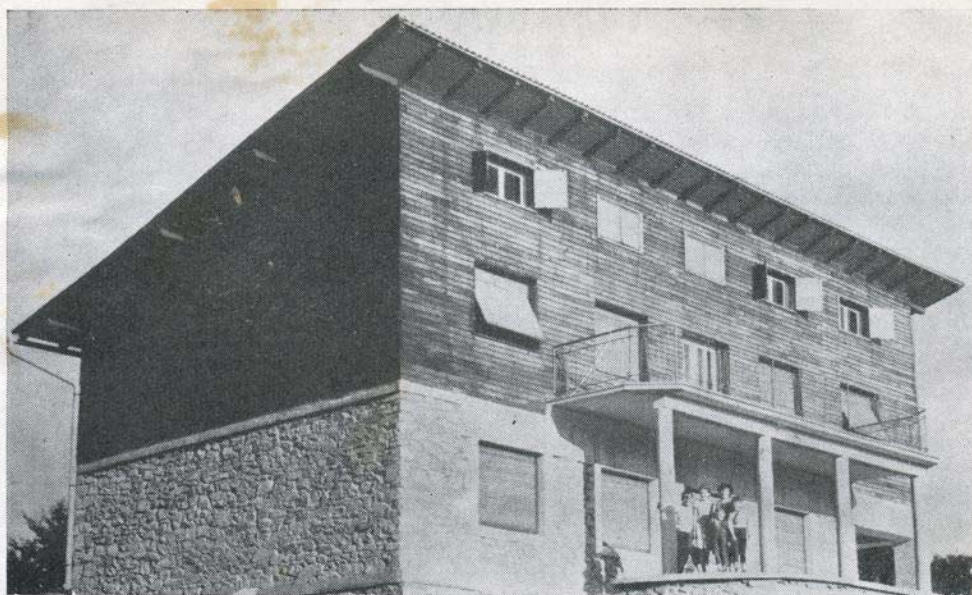
III. NAŠI FOTOAMATERI

Vladimir Matz	64
Srećko Božičević	112
Stjepan Cajzek	224

Ispravak:

U članku »Željezničarski smjer« u Čvrsnici na str. 90. u broju 3—4 omaškom je izostao datum prvenstvenog uspona: 28. kolovoza 1962. Osim toga, prva rečenica opisa ulaza u smjer treba da glasi: Ulaz u smjer 3 metra u lijevo od žuto odlomljene stijene na desnoj strani amfiteatra. U koso gore, zatim po uskom žlijebu ravno gore do zelenog drveta (kršljivo).

Novi dom »Omanovac« na Psunju

U nedjelju 8. rujna svečano je otvoren planinarski dom »OMANOVAC« na Psunju, što ga je sagradilo Planinarsko društvo »Psunj« iz Pakraca.

Proslava otvorenja započela je u subotu 7. rujna uveče logorskom vatrom, pored koje je uz sudjelovanje prvoboraca iz ovog kraja izveden prigodni program »Psunj u NOB«. Samom otvaranju, koje je izvršeno slijedeći dan prije podne pod pokroviteljstvom druga Gliša Savića, predsjednika Općine skupštine Pakraca, prisustvovalo je preko 300 uzvanika i posjetilaca, među njima i predstavnici narodne vlasti, političkih i društvenih organizacija iz Pakraca, delegati PSH kao i mnogih planinarskih društava.

Planinarski dom raspolaže sa 575 m² građevinske površine, ima 4 spavaonice za planinare sa 24 kreveta, jednu spavaonicu Šumarije Pakrac i 2 skupne spavaonice u potkrovlju koje mogu primiti oko 60 planinara. Ima blagovaonicu sa 60 sjedišta, stan za čuvara lova, malu kuhinju, umivaonicu i WC. Nađalje raspolaže cisternom zapremine 4 m³, crpkom za vodu, električnom rasvjetom, balkonom i terasom te igralištem koje još nije dovršeno. U blizini doma u šumi je uređen »Patrakov kutić« kao spomen na preminulog dugogodišnjeg i zaslužnog predsjednika društva.

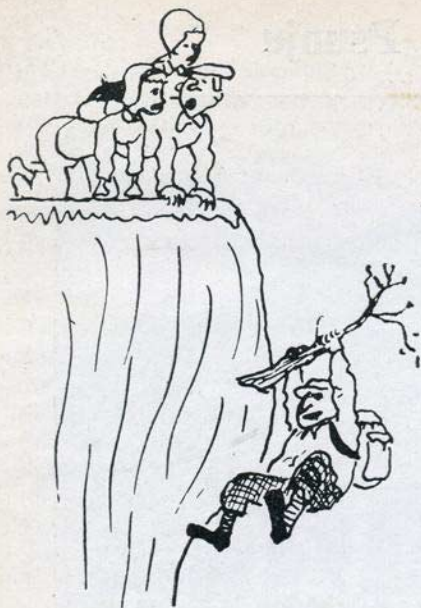
Dom se nalazi na kosi Omanovac, na visini od 652 m, a udaljen je od Pakraca 8 km, od Lipika 10—12 km ili 2 odnosno 3 sata hoda.

Od doma se pruža divan pogled prema zapadu na Pakrac, Lipik i njihovo zaleđe — sve do buktinja naftonosnih polja Stružeca, Moslavačke gore, a kod povoljnog vremena vide se i obrisi daleke Medvednice. Na jug pogled seže preko obronaka Psunja na savsku ravnicu i preko Save na bosanske planine posebno na Kozaru, a prema istoku obuhvaća Psunj s kosama i vrhovima Javorovicom, Patorovicom, Malom i Velikom Marinicom, Brezovim Poljem (najvišim vrhom Psunja — 989 m), Lipovim podovima, Oštrenjakom, Srnolovom, Muškim bunarom, Velikom Poljanom, Rteljcima, Glavicom i Begovačom.

U blizini je historijska Begovača, partizanski logor iz prve godine NOB, gdje se u proljeće 1942. odigrala krvava bitka (1 sat hoda). Nisu daleko ni ostala historijska mjesta Psunja, značajna iz NOB kao što su: partizanska groblja I i II odjeljenja (4 sata hoda), Rašaška (lovačka kuća) 3 i 4 sata hoda (dva puta), Velika Poljana — (ruševine biv. planinarskog doma) — 2 sata hoda. Do najvišeg vrha Psunja, do Brezovog Polja, ima 4 sata hoda.

U građnji doma učestvovalo je preko 1.500 osoba, a članovi društva dali su oko 10.000 dobrovoljnih radnih sati. Zahvaljujući takovom zalaganju podignut je ovaj lijep objekat, čija vrijednost danas iznosi oko 25 milijuna dinara. Taj uspjeh PD »Psunj« iz Pakraca, kojim se ponosi cijela naša planinarska organizacija, neka posluži kao primjer što je moguće postići smišljenim i predanim radom.

B. Č.

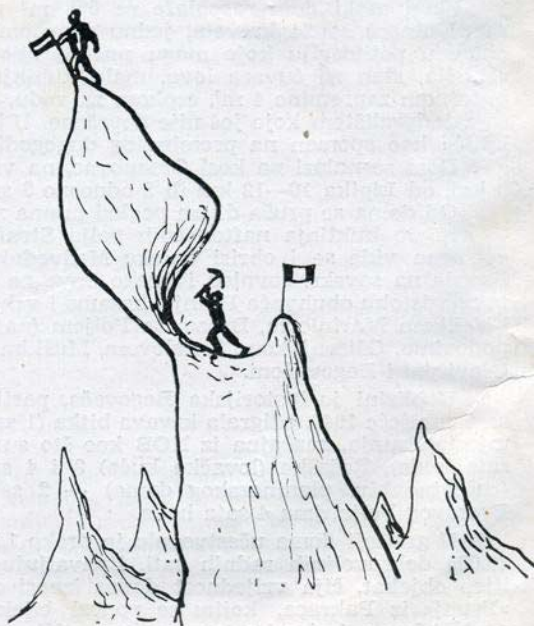

— Moramo nešto učiniti,
kod njega su sendviči.

H U M O R

— Mnogo si teži
nego kad sam te spuštao.

Dosjetljivi planinari